

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

UCEAFĂRUL

ANUL XI
Nr. 34 (330)
Simbătă 24 august
1968
8 pagini — 1 leu

TRĂIASCĂ 23 AUGUST!

SUB SEMNUL ÎNNOIRILOR

Sărbătorirea zilei de 23 August este pentru noi totdeauna un prilej de rememorări, de priviri retrospective. Căutând a descifra chipul trecut al României, ne apropiem de el acum, cu tot mai multă greutate, căci uriașele transformări petrecute în vremea din urmă au schimbat fundamental chipul patriei noastre, dându-i o altă înfățișare. A mai căuta în chipul României de astăzi înfățișarea și trăsăturile celei de ieri este o întreprindere zadarnică. În cele mai mici amănunte acesta s-a transformat, îmbogățindu-se zilnic cu noi contururi, amplificând cuceririle câștigate cu greutate. O nouă geografie economică stă mărturie procesului de ridicare pe o treaptă superioară a vieții materiale a poporului nostru. Localități și puncte noi pe hartă, devenite familiare fiecăruia, oglindesc efortul constructiv al unei națiuni pentru care drumul spre civilizație este o cale inevitabilă. O nouă geografie spirituală stă și ea mărturie mutațiilor profunde petrecute în conștiințele individuale. Acesta la cultură, facilitarea răspândirii acesteia în rîndul maselor largi de oameni ai muncii au creat premisele necesare propagării și dezvoltării unei culturi care pune în centrul preocupărilor sale grija pentru valorile umaniste ale epocii contemporane.

Consolidându-se cu pași repezi noua orînduire își revendică a obîrșie glorioasă, actul de acum douăzeci și patru de ani fiind doar încoronarea strălucită a unui întreg șir de lupte anterioare ale poporului nostru, orientate pentru cîștigarea libertății, pentru instaurarea dreptății sociale. Realizate pe deplin abia în epoca noastră aceste deziderate vin în consonanță cu mersul înainte al istoriei, cu tendințele tot mai accentuate ale popoarelor din lumea întreagă de a-și făuri un destin pe măsura aspirațiilor lor, pentru a se împlini astfel procesul evolutiv străbătut în mod obiectiv de orice comunitate socială.

Pentru noi, cei ce trăim pe aceste meleaguri, ziua de 23 August este simbolul libertății. Ea înseamnă recuștigarea demnității unui popor, căci, pe lângă faptul că a marcat eliberarea de sub jugul fascist, ea este prima zi a unei noi ere în istoria poporului nostru, marcată de instaurarea și pe plan intern a libertății. Socialismul românesc își are începutul în această zi de august, pentru că ea a conținut și cultivat o virtuozitate fără de care noua orînduire nu se putea naște: libertatea poporului. Toată opera de refacere și construcție realizată de poporul nostru s-a făcut în numele acestei libertăți alături de scumpa luptă. O perioadă nu lipsită de dramatism a fost străbătută în acest răstimp, o perioadă în care, prin eforturi conjugate masele de oameni ai muncii, îndrumate de partid, s-au străduit să fortifice edificiul în construcție al noii societăți.

Ultimii ani, de la Congresul al IX-lea al Partidului nostru, au adus, precum se știe, și în această direcție realizări importante. Aflat în fruntea procesului de democratizare al orînduirii noastre, Partidul Comunist Român a dus o consecventă politică de largire a rolului și atribuțiilor maselor, în toate domeniile de activitate. Promovînd o linie politică fermă pe plan extern partidul nostru s-a preocupat în acești ani de înfățișarea relațiilor cu țările socialiste, de asigurarea coeziunii mișcării muncitorești și comuniste internaționale, de promovarea unui climat de destindere prin lărgirea legăturilor României cu toate țările lumii, indiferent de orînduirea lor socială. Această politică are în vedere interesele vitale ale poporului nostru, dorința acestuia de a trăi liber avînd relații de colaborare pașnică cu toate țările lumii. Ea este o manifestare a dorinței sale de a putea crea în liniște, de a realiza noi succese. Cultivarea libertății pe plan extern este astfel, în politica partidului nostru, expresia firească a politicii sale interne de edificare și consolidare a unei noi societăți, cea mai dreaptă și mai echitabilă din întreaga istorie, societatea socialistă.

Într-un asemenea climat, corespunzător nevoii de perfecționare permanentă a realizărilor de pînă acum, clasa muncitoare din țara noastră depune un efort constructiv fără precedent. Acomodînd agricultura și industria noastră la nivelul tehnicii mondiale, schimbînd fața orașelor și satelor, clasa muncitoare realizează o transformare imposibil de echivalent în trecutul nostru. Dimensiunile exacte ale României socialiste nu le mai putem dobîndi ostăzi prin raportarea la ceea ce a fost ci prin scrutarea posibilităților deschise de prezent viitorului. „Urmărind cu consecvență ridicarea sistematică a bunăstării poporului — spune de curînd într-o cuvîntare a sa Iovarășul Nicolae Ceaușescu —, partidul nostru poartă în față de la interesele prezente ale societății, cu și de la cerințele obiective ale progresului ei conștinu șere noi trepte de civilizație, de la necesitatea dezvoltării acumulărilor pentru dezvoltarea neîntreruptă a bazei materiale a societății socialiste și comuniste”.

Unanimitatea cu care poporul nostru urmează politica partidului este o dovadă a fermității cu care acesta răspunde cerințelor ridicate de noile trepte de dezvoltare străbătute de țara noastră, este o dovadă a abordării înțelepte a problemelor ridicate de evoluția lumii contemporane. Aflată la începutul unui strălucit șir de prefaceri ziua de 23 August marchează una din cele mai mari izbînzii a poporului român în lupta pentru construirea unei vieți noi. Ea deschide istoriei poporului nostru un drum aflat sub semnul libertății, progresului, înnoirilor.

Grigore ARBORE

ROMUL LADEA
„Erou popular” —
sculptură în lemn

EXPRESIE A IDEALURILOR SOCIALISTE

Năzind a construi o societate nouă, eliberată de servitutele trecutului, poporul nostru înalță în anii socialismului edificiul impune: or al propriului său viitor. Dorința sa de bunăstare, progres, civilizație este o aspirație legitimă care concordează cu aspirațiile popoarelor din toate țările lumii.

În vederea realizării acestor cerințe majore ale prezentului se orientează întreaga politică internă și externă a națiunii noastre, politică ale cărei ecouri în întreaga lume se bucură de aprecieri din ce în ce mai favorabile. Poporul nostru, conducere sale de partid și de stat, nu-i pot fi indiferente destinele omenirii. Amintirea trecutului cataclism istoric mai stăruie încă în memoria multora dintre noi și este o datorie de onoare a fiecărui popor de a milita cu toată energia pentru menținerea unui climat de pace, favorabil preocupărilor ce au în vedere perfecționarea vieții popoarelor, ridicarea lor de pe trepte înapoiate pentru încadrarea în ritmul de dezvoltare al țărilor avansate.

România nu poate rămîne pasivă în fața unor asemenea fenomene. Jertfa de sine dată de către țara noastră, alături de puterile aliate, pentru dobîndirea fascismului este o mărturie a luptei sale generoase împotriva forțelor reacțiunii internaționale. Spunînd NU războiului, căruia îi cunoaște atrocitățile, poporul nostru militează ferm, alături de celelalte țări socialiste, pentru destindere, pentru pace, pentru dreptul fiecărei națiuni de a-și hotărî singură viitorul. Promovînd și dezvoltînd legăturii cu toate statele, indiferent de sistemul lor social, statul nostru are în vedere tocmai aceste interese vitale ale umanității. El se afirmă ca factor activ în viața internațională, în lupta dusă de țările socialiste și de forțele democratice din întreaga lume pentru asigurarea liniștii omenirii. Definitiv ca un element central al politicii externe a țării noastre

prietenia cu țările socialiste, documentele de partid subliniază astfel solidaritatea României cu toate țările sistemului socialist, solidaritate întemeiată pe interesele luptei comune împotriva reacțiunii imperialiste, pentru triumful cauzei socialismului și păcii. Conștiința înaltei îndatoriri internaționale a partidului nostru a făcut ca el să militeze neobșit pentru afirmarea de relații trainice cu toate țările socialiste, relații la baza cărora stau principiile stimei și prieteniei, respectului reciproc, ajutorului internaționalist și neamestecului în treburile interne. Afirmînd dreptul fiecărui partid de a-și stabili linia politică, metodele de activitate și obiectivele acestora, partidul nostru afirmă astfel dreptul inalienabil al fiecărei țări socialiste de a-și construi viitorul în funcție de condițiile proprii fiecăreia. Un puternic ecou degajă în opinia publică mondială poziția României în probleme complexe ale vieții internaționale. Ea sprijină ferm lupta popoarelor pentru libertate și independență vîzînd în aceasta calea cea mai sigură pentru dezvoltarea lor.

Amplora relațiilor internaționale ale României, multitudinea manifestărilor sale pe plan extern, prestigiul ei mereu crescînd, arată justele politicii partidului și guvernului nostru în chestiuni de o extremă importanță pentru omenirea contemporană. Militînd pentru pace, libertate, progres în întreaga lume, partidul nostru se face astfel purtătorul de cuvînt al maselor populare din țara noastră, interesate în asigurarea construcției pașnice a unei vieți noi, socialiste. Exprimînd idealurile societății noastre socialiste, politica de astăzi a României corespunde voinței din totdeauna a poporului nostru de a-și apăra cu demnitate cuceririle, de a-și construi în liniște un viitor fericit.

„L”

VALOARE LITERARĂ ȘI PATRIOTISM

Nu este o impresie subiectivă, nici întâmplătoare: literatura română a ajuns la stadiul cînd poate asocia cele mai riguroase exigențe estetice cu imperatiile cele mai înalte ale patriotismului. Noțiunea, mult prea gravă, nu trebuie expedită prin câteva fraze superficiale, de simplă convenție. Ea își capătă deplinul său înțeles literar abia atunci cînd recunoaște și proclamă, ca suprem ideal, opera fundamentală, creația durabilă, destinată să se greveze în memorie, să devină într-un cuvînt clasic.

Nu există, în ordinea artei, o formă mai constructivă de patriotism, și mă grăbesc să adaug, mai adecvată și mai conformă aspirațiilor adevrate ale literaturii. Căci vocația sa esențială nu poate fi decît una singură: realizarea operii solide, pe cît posibil excepționale, de valoare eminentă, în care condiția estetică să se intruzeze în mod memorabil. Este un efort ce trebuie înțeles, în egală măsură, ca expresie exemplară a energiei specifice a actului creației și ca mijloc de împlinire a vocației creatorului, care are, nu trebuie uitat niciodată, o patrie. Flaubert rămîne, fără îndoială, un mare scriitor. Dar ironiile sale despre liniile roș și albastru de pe hartă, exprimate într-o anume scrisoare, n-au avut nici ieri, nici azi, adevărul nostru. Fără îndoială succesul artistic cel mai pur nu poate decît să confirme și să stimuleze virtuțile creatoare ale întregii comunități. Simpla spus, să se regăsească, se dezvoltă și se afirmă prin toate operele creatorilor săi. Ei sînt exponenții cei mai calificați, mai fini și mai profunzi ai sensibilității sale artistice.

Soliditatea care se produce are toate caracterile spontanității. Scriitorul unei patrii spirituale, fie că are sau nu această conștiință ce n-ar trebui să lipsească nimănui, ea nu poate să nu apară și să nu se consolideze, în timp, prin introspecție creatoare, experiență, reflexie. Și, mai presus de orice, printr-o anumită formă de educație, care-i spune să creadă cu țările în el, ca artist, și prin el, în mod implicit, în puterile creatoare ale patriei, de la care soare energii asemenea lui Anteu.

Pașoptiștii, apoi Haiducii, au înțeles foarte bine că „patriotismul cel adevărat, mai înainte și mai presus de toate, este a crede fără a govîi un singur minut în forțele națiunii sale”. Este o atitudine spirituală, care implică mai puțin amorul propriu național, cît o ambiție, reculegere și concentrare interioară, tipică actului de creație, ce-și asumă într-o libertate deplină esența și personalitatea unei întregi culturi. De aceea, scriitorul adevărat nu-și îngăduie, nici posibil, mai ales în această privință, accepționismul și blazarea. El și cum ar spune: „Nu cred că putem da capodopere”, „sîntem o cultură remedială minoră” etc. Ar însemna — eu scriitor român — să mă neg ca autor de literatură, să-mi contest însăși posibilitatea de a exista estetic, sau cel puțin de a putea aspira la marea artă. Ceea ce ar fi direct absurd și diametral opus oricărui ideal creator, situație de o imposibilitate evidentă. Complexele de inferioritate, ascunse sau dezvăluite, sînt totdeauna lamentabile.

De unde necesitatea unei anumite rigori, seriozități și responsabilități, căci principiul valorii literare ca ipostază înalt și spiritualizat patriotică duce, în mod direct, la o etică a creației, poate cea mai înaltă formă de educație dintre toate. Ea exclude superficialitatea, improvizarea, cultul incompetenței, atitudinea de nepăsare față de destinul propriei creații. A nu crede în ideea de valoare literară uneori se mai poate înțelege. A nu crede în valoarea operii tale și a nu face totul pentru a o realiza și consolida, iată o atitudine care nu este nici posibilă, nici măcar paradoxală, ci de-a dreptul sterilă, antiliterară. În orice caz, cel ce o profesază, teoretic sau practic, nu dezvăluie nici un fel de vocație. A scrie doar pentru neant, nici pentru tine, nici pentru conștiență, nici pentru umanitate. Iată ceva de-a dreptul nefiresc și inacceptabil.

Această atitudine exclude cuvintele goale și grandilocvente, emfaza plictisitoare a tenorului literar. Creația, pură și adîncă, singura care servește cu adevărat literaturii, este discretă, tenace, elaborată în tensiune. Uneori, ea întîmpină diferite obstacole pe care știe să le învingă. Căci puține piedici rezistă pînă la capătul entuziasmului și energiei creatoare, devotamentului pentru artă, ardorii spirituale, încrederii în proiectele bine gîndite și executate. Nu cred să gresesc afirmînd că aproape toate operele și studiile literare, cu adevărat reprezentative, apărute în anul următor, au fost elaborate într-o măsură de fecundă ardere spirituală, și — uneori — în condiții n-a-zice chiar totdeauna foarte comode. Însă adevăratul scriitor și om de literă lasă să treacă faptele înaintea vorbelor. Acestea vin și pleacă. Operele însă rămîn. Și toate se integrează organismului culturii patriei de unde nu mai pot fi desprinse. Sînt cristalele unei stînci de granit.

Această etică se dovedește cu alfit mai fecundă, cu cît ea singură cîntărează efectiv solidaritatea spirituală în jurul marilor valori. Experiența istoriei demonstrează că numai creațiile literare reale, nu contra-făcute, polarizează, confirmă și întăresc încrederea în forțele spirituale ale țării. Numai prin opere solide se pot construi ierarhii și sisteme de valori durabile. Numai valoarea autentică certifică și convinge. Numai ea are putere de circulație și rezistență. Numai ea ne consolidează pe fundament. Nu văd cum bluful ar putea să producă adeziuni în adîncime, contribuind cu adevărat la formarea conștiinței literare colective, la educarea sa în spiritul marilor valori și idealuri. Ca să chemi pe cititori în jurul artei și a semnificațiilor sale profunde, se cere ca mai întîi tu însuși să te fi ridicat la această înălțime. Numai marele artist poate deveni educatorul literar superior al națiunii.

Nu trebuie uitat nici faptul, din ce în ce mai actual, mai vital, că numai prin opere de mare și indiscutabilă valoare putem ieși în lume. Este și aceasta o veche convingere românească. „Născ și în Moldova omenii” a cronicarului n-a însemnat niciodată nici orgoliu, nici ostentatie, ci numai o formă de participare morală la umanitate un mod de a ne proclama universalitatea latentă. Hașdeu, din care am citat, înțelegea patriotismul în același mod: „Ca națiunea să domnească prin sine însăși, ca ea să fie puternică și respectată, ca limba ei să exercite admirația popoarelor” nu există decît o singură metodă: să se afirme „prin tezaure de geniu”. Limbajul, este romantic, ideea de bază rămîne însă solidă și permanent valabilă: patriotism literar înseamnă, în cele din urmă, contribuții literare românești la literatura și cultura umanității. Nu prin confecționare de traduceri oarecare și nici prin antologii de simplă cotizație, ci prin stimularea maximă a capacității originale de creație. Această normă ar trebui cultivată, de către noi toți, cu intransigență.

Nu mai prin substanță, prin expresia fibrei noastre profunde, nu prin improvizatii, produse de serie, pastile sau similitudinii facile și trage, vom putea încreta cu adevărat lumea literară străină, într-o perioadă cînd acest gen de „concurență” internațională a luat o amploare fără precedent. Dar partida trebuia jucată pînă la capăt și, mai ales, cîștigată. Este cea mai înaltă formă de patriotism, întrucît ea singură ne integrează esențele umanității, dezvoltîndu-ne, în același timp, întreaga noastră fizionomie spirituală. Singura care aspiră cu succes la universalitate, întrucît este pe deplin și definitiv a noastră.

Adrian MARINO

CRONICA LITERARĂ

eugen lovinescu

TEXTE CRITICE

Deși ne este contemporan, pe E. Lovinescu îl cunoaștem din păcate prin aproximația legendelor. Se știe despre el că îneca pe Cimpineanu o casă deschisă oricărui debutant, că a lansat prin cenzorul și revista Sburătorul, numeroși scriitori, că a apărut literatura de extracție modernă, fiind combătut îngrat mai apoi de propria sa progenitură literară, cum Ion Barbu sau Camil Petrescu, care acuzau pe mentorul modernist de (atenție!) opacitate estetică. De numele său e legată și campania antisemăntoristă ca și o alta mai puțin „estetică”, cea cu G. Ibrăileanu și cercul Vieții Românești. G. Călinescu ne-a lăsat câteva pagini de frumoasă literatură despre cenzorul lovinescian pe care l-a frecventat, infidel în cele din urmă. Capitolul demn de reținut spre deosebire de caracterizarea activității critice spre care aruncă un fascicul de lumină insuficient de undă o parțialitate inovativă a restituirii. Putem spune că E. Lovinescu a avut parte mai ales de varii detractori și aproximații de care vorbim sint urmarea trecerii adevărurilor prin lentilele lor deformate. Cea mai gravă dintre toate ni se pare a fi cea care a încercat să-l înăbușe sub o etichetă ale cărei pretenții de exactitate n-au reușit să producă decât un echivoc. Ni s-a vorbit despre Lovinescu ca despre un estetician, cu acel aer care face ca aplicarea acestei determinări asupra cuiva să se însoțească cu bănuiala unor apăsătoare și intolerabile vini. Blamul acesta l-a suportat și G. Călinescu, la fel de puțin îndreptățit. Nu facem afirmația pentru a încerca să-l smulgem pe E. Lovinescu de sub o firmă nefavorabilă ci de sub o definiție incompletă. Și în cazul lui G. Călinescu și în cazul lui E. Lovinescu eticheta era și este minimalizatoare, ignorând cu seninătate o activitate al cărei contur are proporțiile unei mări în care estetismul este doar una din insule. Stigmatul mai plutește încă asupra mentorului de la Sburătorul. Astăzi — aparent progres! — E. Lovinescu este unanim apreciat pentru arta sa, pentru talentul de a scrie frumos critică, de a face implicit literatură. Fără a fi neadevărată, credința aceasta, întreținută mai ales de adepții criticii creatoare este și ea o privire piezișă nu atât din viziune cât din comoditatea sau hedonismul receptării. Se vedează astfel de conținut o activitate critică în care intensitatea polemicii sau tensiunea atitudinilor programatice au avut un rol de prim ordin și o însemnată istorică de felul celei maioreșiene.

O refamilizare cu critica lovinesciană, care să ne facă să vedem dincolo de aparente ori prejudecăți, e mai puțin decât necesară, iar reeditările din opera lui cu atât mai bine venite cu cât nu vor ilustra locurile comune ci vor încerca prin alcătuirea sumarilor un portret mai exact al criticului. Prima încercare și-a asumat-o I. Negoieșcu, prefatorul și îngrijitorul unei ediții de **Texte critice**. — E. Lovinescu, I. Negoieșcu este însă un critic care înțelege — așa cum e firesc — să aibă despre scriitorii români păreri sale și să le dea curs uneori cu întreg arsenalul susținător. El îl consideră pe E. Lovinescu un critic simbolist, susținător cu atât mai șocantă cu cât intra din primele perioade critice Lovinescu a negat curentul. Unele prefețe despre E. Lovinescu, critic simbolist, îi urmează o ediție a cărei tablă de materie e destinată să argumenteze prefața. Ne aflăm în fața unei cărți prin care ni se face cunoscut nu doar E. Lovinescu ci și prefatorul său. Mai exact spus, cel de al doilea compune o nouă față celui dintâi, conform orientării proprii.

Cit de importante pot fi selecțiile în cazul reeditării lor din autori prolifici stau exemplul aceste **Texte critice**. Simpla regie al lui I. Negoieșcu constă din juxtapunere de texte, a profitat de bogăția materialului pentru a ne propune un E. Lovinescu care întărește mai ales una din aproximativele opinii amintite: criticul artist. Este descopert din înținșă prezentare junimistică, **Titu Maiorescu și contemporanii lui**, și introdus în volum, capitolul despre Eminescu, care nu este însă unul de sinteză critică și nici unul din textele lovinesciene revelatorii. Se pare că editorul l-a preferat pentru un paragraf final în care se evidențiază creația eminescienă cîteva trăsături ce amintesc studiul editorului despre **Poezia lui Eminescu**.

Este reproducă apoi, cu omisiuni neglijabile, **Istoria literaturii române contemporane (1800—1937)**, din restul activității critice reținându-se doar pamfletul: **Alexe Procopovici sau „Omul care n-a scris nimic”**. Cei trei Caragiale, Pisica, Psihologia snobismului și Răspunsul lui E. Lovinescu la Manifestul cercului literar din Sibiu.

Năzuindu-se de a înfățișa „în mod cât mai cuprinzător” opera critică a lui E. Lovinescu nu se realizează datorită unui sumar descoperitor. Utilă s-a evidențiat punctul de vedere al lui I. Negoieșcu, ea deservește amploarea inițiativelor autorului. **Istoriei civilizației române moderne**, Prin absența articolelor programatice, a celor de dispută estetică, a paginilor din **Memorii** (lăsate pe dinafară acestea — sistem avertizat) — din cauza restricțiilor de spațiu ale colecției **Lycium**, personalitatea criticului este stabilită. Textele reproduc și dovezi mai ales ale capacității critice și a scrierii „artistice”, de a fi și un literat nu numai un critic, dar complexa schelărie ideologică morală și grija de-a lungul întregii biografii lipsește. Fără a tăgădui dreptul unui critic, de a-și alcătui antologia de texte din autorul preferat, credem însă, că atunci cînd un scriitor de dimensiunile și importanța lui E. Lovinescu este vitregit de împrejurări, prima sa apariție editorială trebuie să fie cu atât mai avantațioasă cu cât opera l-a îngăduie din plin. O ediție cu întreaga perspectivă a operei ar fi spulberată de sine o sumă de prejudecăți sau legende în legătură cu această înținșă acțiune critică care s-a oferit ca suport de neînlocuit cotiturii literaturii române spre spiritul veacului. A alcătui o ediție însemnată relansa un destin literar și destinul impulsivitatății de I. Negoieșcu, ne arată un Lovinescu obturat de predilecțiile editorului. Nu vom face biografia textelor ce ar fi fost firesc să intre într-o dorită primă reeditare. Dar vom încerca să recapitulăm, cîteva din elementele prin care E. Lovinescu a devenit una din coloanele de sprijin ale istoriei literare românești. Ceea ce se constată în compendii reprodus de actualele **Texte critice** este că modernismul criticului era în fapt mult mai temperat decât ni s-a spus. Fluturată lozincă a unui Lovinescu lider al mișcărilor extrem moderniste este vizibil subminat chiar și aici. Ermetismul de obicei e caracterizat ca „o tendință de refulare a lirismului, fie prin abstracta fondului, fie prin simple mijloace de expresie reținută, discretă, de-a dreptul și voluntar torturată eliptică, cu asociații de idei strict personale, ce transformă poezia într-un joc de cuvinte încrucșate. Facilitatea relativă a genului, de altfel cu pretenții de adincime insondabilă, a dat acum oțiva ani o mare dezvoltare acestei poezii de „esențe”: — bunul simț însă a învins și asistăm azi la o tendință spre normalizare a raportului între fond și expresie”. Apreciere care ne reamintește șirul de nemulțu-

miri pe care le-a provocat criticul în epocă, suita de contestări uneori violente la care a fost supus. E de rețut o dimensiune esențială a portretului lovinescian care poate dezamăgi pe mulți dar care e mult mai în spiritul adevărului fără a-i dauna cu nimic. Gustul criticului era mult mai puțin sigur decît ne lăsa să credem reputația pe care i-au conferit-o unii comentatori. Lectura **Criticilor** ne pune în fața unui însemnat număr de aproximațiuni. Neconținutele reveniri asupra studiilor vechi sint și ele uneori dovada unei cărețe neînținoase de gust literar. Departe de a-l scoate de sub zodia unui program pe care l-a susținut consecvent, atragem atenția asupra unei nepotriviri între programul teoretic și rezultate.

Ceea ce dădea însă acestei critici un prestigiu imens, era claritatea telurilor ei. Lucrul s-a observat mai puțin pentru că E. Lovinescu a teoretizat chiar critica nedirecțoare. Critica nu poate avea un rol director, pe șune ei, ci doar pe acela de a înregistra, de a analiza și clasifica produsele literare. Asta a făcut pe foarte multe dintre cei ce au îmbrățișat grabit critica lovinesciană să neghe necesitatea astăzi a unei critici de direcție. E. Lovinescu era însă critic de direcție și acțiunea în numele unui program a cărei configurație se bizuia pe o analiză a istoriei culturale românești de la începuturi pînă la Sburătorul. Marea lui calitate era de a fi fost un ideolog ce nu s-a mărginit la rigiditatea tezelor ci a avut și elasticitatea apăsării lor la viul fenomen literar ca și suficientă intuiție și înțelegere critică pentru a nu naufragia tezis. Programul critic modernist nu s-a născut din afinitățile criticului cu literatura pe care începea s-o promoveze ci dintr-un comandament critic superior, de unde și oscilațiile de apreciere. O privire ci de secol și istorie: literaturii române ne arată că în general n-am avut critici esteticieni ci mai ales ideologi. Criticul român a trebuit să edifice singur și de aceea a făcut mai înțel ideologic. Dacă a avut și gust și prețuire estetică a rămas. Interdicțiile maioreșiene se întindeau pe teoria formelor fără fond, critica gheristă pe deziderate socialiste, G. Ibrăileanu pe ideile dezvoltate în **Spiritul critic**. Să se observe că cei ce n-au acționat în regula simulanței: programului critic cu cel sociologic au pierit. Soarta unui critic vivace ca Ilarie Chendi e grăitoare. Nu ne putem bucura prea mult cu estetismul înostărilor noștri. E un fals sau o iluzie pe care trebuie s-o privim cu ochi limpezi. Dacă dorim o elevată studiere estetică, aceasta e de călăd cu ochi limpede. Cu atât mai ușor cu cât premisele ei au fost puse de chiar acești înaintași, constrînși la realizarea unor severe programe critice.

E. Lovinescu e și el dintre aceștia. N-a părut curios nimănui că un om cu studii clasice se aruncă într-o modernă bătaie literară de parie „modernilor” și nu a „vechilor”? Că un om cu gustul clasicilor devine dintr-o dată susținător unei orientări literare ce nu se revendică din clasicism? Noțiile subordonării la un comandament, care depășește doleanțele propriilor afinități, este evidentă și aici ca și în cazul lui Titu Maiorescu. Un critic cu o tot atîta de îngustă receptivitate simbolismului ca și G. Ibrăileanu va deveni un promotor de literatură simbolistă, un critic simbolist, după cum sustine I. Negoieșcu. Pînă atunci însă, sau chiar în acest timp, Al. Macedonski este responsabil pentru o schimbare, alții pentru că încalca bunul simț! Dimitrie Anghel pentru că nu se supune regulilor prozei, deși noi știm astăzi că Dimitrie Anghel este un precursor remarcabil al prozei moderne.

„Proza are însă anumite legi, ne explică E. Lovinescu. Ea tinde spre simplitate și spre economie de cuvinte. Cere un subiect hotărât, limpede, ordonat, ce n-are început și cu un sfîrșit.”

Anghel nu ne-a dat nici o dată o povestire vertebată. Plecînd de la un sentiment sau de la o idee, a brodat în jurul lor. Adesea cu măiestrie, imaginate scabre, colorile strălucesc, perioadele cad sonore și ritmice. Urcarea nu ne înseală însă în proză. Așteptăm nu numai cadente ci și fapte. Pe lângă imagini, mai trebuie să ținem.

Fraza lui e largă, bogată încărcată de adjective, sonoră și ritmică. Cu cât o stringi mai desaproape, vezi însă că e lipsită de echilibrul dintre formă și fond. Forma se revarsă.

Anghel a creat la noi o proză poetică originală. Nu e un merit deosebit. Genul prozei poetice e un gen mort, ce pornește din ignorarea fundamentului prozei. El exista de mult. Anghel l-a dat noua: o strălucire nouă: era un poet de talent și un artist rafinat. Și-a risipit cu dărnice podioabile în perioadele lui. Viitorul le va culege poate cu pietate. Nu fac totuși o operă în proză după cum mai multe sunete nu ardează o simfonie! Conservatorismul gustului este evident și contravine propriului program! Este puțin probabil ca E. Lovinescu ar fi aplaudat actuala proză scurtă deși aceasta ilustrează o prelungire a programului său.

Teza sincronismului care stă la baza programului literar lovinescian n-are nimic comun cu estetica. Ea include o atitudine politică (agresivă) descrisă de N. Terțulian: într-un studiu care dădea ca antagonică apariția contradicție dintre programul sociologic și presupusul program estetic, de mare fermitate a cărei desfășurare o vom înțeli în paginile **Istoriei civilizației române moderne**. Canonul estetic era și în cazul lui Lovinescu un instrument și nu un țel ultim. Ceea ce dorea criticul era o deziluzie a forțelor creatoare, un tumult de izvoare pe cit măi multe voci; cu puțință, un concert pe instrumente variate și moderne. Asupra dezvoltării unui astfel de concert a vegheat cu neabuzată atenție și cu un echilibrul care nu l-a dus niciodată la extreme. E Lovinescu. Este ceea ce n-a reușit să evidențieze ediția lui I. Negoieșcu: solidul fundament teoretic care nu ignora nici rasa, nici mediul, nici momentul și care explică evanțitul neașteptat al operei. Exclamăția lui E. Lovinescu, **Există o literatură română**, opusă exclusivismului, e o altă atitudine ce se integrează sistemului amintit și prezenta ei ar fi alungat acea insidioasă observație călinesciană: Nu putem ști ce părere a avut E. Lovinescu despre literatura română mai veche, despre Eminescu sau Creangă. Stupoare! Traiectele pe care se mișcă G. Călinescu pot fi înțelinite în Eugen Lovinescu și e de mirare că primul nu l-a ridicat cel de al doilea o statuie pe măsura meritelor ce ar fi putut să i le vadă ca nimeni altul. E datorită edițiilor noi ce vor apare să instituie un cult al adevăratei personalități lovinesciene, este mai ales datorită noii generații de critici să-i clădească lucid monumentul.

Mihai UNGHEANU

Posibilități lirice contemporane

Pentru lirismul actual, efortul esențial rămîne regăsirea unor posibilități proprii care să-l pună într-un echilibru valoric cu poezia interbelică de față. Altfel toate stilurile și toate modalitățile se consumă inutil ca strălucirea vană a unor focuri de artificii. Necesitatea unei esențializări indubitabile a început să colinde spiritul orgolios al poezilor înșiși. Se petrec asimilări severe și tendințele se diversifică net, ceea ce ridică stăchea valorică. Indicii unei asemenea stări semnificative constau efectiv și în rigoarea selectării unor probabile influențe. Indiscutabil că problema se referă înainte de toate la substanța lirismului. Evenualele influențe pot fi, virtual credem, doar teviru: Blaga, Argezei, Barbu, Bacovia, Macedonski (prin revirimentul „Rondelurilor”). Căci o împlinire lirică totalitară a fost imposibilă după Eminescu. Impedimentul s-a aflat în complexitatea lirismului însuși, în fața sa modernă. O singură personalitate lirică în stare să domine, singulară, o epocă literară, era exclusă. Însă latentele posibilități lirice intersectate doar de geniul eminescian se cereau transformate în act. Or, descifrarea și realizarea lor a născut deja cîteva modalități lirice fundamentale, în intervalul dintre cele două războaie. După tatonări hazilii în privința substanței și, după modeste artificii în ceea ce privește aspectul formal, poezia actuală își revendică mai pregnant decît pînă acum, calitatea. Ideea influențelor asimilate creator cerculă deci tot mai străuitor, dovedindu-se astfel anacronismul epigonilor. Dar o înnoadă sub punctul cel mai înalt al lirismului interbelic este cerută, în primul rînd, de tradiție. Actul liric cel mai modernist posibil se clădește totdeauna pe terenul ferm al unei tradiții. În acest context, a afirma primordialitatea influenței poeziei barbiene, ni se pare cel puțin o exagerare și semnalul de alarmă tras de critici privind barbișismul liricii actuale — cel puțin fals. Excludîndu-4 deocamdată pe Macedonski, Argezei și Bacovia, modalitățile lirice care și-ar disputa mai vehement inițiativa în ordinea prozelismului (epigonat), rămîn numai două: Blaga și Barbu.

Impunerea mai dificilă a lui Barbu, nu a însemnat decît o întirzire conjuncturală a receptării sale, dar nu și o absoluțizare valorică. În fond, cu Blaga sau chiar și cu Argezei, dintr-un început, lucrurile nu au stat altfel. De aceea ne miră faptul că Laurențiu Ulici (într-o pretențioasă dar în același timp lucidă panoramă a poeziei actuale), exaltă primatul piscului liric barbian, făcînd din el o doua treaptă esențială ce ar da organicitate lirismului românesc dintotdeauna: „Afectul dezgolit dominase pînă la Eminescu. Acesta aduce un prim echilibru între sentiment și spirit prin estomparea celui dintîi și coagularea celui al doilea. Pînă la dîtarea de discurs a romanticilor. Un nou dezechilibru inițiat și dus spre extreme de paralizări și simbolizări avea să împiedice poezia română cu o masă enormă de efermeride, poezi ai orei, realizării ori interic, complezoși sau senili. Echilibrul e refăcut prin dețare totală de conținut, dar și renunțarea la logorrea de către autorul „Jocului secund”. Oare se poate trece alt de ușor peste toți contemporanii lui Barbu? O negare de plăm, nu este posibilă, chiar și dacă-l avem în vedere numai pe Lucian Blaga. Luat în absolut, contextul pare ramat al eșeb o asemenea configurație, căci entitățile lirice sînt cîr diferențiate, problema esențială este aceea a simării.

Paradoxul disputei dintre Blaga și Barbu este următorul: ambii sînt receptivi la început doar formal, numai Barbu a rămas aici, pe cînd în cazul lui Blaga s-a ajuns și la o asimilare de substanță. Toți cei care n-au reușit să-l asimileze pe Ion Barbu (și deocamdată nu poate fi numit nici unul în sens poetic) au fost coteși barbieni, confundîndu-se falsa înțirire cu substanța. Imitatorii formali ai lui Blaga au fost uitați cînd s-au uitat poezii care pleacă din el, încep să-și contureze un profil individual. Deci, necucerit, Barbu pare să fie, prin falsa influență, la fel de important pentru imitatori, cît și Eminescu. În mod aparent, căci disputa se rezolvă mai simplu prin perceperea exactă a staturii celor doi poezii. (Totdeauna referința se face între Blaga și Barbu, și nu între Eminescu și Barbu, întrucît, ultima este neadevărată).

Creatori originali ai unor domenii lirice perfect distincte — virgine prin transcenderea într-un mit poetic personal, ambii au ajuns inconștient la o polarizare clarificatoare. Blaga concepe actual liric și existența creatoare sub semnul tragicului (ca o determinantă stilistică universală) rămînd deschis, pe cînd Barbu și refuză căile de acces dionisiace, situndu-se aproape artificial (în aparență) lîngă esențe, fără să ilustreze cucerirea lor. Așezat în piscul înalt al contemplației, inițiază senin, eliminînd rezidurile cumulate într-o fază anterioară. (Ne referim la ciclul „Jocului secund”). De aceea, e este un poet închis, refractar prozelismului. Astfel, baricadat în lirismul său axiomatic și oracular, se refuză cu îndiferență imitației fiind un etern izolat. Gestul său liric singular, chiar dacă ademențe, nu poate face școală, nici în lirica noastră, filonul barbian s-a epuizat pe sine însuși cu un omor nastrălinesc. Dar dacă poate fi vorba de o modă — aceasta apare artificială și trucată. Imitația fără substanță este o haină ce îmbracă vîntul, chiar și atât fiind prea mult. Tinerii poezii care rimează la modul barbian, rămîn fără blazon. Prin ei, nu se poate face saltul calitativ în poezia actuală, întrucît imitația neasimilatoare dă o rezultatul nulă. Barbu rămîne un semn spre care se poate privi, dar nu un loc pe care te poți odihni pentru un nou drum. Nici el complet revelabil, dar deschis prin suferința metafizică imensă, Blaga dă totuși posibilități nebănuite de revelare a lirismului. Ținînd din solul autohton, mitul poetic blagian și-a clădit astfel un fundament care poate fi lăstărit identificabil și, chiar, compact neumbriți. Pe scheletul unei spiritualități etnice, poetul-filozof a turnat semne și sensuri lirice de o rodnice uluitoare. Or, reimpresionarea lirismului după perioade de sterilită caducitate se face prin resurecția rezervelor latente, desfundarea elementarității autohtone. De aici, contrastul evident dintre Blaga și Barbu. Primul va trezi continuu noi disponibilități, celdălat le va anula pe toate ca un produs de nobilită decadență ce se află. Blaga va fi mereu un catalizator liric, pe cînd Barbu — un inhibitor. Unul va putea avea continuatori, celălalt — numai epigoni.

Acum ar fi de cercetat pe îndelete posibilitățile barbiene (sau a falșilor barbieni) pe de altă parte, însă, o așteptare a cristalizărilor lirice încete, este mai indicată. Timpul este criticul cel mai necruțător.

Marin MINCU

A. I. ZĂINESCU

grinzile mai sus,
timplari!

Ci ridicăți albastre grinzile mai sus, timplari,
Ferji-le de vinăt aprig de pămînt al ploilor,
Cioplji-le cu aprig ciocul ca o teslă-a lor
Și-mperechiăți din aer păsările, oh! — bateți în
cuie ouăle

Ca niște albe capete de grinzi, pătrundeți
La rîndea, pe rouă, cojile de ou, talașul
Lor pernă din văzduh, căci se îngroșă somnul,
Naște-mpietrite scaune de foc pe noi

Și-apoi oul ciocnind cu oul povestit alături
Seamănă-atît de parcă le-ar fi plîns un om
Lor braștele-n mocirlă-s lacrimi, racii putrezesc
din față,

C-un solz imens în spate atîtea vieți — că noi,
În veșnică-apărare însăși de-a vorbi, scormim
tabule,

Tăiem pe rumen botul ca o spalm al urșilor
Miei — și frigem cornea de pe lupi, a lor.
Ne-aruncă toamna-n pulpe de berbeci, de-a
dreptul,

Gura, și dăm raite-adeșea printre tauri! — stăm
Ca-mpiedicați pe tinere picioarele lor tulburi,
Pe scaune-n rugină, toamna, de lemn mort, c-ai
Rodește toamna-n pîrg și clădări de scaune —
Ciudatele-alcătuirii, rod parlea ele dinspre țâp
A soarelui, din coapse zestrea de somn rău —
păianjen

Pe culmi, că-mnebum și păsările noi, vedem pînă
și-n urși

Posibilă-narcarea, sufletul ni-l subijem de-aceea
Și ia formă de tablă pe acoperiș; minăm
Pe lîngă el mereu o nemoipomenită laună,
Pe ea facem și foc și-așternem guri un pat
De fraged sunet, casa — ca un fărîm,

Visează riuri, casa, din pereți, și-și spune
Lunetece-ordăniții, calde, lîngă ea; muțenia
Sau cîntecul, pedepsa poate de-a nu-și
zice-azului

Tot ce-nțelege, pe ghiare ele își frîsc chiar
nașterea

Și mor cu ea, părăgînă lăsdînd... Ci ridicăți
Mai sus albastre grinzile-n văzduh, ferji-le
De vinăt cuibul de pămînt al ploilor,
Cioplji-le cu aprig ciocul ca o teslă-a lor
Și-mperechiăți din aer păsările, oh! bateți în cuie
ouăle

Ca niște albe capete de grinzi, greșeala
Cricenă, timplari, că ați făcut însă și scaune,
Iertarea-n scînduri doar c-ați mai făcut și uși,
Praguri și stîlpi, c-ați pus pînă și-n geam aducerea
Amințe ca pe-o cruce, ninge de pe ea cu mari
Nedelegate aripi, pîmte, se trudec prin negura
De vinăt cuibul de pămînt al ploilor,
De trup și bîntuie-nspre ei mereu căderea sorilor
Ca de-un magnet atrași, greșeala c-ați slujit
Și scunelor, vina deci că ați făcut și scaune
Că-nviersează-nel rupe din os tăcerea
Lor scorburi pe noi, roșete noaptea ca și cum
Lumea de probă-ai, teribilă, nu și-ar spori și
altfel

Somnul, sau nu s-ar ajuta și de primejdii, calcă
Pînă și vocea mea, spunînd totul de-acum, pe-o
forță

De scaune-mprejur, pe-o temera a mea c-abia-mi
mai prididesc

Cu nașterea și-un chip numai; c-adorm pînă la
spiritul-n el

Și mă trezesc în el, mă scol pînă în vîrtul ochilor
Ziuo și-mi spun: frumoașă casa, pragurile-ai,
ferestrele

Și-aceste uși, ca-n basm deschiderile lor, ci ridicăți
Mai sus albastre grinzile-n văzduh, ferji-le
De vinăt cuibul de pămînt al ploilor,
Cioplji-le cu aprig ciocul ca o teslă-a lor
Și-mperechiăți din aer păsările, oh! — bateți în
cuie ouăle

Ca niște albe capete de grinzi, răscumpără
Sudoarea — atîț: doar chinul împietrit al minții
De-a ridica, și-aiț; nicicum ca un prilej
Greșeala-n vezi sau jertfa de-a fi slujit și
scunelor,

Morții oblind cu inșeși picioarele lor tari.

Și totul ca o altă viață, totul ferit de sine însuși,
Nimic din inoaiță în parte-a trecut,
Spus tulbure, ca-n rodii, pe-adîncii ochii săi
mari...

... lar eu am scris poemul acesta într-o noapte
La masă, în picioare, ouzînd cum imi albește
părul,

Și trebuie să mi se facă și ziuă, trageți
Ridicați, timplari.

voce de bătrin

Doar dîra-n jos, un sunet de comelă — trupul,
Tot mai temut, prăpăstie-mprejur. Și-astfel
Mai due pe umeri forme de pămînt a capului
De-o rotunjime atîț de tulbură incit
De-apropie prea repezi zilele la poli, și nopțile,
Prea greu să mă mai înfîlesc de-acum și-același
Tot trist ca să-mi țiu povăză, mai stau
C-un ochi și azi pe dreptele celții din suflet,
Rîzînd mă-nțorc spre urne, cu celălalt, cînd plîng
Nu află nimeni taina de la paznicii limba
Scurtată li-e de propria lor armă, ca un pocnet
Cei din afară-aleg și schimbă înăuntru capete,
Iubesc sortiții erorii de-a cunoaște legi
Și-n taina paznicii încărjunesc de teamă,
Din două părți ei veșnicii pînă-ți, ei zidul
Cățărilor, căci lumea se apără cu-nvișci.

O lance-n trup a sorilor și doar atîț, o rană,
Doar dîra-n jos, un sunet de comelă-apoi
Și-azului, pe cor, ticșile li iau locul văile,
De rouă și se-ameșteacă munte cu șes
Marea cu riul, apa din nămol cu trestia,
Și totu-n mai adîncă trecerea de pe un vis pe
altul,

În veșnic mai temută zbaterea de noi — și-astfel
Pînă cînd poate omul tină să-și cunoască
paznicii,

Pînă cînd poate el să-i rabde, mai țirziu să-i
opere,

Să-și judece el singur forma de pămînt a capului
El singur și să-și treacă forma de pămînt a capului
Pe umărul vecin, din tată, așa și pînă-n țiu.

PRELENȚA PROZEI SCURTE

Cele mai rapide seisme ale concepției despre epic le-a înregistrat, până la receptivitate proza scurtă. Față de roman sau nuvelă, mai pretențioasă, mai rigidă, ea s-a dovedit o mobilitate nedezmăntată și poate așa se și explică de ce, în masele largi de cititori, ea se bucură azi de o mai mare simpatie decât celelalte specii ale genului, cu atât mai mult cu cât răspunde și unei înclinări generale spre formele concentrate în timp și spațiu, dar posibile de extins prin interpretări ulterioare actului lecturii.

Analizată în desăvârșirea ei sincronă proza scurtă de azi nu se poate domina de un principiu net, demonstrabil, nu todeauna la nivelul valorii finite, ci mai mult la cel al ambiguității — principiul imploziei epicului. Legile narativului au scăpat de dogma anecdotică lineară. Lupta de hegemonie s-a dat între două elemente esențiale ale acestei specii: „situația” și „personajul”. Primul a pierdut grila modernității și ori de câte ori scriitorul mizează pe el, în exclusivitate, este acuzat de tradiționalism. Este adevărat că maestrul schitei și povestirii, și mai ales scriitorii ardeleni au stimulat cu precădere dezvoltarea epicului de situație, subordonându-i cu totul celelalte elemente ale construcției narative și, în special, personajul cu întreaga sa gestică și motivație psihologică. Caracterul acesta a fost exagerat până la exilul esteticului, într-o perioadă de anecdotică formală, de clișee epice ultrazutate, în care finalitățile moralizatoare aveau un iz clar didactic. Aceasta nu înseamnă că epica de mică întindere a renunțat azi la avantajele dramatice pe care „situația” le oferă scriitorului, fie ea simplă (în sensul înregistrării cronologice a evenimentelor narative) derutantă (prin multiplicitatea conexiunilor ideale sintetizate) sau limitată (prin reprezentarea unui comportament fatal sau a unei întrebări existențiale). Mai degrabă este vorba de o metamorfoză interesantă a acestui element de construcție epică produsă în favoarea personajului. Situația — ca totalitate a împrejurărilor narative — prin care se transmite apela emoțional al scriitorului cedează locul „stării” psihice sau morale, ceea ce în fapt înseamnă schimbarea greutății interesului actului de creație. Indiferent cum se va finaliza această nouă structură (vom vedea că modalitățile sînt diferite), ea insistă asupra forței de comunicare a personajului — forță cu mult mai mare decât cea pe care o aveau întâmplările dotate cu personaje pasive, simple executante ale unei legi de deasupra lor.

Numerând numai cîteva din volumele de schițe apărute în ultimul timp și rememorând unor scriitori consacrați în gen sau doar debutanți, lucrurile nu mai trebuie expuse pentru că se dovedesc singure. Ceea ce trebuie specificat de la început este că predilecția pentru starea personajului, mai mult decât pentru acțiune sau situație epică nu înseamnă neapărat caz de analiză. Și vom începe discutiile noastre exact cu acele cazuri de descriere obiectivă unde scopul actului scriitoricesc este definierea unei stări morale, psihice etc. prin intermediul unui personaj privit din exterior, sau mai corect spus, creînd aparența detașării, imparțialității. Ar fi prima categorie a prozei scurte actuale pe care vrem s-o delimităm. Independența unui personaj ca Andrei Prundaru din „Zbor jos” sau Tudor Dindelegan din „Treceri” de Nicolae Velea este doar superficială, nereală, înșelătoare, dar faptul că sint capabili a avea o biografie singură și a acționa într-un sens precis și motivat, îi plasează într-o zonă limitrofă, între proza de situație și cea de stare — termen dilatabil prin suspensii și suspensii. Schițele lui Nicolae Velea expun ipoteze, urmînd să sfințească tot cu ele, refuzînd concluziile. În zona părăsită mai supraiește proza lui Vasile Rebreanu, cu mare înclinare spre ceea ce de obicei se numește, în limbajul de creație, „psihic” și motivat, și plasează în primul rând viziunea folclorică, ajungînd pînă la promovarea anecdotei pure. Un băiat este trimis să cumpere o luminare pentru un muribund și întîlneste la întoarcere o femeie ciudată, care încearcă să-l ademenească, dovedindu-se a fi însăși moartea (Mireasa de seceris). Un tânăr cam ursuz și neîndeminatec suferă o extraordinară transformare după ce călătorește cu personajul prin țara împășurii, iar apoi, în drumul său, în tovărășii de muncă (Frumusețea patriei). Și așa mai departe... Asemenea pagini chiar dacă aparțin literaturii prin cîteva artificii pur lingvistice, valorice ele nu mai aparțin etapei actuale, în cel mai bun caz ele ar fi trebuit să apară în deceniul al șaselea cînd vocația pildelor moralizatoare era un semn al sensibilității scriitoricești, iar ușoarele tente de fantastic folcloric aduceau un oarecare prestigiu de originalitate.

Tot în această zonă de trecere, ca și N. Velea se găsește un prozator echilibrat, foarte stăpîn pe meșteșugul său dar risipit în mijloace: D. R. Popescu. Schițele și scurtele povestiri din „Somnul pămîntului” oscilează între severitatea acțiunii și interesul susținut pentru portret. Coabităz „Ciresul cu clopotei” — tradiționala formulare a unei biografii obiective, cu intenții satirice și moralizatoare; „Bile” și doctorul placă la „înțoiare”, instantaneu peisajul unei urmești și motivat, „Somnul pămîntului” tuseu liric, patetic. Dar deși nu asistăm la eliberarea personajului de determinatele sale biografice, totuși ele se subsumează imaginii dominante, tutelare a semnificativei sărli sufletești în care este surprins. Începe să capete importanță dispoziția psihică, care, în ciuda părerilor uzuale, stă mai puțin sub semnul eferemului decît succesiunea întâmplărilor epice. Teoretic, eroul din „Ciresul sălbatic” nu trăiește în limitele unei biografii (este unul din cei șapte fiți ai bătrînului Tebeică, dar poate fi oricare din ei) ci în cîmpul magnetic al emoționantei întoarceri din război. Este obsedat de ideea reluării vieții de acolo de unde ea s-a întrerupt fără să sesizeze imposibilitatea realizării ei de fapt.

Cea de a doua categorie pe care o delimităm o formează literatura care se ocupă cu predilecție de aceste mișcări comportamentiste, neglijîndu-mă, o existență și o existență clară, fermă, dar a căror subiectivitate emoțională și rațională debordează, transfigurază totul pentru a se exprima pe sine integral, nu în vestimentația exterioră, ci în structura intimă, în detaliile de adîncime. Abia de aici începe acel fenomen, pe care îl aminteam — implozia epicului, excludîndu-se desăvârșirea narativă și intrîndu-se supraînălțarea planurilor, și a celor care se absorb pînă ajung la nuanța dorită. Personajul care reprezintă centrul gravitațional al schițelor lui Fănuș Neagu sau Constantin Toiu nu poate fi epuizat în cîteva pagini așa cum se poate face cu o anecdotică precisă, de aceea condiția realizării lui nu stă în textul propriu-zis, ci în ceea ce el sugerează. Este momentul în care se începe cîntul misterios și cînd se atribuie multe senzații atmosferice puțin stranie, incerte. Pentru Mihai Droc din „Vară buimacă” nu este necesară fixarea motivației ci zodia sub care viețuiește; bătrîna din „Acasă” care vrea să moară în vechia ei locuință, este personajul care vorbește cel mai puțin (chiar onomatopoeic) și despre care nu se dau cele mai sugare referințe și totuși ea este cel mai realizat, căci are un gînd ascuțit care o închină și o domină și pe care nu-l eliberează decît prin faptă — definitiv și fără să mai fie necesare comentariile.

Schițele din „Duminica mușilor” a lui Constantin Toiu ridică la rangul de instrument absolut al înțelegerii unui personaj descrierea gesticii, care aduce o impresie de nefiresc, de stranie decalifire a epicului, toate mișcările înregistrate orientîndu-se concentric spre neconștientul, enigmaticul, dincolo de ceea ce este. Este astfel amănunțit și din punct de vedere al perspectivei, nici Fănuș Neagu nici C. Toiu nu sînt analiști; mai curînd literatura lor este consemnarea rezultatului unei analize, cînd lanțul determinantelor psihologice a fost epuizat și scriitorul descoperă cu finețe că adevărul nu stă în matematica motivației, ci în misterul ei.

Dincolo de proza care susține subiectivitatea misterioasă, încadrată a personajului mai există schița de analiză (ceea ce delimităm de la început de patina conștientă, introspectivă). În mare parte această zonă abandonată de personajul excentric, elimină extraordinar, vraja incomunicabilității pentru a-și apropia omul de fiecare zi, banalul, obișnuitul, și pentru a tăia fișii de existență comună, care pot sintetiza întregul fără grave omisiuni. Sorin Titel promovează asemenea pagini cu interesante rezultate. Nu părăsesc decît rar stilul conștient, luîndu-se pe sine (o vorbă de sinele estetic, desigur) ca măsură a existenței calme, obișnuite, repetabile la infinit. Narativa nu are fapte, sau chiar dacă rar apar întâmplări, ele supraviețuiesc numai în comentarii, deci dincolo de ele însele. Este tematic, literatura inertă. „Mi-am amintit de zăpăci” este lucrarea semnificativă în această direcție, nimic nu se petrece demn de a fi relatat, dar totul ascunde dramaticismul albi al nimicului, analiza este tulburătoare prin stăruirea radiografică omului banal diagnosticul unei maladii generale. La fel în „Vară cu ochii închiși” unde există într-un plan superficial un fir anecdotic, dar răsma la nivelul pretextului literar, importantă fiind aceeași inertie a personajului care se confesează. Categoria acestor scrieri este destul de bogată și dacă am amintit numai de Sorin Titel este numai o simplă întâmplare.

O ultimă categorie pe care vrem s-o enumerăm doar în legătură cu procesul semnalt, cînd personajul își asumă greutatea cea mai mare a schitei în defavoarea situației epice, a motivației desfășurate narativ, este aceea a literaturii care sintetizează prin eroul ei nu o stare ci o reflecție asupra condiției umane.

Acest lucru determină un grad mai mare de generalitate ceea ce provoacă dintr-un respect exagerat pentru personaj dispariția lui. Eroul se abstractizează, și se anulează căci nu mai are o individualitate precisă. Foarte mulți tineri scriitori se apropie de această limită a existenței personajului și dacă aceasta mai rezistă este doar datorită tentației spre pitoresc a autorilor care nu pot ceda cititorului trucerii ce le apropie simpatia directă a cititorilor. Ne mărginim tot la un sigur exemplu: Iulian Neacsu și nu mai comentăm, avînd în vedere stadiul de tranziție spre maturizare, pe care orice debut îl consemnează.

Dana DUMITRIU

valori literare istorice

DELA VRANCEA

romanticul

În pofida numelui său, de fapt un pseudonim, Delavrancea nu se trage din părțile muntoase ale Vrancei, ci, și prin origine și prin temperament, e un tipic scriitor sudic.

Fără a-i recunoaște, desigur, un rol de proporție celui atribuit de Taine, contribuția mediului natural la modelarea psihicului uman nu poate fi ignorată și literatura română oferă în acest sens exemple edificatoare. G. Călinescu descoperă în operele scriitorilor originari din părțile sudice ale țării o seamă de caracteristici comune, precum „predilecția romantică”, „predilecția pentru multicolor”, „sewa de himeric policolor”, „voluptatea muzeală”. Tudor Vianu, relevînd noștele deosebită ale unor poezi de origine moldovenească, constată la aceștia o tendință de interiorizare, o preferință pentru „tonalități minore ale sentimentului”, în timp ce muntenii (sudicii) sînt „temperamente mai retorice, afind exotismul și un nevrozism livresc”. Cu alte cuvinte, sudicii sînt spirite ale cîmpiei, imaginative, însetate de spațiu, extravertite, iar nordicii — firi întoarse mai mult spre viața lăuntrică, mai reculese, puțin expansive, legate mai intim de tradiție, mai profund integrate orizontului spiritual local.

Temperament sudic prin excelență, Barbu Delavrancea s-a născut într-o suburbie bucureșteană, Delea Nouă „mahalaua grînzilor”, așezare mai curînd rurală, cu case albe, pierdute în verdele grădinilor, cu vie ce se mișcădea pe arăcii încovoiați sub greutatea rodelor. „În serie de vară... — își aminteste scriitorul — mai ales pe iună, toată mahalaua ieșea pe prapă ori pe laja de lîncă poarta mică și poveștile începeau lungi și nesfîrșite. Bunicii și mamele își luau nepoții și copiii cei mai mici, prîsele, în poală și le spuneau cîte-n iună și-n soare. Ba de turci, ba de țărani, ba de calmuși, ba de căpitanii cu două guri, ba de muscali, ba de nemții cu coadă, mă rog, din cîte omul apasă și vede, aude și nu uită”. Din această atmosferă de vis

gulerul strîns al mondriului”. Parcă am citi o pagină din **Poarta neagră!** Portretele-caricaturii întocmite de Barbu Delavrancea anunță aparițiile sinistru-grotesci din proza satirică a lui Argezei ba chiar, sub o anume latură, faptele teratologice făurite de Ūrmuz. Dacă autorul **Paraziților** nu parvine la acea viziune terifiantă de apocalips terestru, ce se va alcătui în opera lui Argezei, dacă grotescul nu dobindește la el puterea fascinatorie pe care o posedă fantasticul urmuzian, e din pricina menținerii într-un sentimentalism retoric, incompatibil cu înălțarea filozofică. Scriind, Delavrancea pledează (chiar dacă nu direct), se indignază, acuză. Personajele, situațiile pe care le întocmește sînt „probe”; rostul lor e parcă acela de a demonstra o teză. În epica satirică, scriitorul face societatea răspunzătoare de perversitatea psihică și decaderea biologică a speciei umane. În susținerea acuzației sale, scriitorul portrețizează ființe neferice, oameni în care duhul și materia sînt în suferință. „Trubadurul” e un tânăr medicinist cu trupul destrămat de boală, Iancu Moroși — un biet funcționar bolnav, a cărui viață conjugată e un calvar. În **Limiste** facem cunoștință unui medic enigmatic: distant, tăcut, lipsit de orice vlagă, ducînd impasibilitatea pînă la patologic, neprotestînd, bunăoară, în niciun fel cînd cineva îi face, într-un restaurant, o ofensă stupidă. Zobie este un gușat, o alcătuire subomenească, batjocura humanalelor (prefigurază pe Sîngerace al lui Argezei). În **Milozul**, aflăm de existența unui copil de țigan, infirm, căruia părinții — sau zbrobit copilarele spre a-l face cerșor.

Respingîndu-l declarativ romanticismul, Delavrancea îl practică în fapt, chiar atunci cînd crede a se găsi la antipodul lui. Dacă prin explorarea morbidă a literaturii lui ancorază în naturalism, exacerarea, ruperea proporțiilor obiective, înșoșirea cîtei unei detalii pînă la fantastic trădează fondul romantic al sensibilității scriitoricești. Hagi-Tudose e o apari-

forța vizionară a evocatorului, amintirea uneia dintre cele mai grandioase epoci ale trecutului eroic românesc, simbolizată de personalitatea lui Ștefan cel Mare. Deși efectiv prezent doar în prima piesă, marele domnitor domină prin spiritul său întreaga trilogie. Toate celelalte personaje se definesc în raport cu el. Ștefan din **Viforul** e un pseudo-Ștefan, caricatura bunicii lui; Petru Rareș din **Lucaș-fărul** e un nou, adevărat Ștefan, însă nu de talia celui din urmă. Domnitorul „soarele”, acesta e doar un „lucaș-făr”. Domnitorul de acum o jumătate de mileniu capătă, în reprezentarea dramaturgului, atribuțiile unui erou semi-legendar, cu o existență aproape mitică, asemănătoare celeia a patriarhilor biblici. Nu e vorba de o idealizare convențională. Ștefan nu este doar un „erou”, domn preaslăvit, ci un om viu, care-și aduce aminte cu nostalgie de anii tineretii, de aventura de la Hirliu cu Răzeșoia, care suferă de a se ști ajuns la marginea mormintului. Dramaturgului Delavrancea i-au reușit deopotrivă descifrarea psihologiei omului bătrîn, susceptibil, ca și dezvoltarea unor însușiri ieșite din comun, prin care Ștefan și-a dobîndit în ochii supușilor și în conștiința posterității o aureolă legendară. Iată-l cu Oana, fructul iubirii lui tînăuie. Fata îl adoră cu sfîrșenie, e gata să facă pentru „Măria-sa” orice, nebuindu-că voevodul îi este tată, după cum nu bănuiește că Petru Rareș, pe care începe a-l lubi alînd decît copilărește, ca pînă deunăzi, e fratele ei. Alînd taina copiilor, voevodul găsește un mod de o mișcătoare delicatețe pentru a-și spune Oanei că dragostea dintre ea și Petru Rareș nu se poate împlini, simulînd vorbirea în vis.

Ce impresionează deosebi este bărbăția domnitorului, stoicismul cu care suportă durerea cea mai crîncenă, curajul de a-și privi moartea în față. Ștefan se supune, ca un al Mucius Scaevola, cu seninătate practicii medicale primitive de ardere a răni și, în timpul operației nu-și trădează decît ochii, cu o sîrzenie sublimă, vrednică de un oștan acoperit de glorie, chinul pe care-l îndură. Și înainte și după această tortură, vorbește despre sfîrșitul pe care și-l simte apropiat cu un desăvîrșit calm, ca un om care și-a împlinit menirea în lume și poate închide ochii cu sufletul împăcat. „Mi-a venit vellețul... zice lui Rareș și Oanei. O tîrzie mai am: să nu-mi ascund sfîrșitul...”. De o distincție noblețe este gestul renunțării la scaunul domnesc încă în viață fiind, cedînd sceptrul fiului său Bogdan, viteazul de la Cosmin. Dictată de rațiuni politice, această hotărîre are și un aspect uman care contribuie la înălțarea marelui Ștefan în fața celor cărora, cum spune el însuși, „le-a fost baci”. „Leul Moldovei” devine, din propria voie, supus al urmașului său. Cînd cineva îl vestește că Bogdan îndeplinește o poruncă a lui Ștefan protestează: „Eu nu dau porunci Domnului meu”. Și precizează: „Fîmă ieri el asculta, de ieri încoace ascult”.

Pe patul de suferință, voevodul nu e mai puțin sublim decît în bătăliile pe care îi place să și le rememoreze: durerea îi potențează durerea și umanitatea profundă, și puterea de a-și transcende condiția. Un timp avem în față parcă două făpturi: cea nevăzută, a „slăvitului”, care exercită asupra tuturor o putere fascinatorie aproape magică, și aceea a moșneagului trecut prin multe, cunoscător înafălbil de oameni, știînd să afle de la aceștia tot ce vrea, pe ochiute, și să le spună, tot ocotit, dacă așa o cere situația, ceea ce ține să se știe. Curînd cele două imagini se contopesc. În bătrînul înțelept se trezește voevodul, eroul. Ridicat de pe patul de moarte spre a zădărnici o uneltire a unui grup de boieri, Ștefan restabilește cu palosu ordinea pe care a hărăzit-o țării pentru timpul cînd nu va mai fi. Acționînd astfel, domnitorul știe că prin el se roștește țara: bratul său îndeplinește voința Moldovei, Moldova și Ștefan sînt, în tot cuprinsul piesei, una. Voevodul este suprema intruchipare a conștiinței de sine a țării. „Sînt patruzeci și șapte de ani... mulți și puținii... — își aduce aminte Domnul — de cînd Moldovei... — își ieși înainte cu Mitropolitul, episcopul, egumenii, boierii, răzeșii, și țărani, în cîmpul de la Direpate, și cum vru Moldovei așa vruși și eu. Că ea vru un Domn drept, și n-am desputat pe unii ca să îmboțesc pe alții, că vru ea un Domn drept, și am vechiat, ca să-mi odihnesc sufletul ei ostenit... că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toți și numele ei trecu eranița, de la Cafa pînă la Roma, ca o minune a Domnului nostru Iisus Christos...”

În conștiința legăturii indestructibile cu patria stă întreaga putere interioară a lui Ștefan cel Mare: dezvăluindu-se, Domnitorul devine un erou liric, iar tiradele sale, poeme. Ce e maret în istoria sa, crede voevodul, revine Moldovei: ea a fost „tăria”, el — numai „norocul”. „Eu — zice Ștefan — am biruit la Războieni și la Chilia, Moldova a biruit pretutindeni”. În reprezentarea lui, țara se identifică cu nesfîrșitele șiruri de generații care au apărut pămîntul moștenit din străbuni și l-au hrănit cu singele lor. Evocarea zilelor de slavă și luptă, pomemirea celor căzuți în bătălii e unul dintre pasajele cele mai vibrante din piesă: „Oh! pădure tînără!... Unde sînt moșii voștri Presărați!, la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, la Teleajen, la Racova, la Războieni!... Unde sînt părinții voștri? La Cetatea Albă, La Cătăbuji, La Scheia, la Cosmin, la Lentești!... Unde sînt bătrînii! Manoil și Goian și Stibor și Cînde, și Dobru, și Iuga, și Gangu și Gotcă, și Mihai Soțarului, și Ilea Huru, Comisul, și Dajbog pîrcăbul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur? Pămînt!... Și pe oasele lor așezat și stă pămîntul Moldovei ca pe umeri unor uriași... De aceeași intensitate dramatică e pasajul în care Domnul vorbește de Moldova ca de o patrie a celor ce încă nu sînt, dar față de care ei prezenti au o datorie sacră. Datoria aceasta rezumă, în gîndirea lui Ștefan însuși, sensul existenței umane: „Tineți minte — strîlu e — cuvintele lui Ștefan care v-a fost baci pînă la adînci bătrînețe... că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea, și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri în veacul veacilor...”

În vorbele acestea sînt adunate crezul de o viață întreagă a lui Ștefan-Vodă, conștiința sa. Tot ce a întreprins, tot ce a înfăptuit în o jumătate de veac de domnie a fost luminat de credința participării prin cei ce aveau să vină după el a eternității. De aceea moare senin. Ca un al bătrîn Simion, știe că „s-a împlinit legea”. Spiritul și sabia lui și-au „împlinit menirea”. A sosit ceasul odihnei, al „slobozirii în pace”. Voevodul închide ochii cu numele Moldovei pe buze.

Prin relieful dat personalității protagonistului, **Apus de soare** devine un adevărat poem eroic, un vibrant oratoriu, în ale cărui cînturi solemne, cu modulăți de verset biblic, plinează înefabil o elevație iubire de țară. Ștefan cel Mare, voevodul, vesnică devine încarnarea simbolică a țării însăși, vesnică precum soarele, chiar dacă, asemenea lui, are de străbătut întinucimii, pentru a se înălța apoi, iar, astrală, pe firmamentul istoriei.

În **Apus de soare** filma românescă își identifică proiectia ei purificată, chîntesențială. În întreg, opera lui Barbu Delavrancea impune un scriitor prin care spiritualitatea românească și-a sporit dimensiunile.

Dumitru MICU

ISER

„Barbu Delavrancea”

și tîhnă aveau să-l smulgă anii de școală (evocați în naratiuni ca **Domnul Vuca**, **Bursierul**), care îi vor prileji primele dezamăgiri, revelîndu-i privești ale degradării umane, aspecte penibile ale existenței. Primele — nu e întîmplător spus. Căci scriitorul a avut parte, pe plan obștesc, unde s-a ilustrat, totuși cu atita strălucire, mai mult de dezamăgiri decît de satisfacții.

Literatura a fost, astfel, pentru el o compensație și indispozițiilor procurate de existența reală. O compensație pe care a înțeles să și-o acorde de timpuriu. Adolescenț, compunea versuri de inspirație naturalistă, strînse și tipărite la 20 ani în placheta „Poiana-Lungă-Amintiri”. La maturitate avea să scrie unele povestiri, basme și teatru, impunîndu-se printre scriitorii de frunte ai timpului. Titlul unui volum îl rezumă orientarea estetică: **Intre vis și viață**. „Visul” și „viața” sînt, în reprezentarea lui Delavrancea, domenii antitetice. Propria opțiune e fără echivoc. Paradisul său este visul. Aceasta nu implică o retragere din calea vieții reale, un refuz de-a o contempla; proza sa, și o parte din creația dramatică sînt pline de scene în care irumpe nu doar cotidianul prozic, dar chiar nămolul dospit în straturile sale obscure. Prozatorul scronește aceste straturi cu groază, și o face tocmai spre a-și contrapuncta rezultatele prospeccțiunilor prin spectacolul, desfășurat în sfera sufletești, al altor realități, rechemate din universul copilăriei, din climatul fabulos al poveștilor ascultate cîndva pe o prispă din Delea Nouă, în adierea zefirului parfumat, din istoria neamului.

Barbu Delavrancea nu este un observator impasibil, rece, un creator obiectiv, sentimental, ca mai toți muntenii, dotat cu o imaginație prodigioasă, înclinat spre reverie, atras de pitoresc, de culoare, temperament — într-un cuvînt — liric, potentat și orientat de un mare talent oratoric, scriitorul vede enorm și tendințios, producînd sau peisaje ferice, traversate de ființe angelice sau tablouri în care se sînt dezvăluite turpitudinile ale vieții în expresia lor extremă. Străbătînd opera lui Delavrancea, poposim cînd în vrebun mediu sordid, ca acela din **Paraziții**, unde mișună trisorii, întretînuții, jucătorii de cărți, avocații fără procese, dar cu venitori suspecte considerabile, ziaristii „geniali” și sterili, femeile istețe, stercătoare de bani de la mai mulți bărbăți deodată și finanțind la rîndul lor pe vrebun altul, care, bineînțeles, le înșală: cînd într-o lume patriarhală din buncii blîzi și copii care zburdă fără grijă peste cîmpuri cu izvoare și fîntîni, cu grîne, turme de vite, copaci umbroși, și cu multe flori.

Sub vădita influență a naturalismului, în favoarea căruia s-a roștit răspicat mărturisindu-și admirația nelimitată față de Emile Zola, Delavrancea acordă toată atenția în unele și în unele puse, mai ales în **Hagi-Tudose**, mediului natural și social, eredității, biologicului, neoprindu-se în fața cazului patologic, în fața macabruului, reliefînd detaliul crud, insistînd asupra scenelor în care se manifestă fondul bestial al anumitor personaje. Cutare profesor, dintre cei evocați în **Bursierul**, este „bătrîn, uscat și rău”; el „tace ca o momie, cînd deschide gura parc-ar fi un mort care-și sculipă pămîntul din gură”. Un altul e „gras, roșu-verzui, ca un ficat, și fără gît, cu ochii uvelți și repezi, miinile îi bănănie în toate părțile”. Un personaj din **nuvele Iancu Moroși** este „gras și rumen, cu virful nasului roșu, cu un barbișon negru și lung; fălcile îi ieșeau din linia timpilor; capul i se țiguija în con; ceafa lată i se răsfrîngea într-un val de carne unsuroasă peste

te aproape fabuloasă care, spre a nu chelîni, contrarează bărbăție și circumfuzie, ca un cerșor, cu oșterele de dincolo, pînă se satură; fură prescuri din biserică; taie din domul pantiionier, ca să dîspună restul și smetează poalele hainei, ca să-și repare minciocile; nu face foc arna, nu aprinde lumînări, nu ține porci la legat, nu roșetea oală de Paști. A trăit toată viața singur, nu s-a însurat, spre a nu trebal să-și înșeură nevasta. Avaria băgașului escadadează marginele posibilității. Cîm sade chirec în oala sîmbra înșeurată, tremurînd, mai mult deșit de frig, de indignarea că moșanal, descurînd însă, a făcut să țasă o cantitate dezoare de căldură. Hagi-Tudose pare nu s-o om, ci balaurul din povești, înolănt pe o comoră.

Un men e, pentru copiii pe care-i învață, dar mai mult îi torturează. Domnul Vuca, însăși înfățișarea lui, îl întîmdează: „Scund, grăsuț, cu părul mămunt și încărîntat, cu barba ascuțită, potrivită din foarfecă, mai mult albă, și albă ca zăpada în virful netezi; niște ochi verzui, mici și repezi; o față gălbui, curată și fără pic de sînge”. Dar ceea ce îl definește deosebi e... pedagogia lui. Scolarii sînt puși să se asculte unei pe alții, să-și dea note și să-și aplice pedepse: „Dă-i zece țărutului, dă-i zece la bătrînului, zece la cinci cum o fi și cinci pe dungă”. Adesea, fără să asculte, pedepsește el însuși, luîndu-se după notele puse în prealabil de „monitori”: „Pe „binisor” îl trăgea de urechi, lui „rău” îi trăgea la palmă cu linia lată, cu nuiaua sau chiar cu linia în patru muchii, cînd se făcea foc. Sancțiunile sînt precis calificate și poartă numiri argotice pitorești: „La palmă își trăgea cu linia, peste obraji lîpea cîteva țărutului, de urechi țî încalzea, de păr te dă căteasa, la ceafă burdusa pe tătar”. Este evidentă voluptatea naratorului de a evoca, de a descrie, apăsînd pe amănutele grotesci, de a exagera. Scriitorul nu relatează neutru, obiectiv, ci participă la cele povestite, retrădește scenele, mai exact spus, le interpretează, refăcînd detașat, amuzat, spaimete și revolte de altă dată.

Plenar, nemijlocit, apetitul de straniu, de insolit, de fantastic și feric se satisface în celelalte scrieri ale lui Delavrancea, în acele în care „vieții” i se substituie „visul”. Acolo, romanticismul își desfășoară unele dintre virtuțile sale nestînjinite. Copiii Boava și Onea refac, fără s-o știe, idila edenică a primilor oameni. **Bunicul**, **bunica** sînt adevărate mici poeme patriarhale, străbătute de atmosfera **Patriarhalilor** lui Șt. O. Iosif. În plin romanticism, sau, mai degrabă, preromantism, ne transpune **nuvele lirică Sultănică**, cu al său cadru rustic, încîntător, teritoriu al unei drame vrednice înruite, în reverii precum **Senfîno**, cum sau climate înruite, în reverii precum **Senfîno**, **Fanta-Cella**, în evocări ca **Odinoară**, în basme **Delavrancea** a experimentat ca nimeni altul înainte. Lui voluptatea situațiilor romantice și a contemplării de peisaje mirifice, atrăgîndu-și prin aceasta ironia amicală a lui Caragiale, care pastîșează **Sultănică** și **Odinoară** în respectiv. **Smărdîndia** și **Dă-dămul**, mai **dă-dămul**. Vătămte de un anume manierism desuet, naratiunile din această categorie rezistă unei lecturi exigente prin farmecul pe care îl procură pasajele lor descriptive, pasaje ce prevestesc pe Gala Galaction.

Un romanticism de alt tip triumfă în dramele istorice. Trilogia alcătuită din **Apus de Soare**, **Viforul** și **Lucaș-fărul** înscrie în literatura de evocare istorică românească unul dintre momentele cele mai originale. În spațiul ei resuscită, transfigurată de

PODUL VIETII

Pe la jumătatea lui august, în 1963, într-o seară înăbușitoare, peronul stației Ivesți era plin de călători, cei mai mulți conversând iritați pe tema întirzierii — de altfel nu prea mari — a trenului. În bufet, câțiva navetiști sorbeau alene din paharele cu bere, având pe chipuri acel aer de înțelegeră răbdătoare și de experiență după care îți poți deosebi pe acești damnați provizorii ai călătoriilor feroviare.

La foarte scurtă vreme de la întiul șier trimis înainte de locomotivă se zări și trenul în curind el umplu stația cu ființa lui uriașă și pătrunse urliind în auzul oamenilor. Deodată frinele scrisură violent, fără sfârșit, și sub roțile nemurătoare ce pătrunseră, sinele de oțel păreau că se topesc.

„Mă numesc Lovin Ionescu. Oamenii în spun Chiru Lovin. Lucram ca activist în cooperativă de consum și mă aflam, în ziua aceea pe teren. Tocmai voiam să iau trenul spre casă. Nu știu, degeaba am tot încercat să-mi amintesc, nu știu cum s-a întâmplat...”

Am auzit respirația îngrozitoare a locomotivei și înainte de a putea să feresc în lateral, dintr-o parte am simțit o izbitoră de neînchipuit, trupul mi-a zburat în aer și încă în aer mi-am pierdut cunoștința.

Unul om i s-a întimplat o nenorocire. Moartea îl pîndeste. E zdrobit, pierde mult sînge. Oasele coapsei drepte au explodat în adînc, gamba lui sînt frînte. O claviculă ruptă, maxilarul inferior sfărîmat, are numeroase contuzii. Și pierde sînge.

Dar, în aceleași clipe, un pod viu este aruncat deasupra morții care-i dă tirocale. Un pod care poate duce spre viață. „M-am trezit după opt zile. M-am uitat nedumerit în jurul meu. Mă aflam la spital. Tîn minte ca astăzi, era dimineață. Doctorul I. Gabriel, directorul spitalului mă cerceta atent cu privirea. Lingă mine era nevastă-mea și m-am mirat: s-o văd. Apoi am auzit glasul doctorului: „Ei, măi băiete, de-acum nu mai mori tu! — Da ce-i cu mine? — Lasă că aflu tu măl tîrziu...”

Nici mie nu-mi venea să cred, dar-mi-te doctorilor că ră-măsece aștia viață în mine: în ceva mai mult de trei luni mi s-au sudat oasele coapsei, claviculei, maxilarului, mi s-au vindecat contuziile. Numai piciorul drept continua să mă îngrijoreze.

În ziua de 15 octombrie am fost adus în comuna Balta unde locuiesc. Trebuia să stau în repaus complet pentru ca oasele să se fortifice.

Stăteam așa în pat, mă venea câte-o rudă să mă pîngă, mă încercam să citesc câte-o carte. Dar parcă poți să faci ceva, mai ești bun de ceva, cînd gîndul îți tot umbliă la o-mul zdăran care ai fost pînă de curînd și la ce ești acum? Dacă trebuie să-i găsesc un nume stării mele de atunci, n-am cum să-i spun altfel decît că zăceam. Asta făceam: zăceam și... da ce să mai lungim vorba!

„Fratele meu Dudu venea mai în fiecare zi să mă vadă. Ce faci?” mă întreba el și mie întreabarea mi se părea anapoda, dar n-aveam putere nici să mă mai supăr și să mă răstesc la el. Trecuseră vreo două săptămîni de cînd lăsasem spitalul și mă întorsesem neom în casa mea cînd Dudu își limpezeste gîndul: „Ce-i cu tine?”, zice, de ce stai așa? De ce nu-l chemi pe doctorul ăsta din comună? — „Nu văzuși doctorii?, m-am întors eu spre Dudu, gata, ei m-au cusut, m-au lipit, treaba lor s-a terminat. Sînt și ei tot oameni, măi mult nu le poți cere!” Dar frate-meu, nu, să-l chem și pe cel de la noi!”

Mare nădejde n-aveam eu, cu toate că omul cînd se află într-o stare ca a mea nu se fereste să tragă nădejde din te mîri ce. Cînd a intrat în casă și i-am văzut așa de tînerel, aproape un băietîndru, pot spune că vorbeam cu el așa într-o doară, ca să trecă vremea și mă mult de gura lui Dudu. Unde mă pui că doctorul Iancu m-a și luat așa cam sportiv, sau cum s-ar zice ca Isus cînd i-a poruncit ologului: „Ia-ți patul tău și umbliă!” Doctorul Iancu mi-a ordonat foarte sigur pe el: „Dă-te jos din pat.” — „Nu pot, păcatele mele, domnule doctor.” I-am răspuns eu, cu amărăciune. Acum înțeleg ce de fapt el mi-a cerut să mă dau jos din pat ca să vadă în ce stare de spirit sînt. Pe senne că nu i-a prea plăcut, a clătînit din cap și m-a consultat. Eu eram numai ochi.

Între 20 decembrie și 5 ianuarie am urmat primul tratament indicat de doctor: injecții, pastile administrate la domiciliu de moasa comunală. Mă mai întărisem. Îmi mai venea înnoie la loc. Pe 26 ianuarie doctorul a venit din nou să mă vadă. Mi-a examinat piciorarele. A luat o riglă a unuia din copiii mei, elev de școală, pe neasteptate, mi-a dat una cu ea sub genunchiul drept. Stab, piciorul a zvicnit înainte. Doctorul m-a privit satisfăcut și a zis: — Gata, ești în afară de orice pericol. Dîna, nevasta mea, s-a rezemat de ușa odăii și-a început să pîngă. Timp de șaptesprezece zile am urmat cel de al doilea tratament, apoi, în primele zile ale

lui martie, cînd doctorul a intrat în casă eu tocmai încercam să mă ridic tîndu-mă de spătarul scaunului: — Ia mina de pe scaun, mi-a zis dînsul. — Nu pot. — Poți, dar n-ai curaj. De-acum încolo totul depinde de dumne-nea.

Și mi-a explicat îndelung tot ce am de făcut. Nu mi-a ascuns că va fi greu, că voi avea dureri. Simțeam că are încredere în mine și asta îmi dădea curaj.

— Practic, despre ce fel de tratament e vorba.

— Doctorul îl spune „kino-terapie ad-hoc”. Ia dă fuga măi băiete și adu „aparatu!”

Într-o clipă cel mai mic dintre copiii lui Lovin Ionescu se înapoiază. Tîne în mină o „construcție”: două scinduri între care sînt fixate niște arcuri de somieră.

— Pare o jucărie, spune omul, dar cu ajutorul ei am reușit să fac primele mișcări cu piciorul drept. La început abia atîngeam. Era dureros. Cu vremea piciorul s-a mai lăsat.

Făceam băi calde și masaje. Și tot la îndemnul doctorului jucam fotbal cu copilul ăsta. Da, încercam să lovesc cu piciorul mingea azvîrlită de el. Pe douăzeci martie am început să merg prin casă și prin ogrădă sprîjinit în orje. Mă bizui tot mai mult pe piciorarele mele. Zilele acestea voi încerca să schimb circjele cu bastonul și nu mult după aceea voi merge cu bicicleta. Așa mi-a prescris doctorul.

Omul este înalt, bine legat. Ochii intens albaștri scintilează pe fața slăbită.

La despărțire Lovin Ionescu mi-a mărturisit că în timpul imobilității sale a încercat să scrie și versuri:

„Ghiocel, floare frumoasă
Ce crești în pădurea noastră,
Tu ne vestești primăvara...”

Sus pe acoperișul de țigilă al casei lui Lovin sînt două avioane de tablă. Gazda mi-a urmărit privirea și a zîmbit: — „E un meșter la noi în sat, mi-e prieten. Acum vreo cîțiva ani cînd mi-am durat casă, i-am cerut să-mi pună pe acoperiș două avioane cu reacție, dar el le-a pus și elice, ca să vadă de unde bate vîntul. Uile, acum bate dinspre Dunăre!”

Definiția faimoasă dată de Bergson omului: „du mecanic plaque sur du vivant” (ceva mecanic lipit pe ceva viu), formulă pe care nici-un teoretician literar serios nu uită s-o citeze, fie chiar și în cea mai modestă recenzieară despre un volumaș de schițe umoristice, definiția lui Bergson îmi pare că se poate aplica și mai bine accidentului. Ce altceva este, la urma urmei un atare fust eveniment decît „ceva mecanic lipit (zîbit, suit, etc) pe ceva viu?”

Cu un deceniu și jumătate în urmă am avut prilejul să fac cunoștință cu această accepțiune a definiției bergsoniene, pe care n-o cunoșteam cîtuși de puțin și-mi trece prin minte că nu mulți din generația mea mă depășeau în această privință. Era în țara istorică a celui mai mare viscol din ultimele nu știu cite decenii, în 1953. Isterizat aproape de bucurie că se suspendaseră cursurile la liceu mă plimbam prin cartier și mă amuzam sînd la coadă la centrul de pine sau la magazinele alimentare. Din păcate trebuia să umbli uneori kilometri întregi pînă să ajung la prăvăliile aprovizionare, din pricina zăpezii înalte de trei-patru metri, pe alocu, care dezorganizase biata circulație.

Pe șoseaua Olteniței, spre Mandravela, se tăiese o cale îngustă în zidul de nămeți. Într-o zi m-am pomnit cu ur autobuz uriaș, plin cu aviatori, care se îndrepta spre mine. M-am lipit cît am putut măi tare de peretele de zăpadă, sperînd că mașina va avea loc să treacă. Soferul înainta destul de prudent și se vedea că are încredere în capacitatea mea de a mă însurba în cuibul meu, dar se înșela. Cînd botul mașinii a alunecat pe lîngă mine o dorință de nevinș m-a făcut să întind brațele și să mă sprîjin de copul metalic al autobuzului. Într-o clipă mă-am pomnit la pămînt. Ochii îmi erau ațintii asupra roții uriașe care se urca alene pe unul din bocancii mei: mișcarea era ireal de lentă. Brusca a încetat, iar bocancul meu părea cuprins de o mare dorință de a rîde fiindcă se desfacea încet din încheieturi. „Ești rănit?” A ceva?” am auzit glasul culva. Era soferul. I-am spus că nu și l-am rugat să dea înapoi ca să-mi pot trage piciorul de sub roată.

Mașina plecase. „I-ai numărul?” mi-a strigat un cetățearoșu la față. „Acuma nu se doare, da s-ar putea să ai ceva rupt înăuntru”. Eu mă ridicasem și mișcam încetîng lăba a morții, fără să îndrăznesc să mă sprîjin în ea. O mulțime de oameni se adunaseră în jurul meu.

Se obișnuiește să „duc multămită” celui care țî-a făcut ur bine notabil. Îți mulțumesc, deci, bocancule, care te-ai jertfit pentru mine! Asta nu înseamnă că n-am stat vreo zeciu zile în spital. Acolo, ca și altădată, m-au cercetat, insprîțit literare. În salonul numărul 12 de la respectiva clinică ar scris primul meu roman (70—80 de pagini) al cărui manuscris nădăjduiesc din toată inima că s-a pierdut.

TABLE

Într-o seară sună cineva la ușă. Privesc prin vizor, dar vizitatorul n-a aprins lumina pe scară: în semiintineric nu i se deslușește figura.

Întredeschid ușa. O barbă țepoasă și neagră, de citeva zile, îmi sare în ochi. Îl recunosc și pe posesorul ei, un vecin.

— Bună seara, domnu Ilie.

— Bună. Da ce s-a-ntîmplat. Ai vre-un necaz?

Întrebarea capătă pe loc un sens foarte grav: i-am zărlit la rever semnul de doliu.

— Da. A murit tata.

— Dumnezeu să-l jerte!

— Fie-i țărîna ușoară! Că uite-așa ne ducem cu toții...

— Vorba aia „din pămînt ai venit, în pămînt te întorci”...

— Eh, viața! Trăiești, trăiești și deodată...

— Da ce-a avut?

— Gripă. La vîrstă lui, într-o săptămîna l-a dat gata.

— Oricum, dintr-o gripă... nici n-ai crede!

SINGUR ÎNTRE FETE

Dintotdeauna mi-am dorit să mă aflu în societatea, oricît de numeroasă, a genului (altfel) slab. În copilărie, la țară — pe undeva prin Mehedinți, unde am petrecut citeva anotimpuri — compania exclusiv băiețească m-a împiedecat să devin un bun cloban, (ulterior vîcar). De îndată ce m-am aflat în preajma fetelor m-am strădui din răpuzeri să mă remarc.

În primele trei clase primare nu-mi găseam liniștea pînă nu eram cel mai bun la învățătură, chiar dacă unii dascăli afirmă că as fi „brînză bună-n burduf de cîine”. Această apreciere m-a urmărit vreme îndelungată, nici nu mi-am dat seama cînd m-a părăsit — dacă m-a părăsit! — de aceea vreau să demasc neînțelegera de care dădeau dovadă cei care mă considerau astfel: în fapt, ei mă judecăr de pe o poziție inadmisibil de optimistă, că și cum eu n-aș fi vrut să-mi găsesc un burduf dintr-un alt material decît în care eram ambalat. În realitate burduful respectiv erau lîmitele mele firești. Așa încit eram nedreptățit, evident, fiind că succesele pe care le obțineam se datorau unor eforturi îndirjite — trecute cu vederea, din păcate — și, cum spuneam, prezentel fetelor.

O dovadă: în clasele a patra, a cincea și, de nu mă înșel, a șasea, nemulțumit că învîtam într-o clasă fără fete, am intrat în cel mai desăvîrșit anonim: pentru cine să mă evidențiez?

Într-a șaptea însă, din nou într-o clasă mixtă, am devenit cel mai bun elev din școală (să mă ierte foștii mei colegi, care la ora actuală afirmă despre ei înșiși același lucru, dar, fie și numai din necesitățile de demonstrație, îmi revindic fără cruțare acest post de frunte, pe care și lînvit să nu mi-l conteste!). Era altceva!

Și a venit apoi soborul liceu de băieți! Profesorilor care, luîndu-se după mediile mari cu care intrasem, se asteptau la o evoluție grozavă din parte-mi, le-am oferit cele mai dezagreabile decepții și îndemmurile lor înimioase se mototoleau de blazarea mea. Azi, da, ilustra școală e din nou mixtă! O, pentru ce, pentru ce n-am avut și eu norocul ăsta? Poate că viața mea ar fi avut alt curs? (și iată un motiv-plauzibil, ingenios, pentru a-mi justifica însemnate nerealizări!).

Cînd am intrat la facultate, Dumnezeu s-a îndurat: cu asupra de măsură. Nu numai că, în anul întii, fetele nu lipseau, dar aveau o majoritate zdrobitoare. Eram cinci băieți între optsprezece sau douăzeci de studente. În anul al doilea, ca urmare a unor transferări, repetenții, retrageri din fa-

— Om în elate! Eu fac miine poimîine patrușcinci de ani! El trecuse de șaptezeci.

Stăm așa și înșîmtrăm banalități funerare. Vecinul pare c-e uitat să-mi spună pentru ce-a venit.

— Și, i-ai îngropat?

— Alaltăieri... Domnu Ilie, nu te superi dacă te rog ceva!

— Se poate? Ce anume?

— E și frate-meu la mine... îl știu... ăla din Pitești...

— Soferul?

— Da. Dă-ne și nouă tablele alea. Ți le-duce copilul miine dimineață.

Încurcat, nu găsesc nimic de zis. Aduc cutia din cameră și i-o dau.

— Atunci, rămîne-așa, vine miine Danuț și țî-le-duce.

— Nu-l nici-o grabă. Salută-l pe fratele dumitale.

— Mersi, o să-l transmit... Ce să-i fac? Măi dăm și noi cu oasele, să treacă timpul. Noapte bună.

— Om în elate! Eu fac miine poimîine patrușcinci de ani! El trecuse de șaptezeci.

Stăm așa și înșîmtrăm banalități funerare. Vecinul pare c-e uitat să-mi spună pentru ce-a venit.

— Și, i-ai îngropat?

— Alaltăieri... Domnu Ilie, nu te superi dacă te rog ceva!

— Se poate? Ce anume?

— E și frate-meu la mine... îl știu... ăla din Pitești...

— Soferul?

— Da. Dă-ne și nouă tablele alea. Ți le-duce copilul miine dimineață.

Încurcat, nu găsesc nimic de zis. Aduc cutia din cameră și i-o dau.

— Atunci, rămîne-așa, vine miine Danuț și țî-le-duce.

— Nu-l nici-o grabă. Salută-l pe fratele dumitale.

— Mersi, o să-l transmit... Ce să-i fac? Măi dăm și noi cu oasele, să treacă timpul. Noapte bună.

TRAIAN IANCU

ÎN GORJ

coloana infinită

Oltenia, Oltenia, cu minecare adîncă
A strigat prin vînturi și prin stîncă
Și prin piatră-a răsunat spre cer
Din Cîmpul Gorjului, strigarea de năier
Al vacului,
În casa sîrăcului:
Sus să avem inimile!...
Să-i cucerim dreptății înălțimile!...

Și-a fost un început, ca la facerea lumii,
Cînd măcinătorul pietrei și-al humii
A dăltuit, la Jiu,
Strigătul Oltenei cel viu...
Și l-a trimis spre țării,
Să sîrute trilul unei ciocirlii, —
Amvon pînă la Dumnezeu —
Îi zicea poporul și bătrîna
Lui mamă... Dar el, dădea mina
Cu plus intînitul...
Tăran oltean,
Ce și-a uscat lacrimile durerilor
El necăiit!
Scrutînd de veacuri cu privirea înălțimile,
Lîngă stîlpul ce-i străjuia casa...
Și, din vinul și din sarea și din piinea ce-i
dorea masa

A aruncat în slavi simbol de zbor
Tuturor românilor și lumii întregi spre
viitor;

Sus să avem inimile!...
Coloana infinită...
Cu brațul tău, omule, să-ți faurești urșită!...

peștera muerii

Incel, incel,
Ca un duh, ca un ascet,
În țaina sculpturală, fără morgă,
Tăcerea mi se sprîjină de-un milenar altar...
Printre garjane nenii, cu năierii
Scăpărații, în cîntul temerar.
Pe o păgînită orgă,
În „Peștera muerii”...

Și inima-mi zvicnește-n prăsimjiri,
Beau veșnicia-n iz de trandăfiri,
Cînd harla seculară îmi linguea fiorii
De dragoste, ce selea nu-și poate-ostîmpăra,
Cînd poartă-n ea lumina și orșitele verii
Căci iată, văd aievea chiar năierii
Ce-n stalacmite-și puse, prea răbdătoare,
zorii

Speranței din fuioare, ce-a tors genul
muerii...

E-un joc de zori, sălbatic,
Ca-n vise-aci, darite,
Cînd în amurg carpatic
Cad zorii-n stalactite
Ca picurii de piagie, spre sfîntă împlinire
În „Peștera muerii”
Ca să-nflorească merii, de-aicia mai
departe,

Și-n dar să dea rodire...
Spre o plămădită nouă-n nemurie l...
Din „peșteră” să poarte
Minunea fără moarte
Comoara altenescă,
Ce treaz tînu chiar cerul,
Cu gîndul înfînt și juceduș
Ca Jiu, pămînt și străduș
Și poarta omenirii a deschis
Cu un sîrut cereș, pe urmele durerii,
Împodobind Grădina cu fructele din vis,
Cîstînd „masa tăcerii” l...

„masa tăcerii”

Stă la mijloc, rupt ca din amurg și din
auroră,
Într-o tăcere, nesfîrșită de sonoră,
O piatră, ca peste ală piatră de moară,
Și nu mai șade-n apă, ca inima să nu mă
mai doară...

Nu mai șade-n apă,
Calul n-o mai calcă,
Și nu crapă,
Piatra-piatră... răbdă...

Și zace
Purtătoare de țaină și de pace,
Sporind cîntecului și vieții nesfîrșirea,
Cu iubirea
Ce l-a vrăjit pe sculptorul oltean,
Neom de muică, vis de mghiran...

Iar în jurul mesei, naide nou născute,
Par-cau ieșit din apă,
Chemate, ca de tulnice multe,
Stau, ca doisprezece apostoli din olteneștile
vetre,

Doaisprezece pietre,
Unde-rotunde,
Doaisprezece scaune mute,
Ce-asteaptă o intîlnire, ca în vis,
Privind peste „Poarta sîrului”, spre cerul
larg deschis,

Țara izbăvită...
„Coloana infinită” l...

La creasta nopții, la masa altenescă,
În chip de limbi de foc,
Se-adună să vorbească
Sufletele noastre la un loc...
Și tresălită
Pentru vremea românilor, înaltă l...
Cu-nflăcărată țată la natură,
Illuminate de-o nobilă orșură,
Sufletele noastre dau naștere la o nouă
doină...

Doina Gorjului,
De unde Oltul însuși își luă făptura
Și de doină vindecătoare,
În vreme de urgie și de moindă,
Și de norod și de cetate și de piatră
apărătoare...

Așezată-vă, suflete de flăcări, pe scaunele
mute,
Fugiți, voi umbre întunecate de jivine în văi
necunoscute,

Căci în Grădind
Avem nevoie de stele, de lumină l...
De iarbă înaltă și de busuioc...
Pierjiți, diavoli alurșii,
Ce ne-afli vreau pe veacuri despărții,
Lăsați-ne să fim cu toții uniți
Și să cîntăm cerul și pămîntul la un loc,
Floare lîngă floare,
Să-i aducem sculptorului, la „masa tăcerii”,
închinare,

Iar țării să-i aducem numai noroc l...
August 1968.

ION CRĂNGULEANU

zic, August

Zic August și aflu
Struguri și piine, și aflu
Izvoare la gurile copiilor,
Cum pot afla
Răspuns, dacă-mi strig
Prin lume pămîntii...

Te-aș numi lumină de început
Femeie dusă pururi
Să-mi adîncești inelul în tăceri.
Dacă mi-ar fi dat, în August,
Să-ți văd fruntea,
Înconjurată ai fi de piine și sufletul meu,
Încit și păsările te-ar numi zeită.

Ieși, la noapte, afară
Să vezi cum umbli, pe dealuri, luna
Și alintă strugurii.
Ieși, la noapte, afară
Să cunoști lumii pacea...

mă voi întoarce

Mă voi întoarce la uneltele
Avute în copilărie
Să fac pe lume spor de lumină.
E pace peste frunzi și luna trece
Albînd poverile de toamnă
Așa încit începe visul
De naștere prin casele cu lume.
Un echilibru calm
Cuprinde trupurile în vibrare
De muzică adîncă și pătrundere
Spre încolțirile puterice,
Iar marea nu-i decît o cripă
Ce-și zbate singele la umărul pămîntului.

peiveam norii

După slinta despărțire de tine
Eu priveam norii — norii lumii
Alunecînd spre o tăcere
În care pămîntul se poate auzi muncînd
Am vrut să încerc Marginea
Dar grîul mă bătea la inimă
Și se făceau pe dealuri, roșii de putere,
Stejerii doritari de praguri.

poem naiv

Pe moară, rîndunelele băteau de ducă
Ci, pietrele se depuneau fîntînă
Pînă acolo-n rădăcina de viață
A pămîntului.
Aveam izvoare și-mi era destul!

Am norocul spun, să dau la păsări
Graii de pace și putere
Să-și găsească-n toate pămîntele
Loc duios de hrană și-nviere.
Pragurile noastre dau lăstari de zădă,
Paturile intrunesc sub geomuri, cum
Din fîntini n-au chip de odihniri izvoarele
Care sar în rășniri la drum.
Ne mai trebuie cumva putere
De-a suride cînd începe-a floare;
Prea e multă umbră dacă ne lăsăm
Duși, invers, cu sufletul din mare.
Prea e multă fata îngropată
Tot în inimă și tat învers
Parcă n-ar mai fi pe-afară și pe lume
Loc de intrunziri și Univers.

frații mei

Ce mult s-au exagerat
În umeri și-n voce și-n frunzi
Încit îmi pare că umbli
Printre niște arbori îmbrățișați.
S-au dus pietrosi la trei puncte cardinale
Și mi-au lăsat mie începutul zilei.
Ei stau cîștîrit și vorbesc tare
Dacă se invite prea repede planeta.

Oh nu-i treacă prin minți cuiva
Să-mi clintescă ivirea soarelui!

pămînt frumos

În fiecare an, pămîntu-i inviere
Și-i limpezit de păsări
Cum de sîrut, țafa mea
Se luminează-n lume.

Aproape mi-i de umeri țîrmul
Cu daruri de lucealfă alb,
Ieși să-mi lărgească privirea
Mult dincolo de lume și semînte...

Aceste daruri de pămînt
Făcute pentru miinile îndrăgostite
Nu-s altceva decît
Semne că voi ieși în zădă.
Adună-ți pămînt și-mi așteaptă
Obrazul să-ți atingă umeri...

Pămîntul e frumos și dă în păsări
Cum viile și piinea dau în munți.

ION POP

să lăudăm

Să lăudăm conturele lucrurilor,
Asculte-mă muchii care despart de ceață,
Frițele bine finite în mină de zei,
Căpeștrele, zăbala, fulgerul gros,
Nechezatul învins în care ele dorm.

Aceasta e marginea. S-o tot lăudăm —
Mortul-lungime, mortul-lățime, mortul
înălțime

Culcați ca niște făruri acolo
Lingă riul acela necunoscut curgând în sus
și-n jos,

În dreapta și-n stînga, fără aprite.
Nimic nu se roade din margine. Doar
din adînc.

Egală cu sine, rămîne o dungă de somn,
Sub care, încet, se visează.

Să lăudăm conturile pînă vom răguși,
Cu singele-n gură să lăudăm marginea,
Ea scoate doar, din nimic, ovalul feței
tale,

Piatra din riu și din timpul diform
Un cerc de copac îl încheagă.
Și iată, pot spune: acesta-i pămîntul,
Acestea sint steaua și casa mea,
Acesta sint eu, acesta sint eu,
Pînă aici, cel mereu gata de ducă,
Acesta sint eu, acesta mi-e singele,
Aceasta e marginea mea,
Pe care singele meu se usucă.

din cartea de citire

„Marin înaltă smeul”

Toată lumea e de acord în privința
fintinilor —
Ele ne dau apă bună și rece, căci și vaca
Există să ne dea nouă lapte, brînză și unt,
Iar păsările ouă; pentru că și calul țuțe
Și nechează, iar pisica prinde soareci
și mîcaună pentru noi,
Ciinele latră și păzește casa.

Și fintinile stau cuminți în colțul lor,
Acoperite bine cu un capac de scînduri,
Nu spun nimic — noi coborîm găleata
Atît de repede, încît să n-ai bărbînt timp
Morții întorși acolo să pună întrebări,
Nici fața noastră veche, fulgerată,
Să nu se-arate-n apă lăcrimind.

Pisica-i blindă, nu-și va scoate ghiora,
Ciinele latră îmblinzindu-și colții,
Noi ne petrecem bine cu apa din fintini.
Și nu-i nimic dacă ceva se surpă-n
Piciorul drept și sintem
Asemeni unor turnuri înclinate,
Și nu-i nimic dacă-ntr-o zi bătrînii
Se simt ușori și gai pe dinăuntru,
Atît cît să se poată urca pe-acoperișurile
caselor,

Să vadă cum se scurge apa din fintini
Și scările propite-n pereți le putrezește.
Atunci își fac ei cripi de șindrilă,
Atunci fintina știe că va avea urmași —

Și toată lumea e de acord cu fintinile,
Ele ne dau apă clară și rece, cum și vaca
Ne dă nouă lapte, brînză și unt,
Iar păsările ouă; cum și calul țuțe
Și nechează, iar pisica prinde soareci
și mîcaună pentru noi,
Ciinele latră și păzește casa
Și peste toate-acestea, cînd e vînt,
Marin înaltă smeul.

ILSE HEHN

iubire

Salutul iubirii rosteste-l totuși
Vreau să ingenunchez
și să primesc pe trînte
semnul mistuitor
ca să străbat turtunile
dreapta coloană de pară

scrisoarea ta

Fierbinte —
Flacăra —
Și taluzi degetele nu simt arsura.
Cenușa o preț sub piele
ca să respire veșnic vie —

dă mi pămînt

Dă-mi pămînt
ca să pot da garoafelor mele răzor —
Dă-mi pămînt
ca arborii mei să nu se mai prăbușească,
pentru că eul meu
să nu se mai spînzure zilnic
între pleoapele turlunii,
ci în slivisii
stela adînc,
în căldura blajină
să prindă rădăcini.

în românește de
DAN CONSTANTINESCU

Septembrie

HORIA STANCU

În fața casei mă aștepta un flăcău
înalt, care semăna cu cineva pe care
nu-l văzusem demult. Mi-a întins un
plic; am cunoscut ca într-o străfulgerare
scrisul. Înăuntru citeva cuvinte:
mă chema, după ani în care nu mai
auzise nimic de ea, Elena.

— Tu ești, Mitrule?
— Eu, boierule.
— Ai crescut. Te-ai schimbat.
— V-ai schimbat și dumneavoastră.
— Spune-mi ce-i cu domnișoara?
— Și-a întors ochii într-o parte.
— A zis să veniți îndată.

Nu bănuiam pentru ce mă chemase
dar înima mi se strîngea cum niciodată
pînă atunci nu mi se strînsese. Elena
locuia departe, tocmai la celălalt capăt
al orașului, și birja pe care o țineam
cu chirie pentru treburile mele doctorești
mă părăsise la intrarea turcilor
în București. Iar Iorgu nu cumpărase
niciodată, din zgîrcenie, nici cai, nici
trăsură...

— Poate găsim o birjă.
— Nu-i niciuna, boierule. Nici un
birjar nu vrea să iasă pe piață. Cică le
iau turcii cai.
— O să mergem pe jos.
— Mergem, boierule.

Cînd am ieșit pe poartă, băietanul mă
sfătui să o luăm mai bine peste dealul
Spirii, pe la cazarma infanteriei. Secur-
tam, în felul acesta, drumul cu cel puțin
trei sferturi de ceas.

Avui o scurtă ezitare. Auzisem că în
cazarmă urmau să fie încartiruiți turci,
că o coloană puternică de citeva mii de
puști intra pe la bariera Mihai-Vodă
(mai tîrziu am aflat că din tabăra de la
Cotroceni, înconjuraseră orașul și că
întrau în el, pe mai multe drumuri
deodată. Podul de pămînt, Mihai-Vodă,
Podul Mogosoaiei, Cotroceni), și că in-
fanteria noastră va primi ordin de
retragere. Se putea întimpla să străbatem
cu greu printre trupe, ba chiar să ne
oprească.

— A zis să veniți degrabă, răsună din
nou glasul lui Mitru, întrerupîndu-mi
gîndurile. V-am așteptat vreo trei
ceasuri...

Asta mă hotărî. Adesea orele sint
scurte, trecerea lor e zadarnică și ne-
simțită, dar citeodată una dintre ele are
o însemnătate pe care abia după ce
s-a sters o poți înțelege.

Mergeam repede, cu flăcăul în urmă,
abia tîndu-se după mine. De două-
trei ori rarii trecători care veneau dim-
potriviți mi-au strigat:

— Ce faci, boierule? Unde te duci?
Între-acoșo sint turcii...

Nu m-am oprit să le spun că nu-mi
pasă. Trebuia să trec, cu orice preț.
Așteptasem doar atîtia ani chemarea
asta. Și acum, cînd venise, să zăbovesc?
În deal am dat în spatele cazarmii și
am ieșit în fața zidului și a porții.

Înainte intrării soldații erau aliniați
în siruri dese, îmbrăcați în uniformă
completă, cu armele la picior. Să fi fost
vreo patru-cinci sute cu totul. Am ocot-
lit, trecînd prin fața frontului lor, do-
rînd să străbat pe vreuina din ulțele
care coborau creasta dealului, străjuite
de curți cu pomi sau de case mărunte,
de mahala. Înainte, la dreapta, la
stînga. — toate aceste ulțe, alădate
pline de zgomotul copilor care se ju-
cau, erau tăcute. Grădinițele rămăse-
ră pustii. Jos, în vale, trecerile fuseseră
închise de trupe turcești, masate în rin-
duri strînse, compacte. Ostașii aveau și
ei armele la picior, poate încărcate, cu
baionetele puse. Prin fața rîndurilor lor
se plimbeau ofițerii așteptînd parca
ceva. La jumătatea drumului a trebuit
să mă opresc. Cîteva dintre soldații cu
fesuri ridicaseră amenințător puștile,
mă luaseră la ochi. Dacă aș mai fi
înaintat...

M-am întors. Am încercat pe altă
ulță laterală. Pe urmă pe alta, și
pe alta. Nu se putea străbate pe nică-
ieri. Singurul drum care rămăsese des-
chis era cel pe care venisem eu și
Mitru.

— Ce facem, Mitrule? Nu se poate
treci.

— Să mă așteptăm, boierule. Sau
mai bine să mă duc eu prin grădini,
poate găsesc o porțiță de scăpare. Pe
urmă mă întorc. Domnia-voastră mă
așteptați aici.

Înainte de a-l putea opri, a pierit.
Singur în fața celor două șiruri de sol-
dați. — ai noștri și ai lui Fuad — am
sovăit o clipă. Rămăsesem numai eu
între cele două armii, izolat parca în-
tre pămînt și cer, tîntă ușoră pentru
primul plumb rătăcit, un om urmărind
un gînd de neîmplinit: să trec, să a-
jung în vale, cineva mă așteaptă, are
nevoie de mine. Să mă încerc încă
o dată? Înainte și în părți se
observau mișcări de trupe. Începu-
seră să scilpească baionete. Din Dealul
Spirii pînă jos, pe cheiul Dimboviței,
erau ostașii lui Fuad. Sus, la cazarmă,
citeva sute de oameni în uniformă pe-
destriții românești, așteptau ordinele,
tînuindu-și neliniștea. M-am apropiat
instinctiv de șirurile noastre. L-am re-
cunoscut pe comandantul ostașilor. Era
Rađu (Raoul, cum îi spuneau unii) Go-
lescu, făcut colonel de către revoluție,
ofițer care mi se păruse totdeauna ho-
fărit și devotat cauzei. Lingă el, maio-
rul Greceanu, cu sabia scosă, para-
dînd parca pentru a-și face curaj. Îi
știam și pe acesta, dar fusesem în mai
multe rînduri stîngerit de aerul lui
de filizon pe care nici mirosul de praf
de pușcă plînd în aer nu-l schimba-
se cu totul.

— Ce crezi, domnule colonel? I-am
spus lui Goleșcu.

M-a privit puțin de sus — eram doar
un civil — și pe urmă, amîntindu-și de
chipul și de numele meu, s-a îndurat
să-mi răspundă:

— Trupele lui Fuad ocupă orașul, nu
vezi? Jos comandă Omer și Kerim
pașa. Au început să înainteze mai
înainte ca noi să fi primit ordin de
retragere. Ce au de gînd? Poate vor să
ne dezarmeze...

— Fuad a făgăduit că nu se va ames-
teca în treburile țării, l-am replicat.

A ridicat din umeri.
— Sigur. Dar parca poți să știi? Am
ordin să nu trag, dar n-am ordin să
părăsesc cazarma. Soldații nici n-au
destule patroane la ei...
— Și dacă vă atacă?
— O să ne apărăm pînă la unul!
vorbise maiorul Greceanu, apropiat de
noi pe nesimțite.

— N-ar fi bine să se distribuie mu-
niția?
— Dumneata nu te amesteca. Vrei să
se producă vreun incident?
— Erau și printre ofițeri unii care ar
fi voit ca armata sultanului să-l aducă
înapoi pe Vodă și pe boierii fugiți. Și
nepăsarea guvernului îi menținuse în
armată!

Cîteva grupuri de dusmani jerpeliți,
cu halne prăfuite și încălțăminte
proastă, dar bine înarmați, infanteriști
cu puști moderne, cu țevă lungă, în-
cepuseră să se miște încetîșor spre ca-
zarmă. Erau în aparență pasnici, dar
aceste mișcări învăluitoare pe străzile
în pantă ale dealului puteau să devină
dintr-o clipă în alta amenințătoare. Nu
mă pricepeam la război, dar lucrul era
vădit și pentru mine. Într-adevăr, ofi-
țerii și soldații noștri începuseră să
privească cu îngrijorare. „Ce au de
gînd?” se pomeni vorbind tare un ofi-
țer de lingă mine. Nu știam ce să-i răs-
pund, dar nici nu cred că aștepta vreun
răspuns. „Ar trebui să plec...” Cuvin-
tele Elenei „să nu mă lași prea mult
singură” îmi răsuna în minte, se ră-
suceau și deveneau din ce în ce mai
puternice. „Să încerc să trec din nou?”
Doar nu au de ce să mă oprească! Ofi-
țerul de lingă mine mă privea curios
din cap pînă-n picioare. Vorbisem și
eu singur? Cred că da, fiindcă îmi
răspuns:

— De, domnule! Știu eu? Cu aștia
nu poți să fi sigur niciodată.

Pe urmă, după o clipă de gîndire,
adăugă:

— De ce să nu o ței spre deal, prin
ulțele din sus?

N-am mai avut timp să-l spun că
dintr-acoșo venisem. În fața noastră,
citeva sute de metri, se vedea o miș-
care neobișnuită. Sosiseră în goană,
stîrnind praful străzilor, cîteva călăreți;
răsunară comenzi; rîndurile infan-
teriei înamice se strînseseră; armele se
îndreptau cu gura spre noi. În citeva mi-
nute nu mai rămăse loc nici pentru

un soarece. „Se pregătesc să vină în-
coace”, murmură un soldat din spatele
meu. „Domnule ofițer, ce facem?”

Colonelul Goleșcu văzuse și el
mișcarea trupelor turcești și ordona-
se înții să se închege mai bine
frontul, apoi după o clipă de
gîndire dădu un alt ordin, de repliere
în curtea cazarmii. Cu un semn, mă
invită și pe mine să fac la fel. De teamă
să nu rămîn asediat înăuntru, nu l-am
ascultat. Mă trasei într-o parte și
căutai cu ochii o curte în care să
întru, o poartă deschisă în dosul căreia
să mă adăpostesc. Zadarnic.

Începuseră să înainteze soldații lui
Fuad. Sunau trîmbițe și răsunau dai-
rele. Pentru a doua oară în aceeași zi
puteam să le văd de aproape unifor-
mate pe jumătate europene, pe jumă-
tate orientale, fesurile roșii cu moturi
negre, să le disting obrazele măslinii ca
niște pete închise, încă inexpresive din
pripina depărtării. Soarele care înce-
puse să coboare își arunca razele toam-
nei pe oțelul puștilor și al spîngilor.
Adversarul, fiindcă celele turcești
deveneau un adversar, se opri-

iar. În fața ieși unul dintre ofițerii lor.
Strigă ceva, și dîndu-și seama că nu
putea fi auzit începu să urce dealul,
însoțit de doi soldați cu armele la
umăr. Era vădit că înalța spre poartă
cazarmii în calitate de parlamentar. Îi
împingăra Goleșcu, Greceanu, Deivos
și încă vreo doi-trei ofițeri pe care nu-i
cunoșteam. Am putut să aud și să
văd aproape tot ce s-a întîmplat mai
pe urmă. Ofițerul turc vorbi înții tur-
cește, apoi românește. Printre turcii
care stătuseră în garnizoană în orașe
dobrogene erau destui care deprinse-
ră în anii de armată limba valahilor,
așa cum românii din părțile acelea vor-
beau turcește încă de mici copii.

— Înălțimea sa Fuad-efendi, fie-i
numele binecuvîntat, a poruncit să lă-
sați armele, și să plecați pe la casele
voastre. Paza orașului rămîne în grija
trupelor prea-luminatului și slăvitului
padișah...

Înștiințarea, deși înflorită în stilul
oriental pe care voga europenizare a
armatei turcești nu-l înlăturase, era totuși
amenințătoare.

— Supuneți-vă poruncilor slăvitului
padișah...

— Armia română nu ascultă decît de
ordinele guvernului provizor! ripostă
dîrz Goleșcu.

— Guvernul s-a desființat. Răzvrăti-
ții s-au arestat în tabăra pașei. Padi-
șahul l-a numit caimacam pe Cantacu-
zino, rinji ofițerul turc.

— Num ordin să predau armele.

— Cum vrei. O să vă facem una cu
pămîntul...

Vorbele, pline de dispreț treziră
mișcare printre cei douăzeci-treizeci
de soldați români care formau
pichetul de gardă al porții. Din-
du-se înapoi cu cîteva pași, ofițerul țura
mîrîl printre dinți. — pe turcește de
data asta „cîni răzvrățiți!” — se în-
toarse și plecă. Din această clipă lu-
cruțile se învălmășiră. Am ascultat,
am citit mai apoi măturile multora
dintre cei care participaseră la eveni-
ment, dar ceea ce am văzut cu ochii
mei mi-a rămas pe veci întipărit în
minte.

M-am lipit strîns de tot de un zid.
Era singurul lucru ce-l mai puteam
face. Lingă mine, alături, înaltea mea,
în spatele meu, rîndurile ostașilor se
cîntinau neliniștite.

— Ne supunem doar ordinelor guver-
nului revoluționar! Nu depunem ar-
mele!

Răspunsul, strigat de Goleșcu, îmi
izbi urechile, poate în același timp în
care în suflet mi se începuse gîndul că
au să se încalere. Doamnă, au să se
încalere! Aproape imediat din rîndu-
rile turcești plezniră două-trei focuri,
fără să mai fi răsunat vreo comandă.

Un soldat tînr, cu mustața galbenă ca
grîul, se lăsa încet, fără nici o vorbă,
la pămînt. Mai plezniră și alte focuri,
multe, de fapt un început de salvă.

M-am lipit și mai strîns de zid. O ceată

de beșlii, înarțnați cu lănci și latăgane
s-a îndreptat în trap spre poartă.
Cel douăzeci-treizeci de soldați s-au
ciocnit cu ei. S-a iscat învălmășea-
lă. Era numai o ciocnire, cînci din vale
răsunară salve neregulate. Am văzut
venind din stînga, în pas alergător,
pentru a întări companiile din cazarmă,
b coloană de pompieri. Focul
turcesc, neașteptat, trădător, o prinse-
se din coastă, în răca rîndurile. Aju-
să sus, coloana izbi în cețta de beșlii,
și întoarse, și puse pe fugă.

— Foc! Foc băieți!

Era glasul comandantului nostru. Or-
dinul fusese dat tocmai la vreme, fi-
indcă rîndurile turcești se repeziseră
înainte. Turcii nu erau înțaiși buni și
preferau, ca întotdeauna, lupta de
aproape în care numărul lor covîșitor
avea să apese greu în cumpănă. Salva
ostașilor noștri, lăsați într-un genunchi
și opri, și făcu să se clarime, dar cel
care urcau în spatele primelor detașe-
mente îi stăviliră. Trupa turcescă de
pe ulița cea mai largă îi înghîți în mij-
locul ei. Lovind cu latul săbiilor căpe-
ștenile puneau rîndurile în șirurile
frente și amestecate. Acum, doar de pe
străzile laterale unde erau detașe-
mente mai mici răsunau împușcături
răzlete, dar fără efect.

M-am uitat în jur. De la cele dinții
focuri turcești, în rîndurile noastre se
simțise un fior repede stăpînit. La cite
lupte mai luaseră parte ai noștri? La
nici una. Aveau în fața lor ostași în-
cercați, veterani ai războaielor cu rușii,
soldați care luptaseră în Egipt sau Gre-
cia, participanți la ciocnirile cu mun-
tenii din Caucaz, veșnic neșpuși auto-
rității sultanului de la Stambul. Ostași
bătrîni, învățați cu iureșul gloanțelor
și al atacurilor, cu singele și cu moar-
tea...

Trupele din vale își reluaseră înain-
tarea.

Din partea noastră sună o goarnă. Se
auzeau comenzi al căror înțeles nu iz-
buteam să-l prind, dar dintr-o dată șir-
urile românești se strînseseră într-o co-
loană îngustă, coloana se urzi, mai în-
ții încet, apoi în pas alergător. Au în-
tîmpinat-o două sau trei lovituri de
tun.

— Mai repede, copii! Înainte! La tu-
nuri!

Îuțea atacului era spornică de fapt
că mica noastră armie venea din-
spere deal într-un iureș neașteptat.
Eram lipit de zid, și pe lingă mine
trecură aplecînd șiruri-șiruri pompierii
amestecați cu infanteriști ieșiți din
cazarmă. Dinspre turci pornise la co-
mandă o grîndină puternică de gloanțe,
multe zburînd pe deasupra capetelor.
Pe lingă mine sfichiuiau plumbii și mi
se păru că unii șuierau numai la cite-
va palme de întruțea mea. Vedeam
cum ostașii se amestecau cu șirurile
trupelor turcești, cum acestea din urmă
se îndolau, se cîntinau. În cele din
urmă fură biruite, principala coloană
de atac a lui Fuad întoarse spatele și
porni la vale, în josul străzilor pe care
înaintase pînă acum, urmărind de focu-
rile izolate ale soldaților noștri. Vreo
cincisprezece flăcăi întoarseră cu gura
spre fugarii celei tînuri pe care
turcii nu apucaseră a le slobozi, și le
descărcară. Dacă în clipa aceasta —
cred eu — toți ostașii lui Goleșcu s-ar
fi repezit în ajutorul pompierilor, poate
soarta bătaiei ar fi fost alta... În ca-
zarmă domnea însă neorînduială, dez-
ordine, zăpăcăuță. Singur și lipsit de
sprijin, căpitanul Zagănescu trebuia să
poruncească retragerea. La ordin, pom-
pieri își ridicau rîniții și se trăgeau
încet spre sprințoana dealului, spre zi-
durile mai sigure ale cazarmii. M-am
deslipit de poartă. Tot timpul strîn-
sesem în mîna cu infrigurare minerul
trusei de piele cu instrumente pe care
o luasem cu mine. În învălmășeală îmi
căzu pe palaria, rămăsesem cu capul gol,
aveam halne murdare. Am intrat în
curtea cazarmii odată cu pompierii, ur-
mărîți de gloanțele turcești. Ultimii au
înclis porțile înalte de lemn și au în-
cerat să le baricadeze. Lingă o magazi-
e, urcat pe un furgon de muniții
rătăcit pe acolo, un furier împărțea cu
amîndouă miinile patroane. Ostașii și le
înfundau în cartușiere, în buzunarele
tunicilor, unii în capele. Printre zăcile
de uniforme soldățești nu recunoscu
decît una ofiterescă. M-am apropiat.
Era căpitanul Deivos, care abia mă privi:

— Domnule căpitan, dă-mi cîteva osta-
și să-mi ajute să car rîniții.

— Nu cred să mai fie vreme. Acum
o să ne atace iar turcul. Nu vezi? Am
rămas numai eu.

— Și ceilalți?

— Au sters-o în gaură de soarece. Pe
maior l-am văzut cu ochii mei sîrînd
leprește peste ulucile unei grădini...

Pe cînd schimbam aceste scurte fraze,
s-a auzit tumult venind de pretutînde
într-un zgomot asurzitor. Salva repetate
zburau pe deasupra zidurilor, stră-
bateau lemnul subțire al porții,
șuierau în jurul meu. Cîteva ghin-
lele au doborît poarta. Pe ea și peste
coamele zidului năvăleau turcii. Ames-
tecați cu pompieri, infanteriștii noștri
trăgeau focuri dese și bine tîntite.
Lupta s-a încins în curte și în sălile
cazarmilor, în usi. Am văzut rîniți
făiați cu lătașanele, împinși cu baio-
netele, împușcați de aproape cu țevă
lipită de frunte. Și totuși, atacul n-a
avut nici de data asta oară înanod, pără-
sind curtea cazarmii presărata de fru-
puri. O ceată de soldați minai
furgonul acum goit de muniții
ca să blocheze cit de cit poarta
cu el. Alții își încercară degrabă armele,
căutînd în cartușierele pierdute de dus-
man, își întepeneau mai bine șpagiile.
M-am întors spre rîniții. Aveam de lu-
cru pînă peste cap.

Am pansat înții pe cei mai ușor lo-
viți, ca să se poată la nevoie întoarce
în foc, lîsîndu-i la urmă pe cei gravi.
Și așa nu le-ăș fi putut fi de mare aju-
tor. Printre acestia din urmă, un sub-
ofițer m-a recunoscut, și m-a oprit:

— Tot cu noi, domnule doctor? Nu
mă așteptam să mai fii pe aici.

— Asta mi-e meseria.

— Ce crezi, o să scap?

— Sigur. (Avea o rană urîtă la piept.)

— Au mers bine băieții mei, nu?

— Minunat, domnule subofițer.

— Păcat că n-am avut de două ori
atîtia...

Avea dreptate.

(Continuare în pag. a 7-a)

24 AUGUST - 31 AUGUST

Actualitatea în romanul problemă

Judecând în plan strict istoric literar, *Vestibul* și *Interval* se integrează unei serii urcând până la prozatorii „micului romanticism” (pragul valorii remanente e *Adele*). Dar interesul acestor cărți stă în tensiunea ideologică înfrântă, lucid și rece spre a-i da un sens, așa cum arcul ceasului e stăpînit de mecanismul care-i reglează metronomic derularea. Epicul rămîne descărcat, ca și în poezie. Personajul e o conștiință, diferențiat de vulgar, așadar virtual predispus la „viața viitoare”, dar prea fragil pentru a concepe infinitul; are deci de jos complexul luciferic. „Robinson cu insula în suflet”, el vrea să ordoneze haosul prin tabiet și logos, refuză hibridul: „mă abateam pentru prima dată de la o viață ordonată ca un ceasornic” (V); „să înțeleg că de fiecare dată cînd nu respecti regula ești pedepsit” (I). Atunci își impune distanțarea și gestul e dominat prin raportarea la prototipul ideal: „să te reții, ca să pari întotdeauna ca ești altcineva, modelul” (I). Infernul înseamnă dezordine, mișcări impulsive, existența vitală și groaza de a înțelege ineficiența armurii raționale: „Pentru că oamenii nu se pot schimba, nu pot decât să-și urmeze drumul” (I); „De obicei gîndim în funcție de experiența trăită și spectaculoase reveniri sint greu credibile: Cineva care într-adevăr s-a limitat la căutarea aspectului neschimbat al lucrurilor nu poate niciodată să se transforme” (V). Forma, Cuvîntul au virtutea de a apăra de inconștientul amorf, încremenit haosul prin „fiat lux”; și confesiunea izbăvește, cathartic și intenția este nu comunicarea, ci definiția: „Îmi place să cred că, expunîndu-mă pe hîrtie, voi deveni cîț puțîn în parte altcineva... Mi-e frică însă de frica de mine însumi” (V).

Drama e curat etică, iar Ivasiuc i se aplică aproape teoretic (de unde turnura aridă): doctorul Ilea este ipoteza medie, reluat în variante absolutizate de polițiștii în Ilie Chendiș și Bogdan Petru, „homo edificator”, reprezentă acțiunea, aceștia speculația anihilantă. Mutația existenței în conștiință implică modificări structurale, al căror sens ultim ar fi scindarea speciei biologice, cum își imagina, caricind grotesc și fantastic, Wells: „Mă întreb mereu de ce, de ce, ce rost are. Un om cu vitalitate nu-și pune astfel de întrebări. Își justifică acțiunile mai tîrziu” (I). Clausturat ca melcul în vultele gândirii-scop în sine, „homo contemplativus” se refuză, paradoxal, Timpului. Aspirarea este stadiul vegetativ, trăirea obstinată în imediat, aceasta ca gest automatizat și senzație epidermică: „și senzația propriu-lui corp apăsînd moale căerșaful, bucuria tîhnită ce-o simți atunci cînd nu-l mai percepi decît pe el” (I). Ilea studiază morfologia celulară, își amină satisfacțiile pentru voluptatea rememorii în tabietul toaletei spirituale de seară; faptul există deci doar postum („era pe cînd nu s-a zărit, azi o vedem și nu e”); „mi-am adus aminte mai tîrziu, în noaptea care a urmat, cînd am readunat cu grijă toate datele, ca să mă bucur” (V). Bogdan s-a abandonat ano-

dinul cotidian, preferînd epuierea experiențelor splendid umane prin lectură, aproape în modul manie, adică afirmă primatul „jocului secund”. El a abdicat, fiindcă a înțeles. (Principiile Salina reface în alți termeni același raport). Și Ilea se integrează lecturii — mod de a respinge ideea „emoției impersonale” în numele unei estetici a participării: „Începusem să semăn cu eroina, mă strecurasem și eu în paginile cărții, cu toate problemele mele. Pasajele alese la întimplare, toate, dar absolut toate, îmi aduceau aminte de mine, nimic nu mai era aici detașat, o plăcere, o delectare cu necazurile sau chiar bucuriile altora, care nu mă priveau direct” (V). Atunci sensul artei e hotărît dionisiac iar apolonicul — iluzie: „Am închis cartea obosit, și aproape se poate spune că m-am așezat și eu în rafturile bibliotecii, care încetase să fie ce a fost întotdeauna, devenise încărcată de explozibili” (V). Ilie Chendiș este un dinamic al contemplației; el forțează, fenomenalistic, esențele, rigid ca Robespierre înaltă un templu rațional. Formula, altfel spus freudistă aduce în conștiință, eliberează și conferă stăpînire asupra obiectului, așa cum în basm forța telurică a zmeului e dominată prin găsirea „formulei” puterii lui.

Pînă aici, romanele lui Ivasiuc ar fi niște nuvele tipice; dar mobilul acțiunii, consumate în plan pur ideologic, este un moment-limită și catastrofa psihică declanșează fluxul memoriei. Adevărații personaje devine, fascinant, Timpul; „amintirile năvălește” magmatic, revivifică angoase uitate. Ținuta clasică se aneantizează dureros. Interferența parcă halucinantă de straturi temporale, pe care Camil Petrescu o realiza prin punerea în scenă (*Patul lui Procust*) se obține la Ivasiuc prin dicteu automat și sinestezii. În *Vestibul*: înălțimea momentului scrisului, cu prezentul ca complex de senzații acute, apoi povestirea evoluției lui Ilea față de fată se ramifică fiecare prin reminiscențe dezvoltate aproape independent, nuvelistic, și asociații între ele; *Interval* complică pînă la beție interferența, la sistemul știut a daîngîndu-se aici și tehnica, abia schițată, a romanului polițic, în modul lui Durrell. Eroi urcă, contra curentului, în memorie, refac asociații, involuntar ori conștient. Echilibrul e rupt, dionisiacul cerebral triumfă. Fineața analitică, deosebită, dilatăază enorm, la microscop cronospațial, treptele gestului cauzistic: „Nu, e o copilărie, nu mă pot juca astfel, nu știu ce-i cu toate manifestările astea copilărești”, își spuse cu voce tare, ca să se convingă. Să crezee o barieră obiectivă în fața dorinței de a-și face simțită astfel prezența jucîndu-se” (I).

Cărțile lui Ivasiuc realizează exemplar condiția romanului de idei: superior teiziste, reușesc să demonstreze nimic. Nu altfel scria Camil Petrescu, piesele și romanele acestuia fiind pur și simplu eseuri etice asupra individului superevoluat, în varii ipostaze și raporturi.

Mihai VORNICU

biografii lirice

SENSUL „SCRISORILOR ESENȚIALE”

Se află în poezia lui Ion Gheorghe. Începînd cu „Scrisorile esențiale” și continuînd cu „Vine iarba”, încercarea de a supune lirismul unei intuiții profunde despre lume. Patosul, vocația miturilor eroice, predominante în „Carietă”, se convertește acum într-o asumare dintr-ună existență. Poezia de ton patetic, whitmanian, predominant și în „Scrisorile esențiale” dar ceea ce impresionează este lupta poetului, lupta sa, cu destinul.

Schimbară de care vorbeam se poate rezuma astfel: intuirea substratului demonic al firii, a dificultății de a exista. „Nopțile cu lună pe Oceanul Atlantic” („Scrisorile esențiale”) sînt, dacă păstrăm convențiile poeziei, rezultatul unui pact cu moartea. În schimbul vieții, moartea împune căutarea, astfel zis neliniștea de sine, atenția trează la antinomile existenței. El a dobîndit o clarificare conceptuală a neliniștilor sale: „Vin păsările după mirosul de carne al zăporului, / se bat și ele pentru viitorul lor nebănuit, / culeg ce-aruncă nefolositor mașinile de lucru — / ca o semănătură de flori albe de nuferi; / cînd vîntul le amestecă petalele de zbor / crezi că li se-aude răsunînd sămînta-prășiștă de sub aripi; / dar felul cum se vaîta de înfometare, neșățul absurd / dau în vileag că se apropie zeul morții; / el, dîndu-le pe-deapsa de-a minca într-unu / le face să lucreze-n locul lui, fără-ntristare, fără bucurie / a natura astfel le plătete zi și noapte; / le dă o amețelă dulce, de-a se-mperchea — / și ele mătura, trăind, cenușa ce rămîne de la lucru”. Dar atunci cînd intuiția nu este simplificată, cînd mecanica lumii nu e redusă la instinctul orb, se naște poezia adevărată. Zeița, numită de mai multe ori în volum și care pare să fie simbolul mersului pașnic al naturii, materia în vecnică prefacere, capază o dată contururi depline, senzații-afectate: „Știu că zeița trece liniștită cu amfotele pe umăr; / ca o fărîncă, s-aducă apă de spălat copii, / cînd și cînd aruncînd sămînta de viață din coșuri / dar am văzut-o de atîtea ori în obiectivul sale / încît legat la ochi și și unde să-și pun palma pe gunchi — / exact acolo unde carnea ei poartă adîncitură deosebită / și osul îi se mohorîște de durerea lianelor”.

Căldătoria înseamnă revelație de lucruri neștiute. Poetul descoperă, și ceea ce descoperă raportează la o lume cunoscută anterior căldătoriei. Compară, mai bine zis, căci aceasta e modalitatea sa preferată. Comparațiile sînt: rustice, rurale, campestre. Apa are „ogorarele întinse”, vîntul trece „ca un fărîncă nebun cu grebla după el”, rechinul are singele întinse: „ca o fierlucă grea de fructe de pădure”, motorul trage „ca o eșcă bîrînd și nepotrivită” etc. „Acasă” pare să fi fost o lăută nesemnificativă, dar lustrul carterelor trădează o boală ascunsă: „Se-aude rupîndu-se metalic Oceanul Atlantic; / nu-i foșnetul de piele de femeie, al apelor de-acasă”, zeasă scuturare de frunziș a apelor izvoare, / ca pîrîl de femeie, ca rîsul de iar-bă curgătoare —”. Poetul își amintește de „aburul ce se ridică de pe rețele naturii”, însă acum în dosul ritualurilor calme ale acestuia se ascunde „zeul morții”. În această paralelă cu lumea „de-acasă” poezia sîndeză și mai adînc, reactualizînd un folclor necunoscut, înmărmuritor. Prin ritualuri ciudate pîrîndu-se în esența dureroasă a lumii: „Înainte de-a pleca pe Ocean mă-am făcut datoria față de morți / am curățat blide și ocle de lut și-un ucioc, / înscurci de răchită albă, de nutreala umbrului... / Din ucioc am bîut totdeauna după tine; / gura de pîmînt avea mireasmă rădăcine / dar mai cu seamă se avea un vînt de vînt; / Dintr-odată se auzeau bîfînd morile naturii / se vedea ceoșoasă cenușa pîșării Phenix cernîndu-se / la partea fiecească a tuturor lucrurilor se dădea de trei ori peste cap. / Sîruri nesfîrșite de femei dăruia pumai de cenușă... / Erau șiragurile o alcătuire de cretămur — / ele-mbăntăreau la capîtul unde primeau cenușa, / aveau copii de dus și de hrăni / și pînă la primul arbore din față / pierdeau copii și se odihneau pe-o pîrî / și se odihneau dacă n-am uitat ceea ce pe drum... / Nemaiputînd să ste bine cea-fost înapoi / ardeau, și dimineața rîdăreau alte femei...”.

Femeia este în poezia lui Ion Gheorghe un simbol central. Ea are legătură cu transcendența dureroasă a lucrurilor. Lăsat pe gura ulciorului „miresmă rădăcine” este „partea femeie — a mîntului”, „a cerbului”, „a fumului”, „a fierului”, „a pîmîntului” și „a celei de-a doua fir”. Femeia sînt: „acele pîrîi de naștere a lucrurilor toate”, trecînd „lădoini pe la morile de vînt ale naturii”.

Era firesc ca, de la această lume fără memorie, Ion Gheorghe să treacă la ceea ce s-a numit „suprarealism”, care înseamnă tocmai încoerenta imaginiilor poeziei cu „fabula” absurdă. Se poate observa, însă, că în cazul poeziei lui Ion Gheorghe din „Vine iarba” nu avem de-a face cu eliberarea minții în vederea atingerii unei fluidități subconștiente. Imaginile sale articulează o viziune. Pe de altă parte, poetul nu a renunțat ca totul la procedurii din „Zoozofia”, de a strecura teza în jădura înscărilor („Dezlegarea lui Mihai”, „Cele mai depărtate”, „Umbră bîte”, „Amiază” nu este decît un pastel în culori caldinate. În „Ruinurile conacului”, elementul esențial este scutul blazonului luat de fărîni din breșele grîmăzii. De sub pulterea de aramă a acestuia se iese „capul de sar / al unui bărbat adormit din dezgoste” și vedete „cît e de bine să te aji / încoace-n-a-n umbra altăie...” „Toată ziua — scrie poetul — se înzețe (poezia este transcrierea unui „sera tulbură” al vîrstei erotice — a.a.) creștea înprozi: / că nu se cădește femeia întred — / chipul bărbatului o ascunde / se lasă bîtu”. Femeia are leod-turî aici cu o forță ascunsă, democrit „după lucrul tot mai greu al inimii / simjeam cît de răpește cea”. „Cineva încerca să te privească de după mine” / erosul „adoarme” și lasă posibilitatea manifestării unor forțe supraumane. Tot așa, majoritatea poeziilor din volum au o fabulă destul de coerentă („Borca”, „Fîrul Ariadnei”, „Elixirul verde”, etc.), prin care sensul totuși, nu se oferă. Nu e mai puțin adevărat că „fabula” lor îndeamnă la desfructarea unei sensibilități. De aceea, indiferent de rezultatul acestei operații, nu se pare că eomele trebuie considerate în totalitatea lor, nu doar fragmentar. În „Cine mor”, gîrul apare ca „un riu purificator” care absorbă în sine amărăciunile pîmîntului, ca o „arbă setinosă”, pas să se nască „fîr să se-arebot”. Lucrurile, orașele, piramidele, Sfîrșul, dau în poezia lui Ion Gheorghe o luptă dură cu iarba („Vine iarba”) pentru a nu fi înmormîntate și a reîntra în circuitul naturii. Intuiția poetului merge, însă, mai adînc, pe certitudină, descoperind stratificări succesive de catastrofe și „mărul sfîrșitor” al pîcătului. Viziunea este deosebit de clară în „Arheopteria”: „Am strigat și m-a dus pe aripi poplira; / înapoi nu mai sînt nimeni veni; oase, / mance de oase sub pom; iarbă harnică / tînuind, tînuind să nu se sperie, cel ce-ncepe. // Arheopteria, pasărea pîșărilor, îmi pare cît plîng”.

Ceea ce în „Scrisorile esențiale” era aproape tragedie, apare acum mai stilizat și la fel de adînc.

Ion MADOSĂ

Proiectele criticului tînăr

Neînțeleasă total este ideea că un critic tînăr, cu o formație intelectuală neîncheiată ar fi doar o posibilitate virtuală, de dovedit, justificat, un necunoscut fără identitate precisă, un „publicist” și, mai ales cînd n-a scris încă o carte, „monografie” doctă, curat didactică, trist de uniformă, cenușie, el e pentru mulți ca și... inexistent. Evident, teoretizările de critic natură, principiile expuse în absența „operei”, construcții critice de întîm și suprafață, nu au nici o valoare. Dar un fapt nu poate fi ocolit: criticii tineri au nevoie de încurajare, de un mediu intelectual superior, de o revistă literară deschisă tuturor experiențelor, inovațiilor, de un „profesor” și, bineînțeles, de mult... talent. Cred că orice act critic elaborat dezinteresat, din profunzime afinitate, bucurie literară, simpatie structurată cu opera, este o imensă revalorificare a ideilor critice pe care le-a acumulat. creat, trăit și o elegie a spiritului care se naște din neputința de a concura, depășii literatura totdeauna cu succes. Critica este, se acceptă de la E. Lovinescu încoeat, artă, expresie. Spațiul, nouitatea și stilul ei se formează efectiv nu din refuzul unor concepții estetice, ci din realitatea vocației, gîndirii critice autentice, exclusiv dominată de sentimentul evadării voluntare din dogmatism, platitudinea și conceptualism inert.

Care este condiția, destinul, autoritatea criticului tînăr? Generația critică tînără are note specifice? Și care-i sint aspirațiile, modul de manifestare? Fatal, condiția, destinul criticului tînăr sînt determinate de literatură și mai puțin de... critică. Nu criticul este acela care schimbă, transformă estetica artei literare, ci opera ca realitate, structură și infrastructură produce metamorfoza, aventura existențială, neprevăzută și seducătorul spectacol al emoției. Autoritatea criticii tinere nu e o falsă problemă, o hamletizare gratuită. Cine n-a visat, lăcăt și... critic, să fie un G. Călinescu? Aș zice că dacă n-a reușit reînnoirea deschisă, pentru mine, călinescianismul e drumul posibil, imprezibil, nesfîrșit ce duce la Mecca. Orice tînăr, mărșăluind sau nu, dorește să fie luat în seamă, concluziile sale estetice să fie acceptate sau respinse. Văd autoritatea ca pe un nobil blazon, la care se ajunge greu dar înșuși drumul, indiferent dacă are spini sau ameteitoare prăpăști, trebuie totuși parcurs, cercetat cu sufletul, spiritul și forța ideilor. Nicăieri nu se poate rătăci, nu se pot încurca cărările ca în critică, dacă demararea este greșită, rău condusă.

Fundamental și în mod absolut, ca să nu ocolesc ceea ce vreau să spun încă de la început, criticul tînăr are nevoie organică de cultură clasică. Și cred cu toată ființa că înșuși condiția autorității critice e determinată de cultura clasică. Nu o idee nouă, dar e actuală și formația clasică este mai mult decît o obligație: ea este rațiunea existenței de critic și nu de jurnalist. Judecările critice, în stralul lor cel mai încheat, dens de semnificații, reflexii își au temeiul, pietrele de rezistență, axul de susținere în valoarea clasică verificată. Insumîndu-se viziunea, viața operelor clasice, autoritatea criticului și, mai cu seamă psihologia percepției critice poartă fi durabilă, nefalsificată. Rapid, definițiile critice vor spune altceva, cu totul altceva. Nonvalorile vor fi risipite și adevărul își va întinde aripile cu repeziune, înlăturînd tot ce e efemer. Entuziasmul pentru clasicism aș vrea cu tot dinadinsul să fie pentru tineri cultivat,

asimilat. Clasicismul este o istorie, nu a literaturii ca formă a unui curent, școală, ci ca valoare, tradiție a literaturii estetice. Criticul tînăr — este dator să redescopere, cu mijloace stilistice inedite, să modernizeze literatura clasică. Generația noastră are nevoie de o critică creatoare, de artă și nu de dogme, de „tratate” ce se pierd în... bibliografii, rezumate plictisitoare, „contribuții” formale ce nu mai satisfac pe nimeni. Literatura română clasică trecută printr-o percepție modernă — iată, cred, direcția de orientare, rolul, neîntîrziată acțiune estetică ce-i revine criticului tînăr. Emoția modernă derivă din cea clasică, dintr-o filozofie a mitului și a valorii funcționale descifrată în durata istoriei. Sint necesare panorame ale literaturii române, monografii de tip călinescu, scrisse cu talent literar, capacitate de a fixa portrete morale, psihologice într-o viziune nouă, ne-deformată, nu ca aceea deservită Alecsandri, Russo, Bollic, Topircanu, Sadoveanu, Galaction, etc., care fie că pulverizează, fie că soliciită cu ostentație o operă ce nu trăiește decît la mici dimensiuni, fie că nu sînt pe măsura scriitorilor analizați. Monografia este în acest caz nu un acces spre operă, ci o închișiere sistematică a ei într-o formulă didactică. Mai face „școală”, mai ales între spiritele didactice, principii înguste conform căruia despre o operă clasică, „cercetată” în curs sau manual, nu se mai poate spune nimic. Totul s-a clasat pentru ei, o altă interpretare ar fi de neconceput. Ei văd istoria literară ca un muzeu, un șantier arheologic părăsit, trecut în neființă și nu ca pe o redescoperire repetată a vieții operelor. Analiza lor e schematică (temă, mesaj), caracterizarea personajelor pozitive și negative, etc.) și cînd trec la specific, la substanța estetică, dau înapoi, se rătesc în propoziții superficiale, șablon, care, după ei, sînt „universitare”, „academice” și „științifice”. Înlocuind definiția criticii ca artă, creație cu aceea de știință, cred că rezolvă totul, scapă de orice originalitate sub pretextul unei „științe”, absente. E aici un refugiu, un teren prielnic de camuflare a lipsei de vocație, sensibilitate critică și, desigur, rezultat e că, în loc să aprobeze pe tineri de literatură, îi îndepărtează. Eșul de idei, biografic, literar, cu alte cuvinte creația în critică și nu experimentul, va depăși — și sîntem siguri de acest fapt — lucrările în stil plat, fără întesitate intelectuală, documentaristică, arhivistica goală printr-o percepție structural schimbată, la alte lungimi de undă. Predomină, cum se poate vedea, analiza și nu sinteza. Clasiicii sînt tratați la aniversări, nu sînt o permanentă. Mă gîndesc la unii scriitori care încă sînt, prin vechimea analizelor, deformați sau pur și simplu „uitați”, nedescoperiți cum se cuvine. G. Coșbuc e taxat de „tradiționalist”, de „rural” și se vede că e greu să scape de sentința lui Gherea. Filozofia lui este scoasă din datina vechi, din folclor, din contemplația unor acte fundamentale (nașterea, nunta, moartea), adică dintr-un dat existențial tradus prin ideea de destin, ca la vechii greci.

Trecînd la reinterpretarea clasiilor, meditănd cu seriozitate și recompunîndu-le altfel creația, putem deschide nostalgia operii desăvîrșite, realizabile sau nu, dar visată, gîndită și, chiar dacă nu reușim s-o înfăptuim, ne rămîne muzica ideilor, simfonia emoției.

Zaharia SĂNGEORZAN

H. SALEM:

„Pastile contra prostiei”

Satira e o modalitate insidioasă; promite priză rapidă la public, cu eforturi medii, pretinde în schimb aspirații medii. Priză rapidă — pentru că implică actualitate, eforturi medii — pentru că se mulțumește în mare măsură cu observație. Aspirații medii — în privința valorii și deci a duratei. Erasmus n-a scris satiră, ci comedia omului, iar Swift — pe cea a omenirii. O satiră a omului sau a omenirii e la fel de imposibilă ca o satiră a satirei: pentru că satira afirmă omul și omenirea prin însăși existența ei. E întotdeauna funciar optimistă.

De aceea, rareori istoria literaturii o reține: — e aproape imposibil de atins prin satiră marea literatură. E greu de atins însăși literatura adevărată. Pentru că satira vizează în ultimă instanță un fel de igienă socială — amuză numai acuzînd și pentru a remedia. Estetică e mijloc, nu finalitate.

Desigur, în interiorul modalității există o pronunțată denivelare, corespunzînd unor grade diferite de socializare a gestului satiric. Denivelările sînt atât de pronunțate, încît nu se mai poate vorbi de unul și același domeniu: dintr-o zonă limitată a literaturii se trece într-o zonă ne-literară — gazetară. Ceea ce e în intenția autorului trebuie să fie o schiță, poate foarte ușor și în realitate numai un foileton.

Volumul lui H. Salem are darul să facă sensibilă această insidiozitate și să ne oblige să realizăm deosebita inezperiență a literaturii noastre actuale în acest domeniu. Cu atît mai mult, cu cît autorului nu-i lipsesc aptitudinile.

H. Salem face mai mult foiletonistic decît proză, pentru că ceea ce efectuează e foarte puțin individual. Pornind chiar de la prima manifestare a spiritului satiric: observația. Ochiul lui H. Salem e ochiul opiniei publice actuale, izolînd viciul și virtutea în funcție de imperatiile vieții sociale.

Desigur, nu o conformație etică particulară îl face pe autor să acuze incapacitatea profesională, rivalitățile profesionale și metodele „nesportive” în concursuri. (Drepturile, Copilul minune), abuzul de autoritate și excesele subordonării (Pastile contra prostiei, Legănatul de la dreapta la stînga), delapidarea organizată (Bulibașa), adulterul (Indignare), cochetația și instabilitatea femeii

(Furtună într-un birou, Cavalerul morilor de vînt) etc. etc. De semnalat e faptul că H. Salem însuși pare să simtă distanța dintre scrisul — rezultat al dicteului social și scrisul — rezultat al investigației individului. Nu toate schițele (să acceptăm prin convenție această denumire) vizează anti-socialul. Unele consemnează descoperiri comice — de ordinul psihologiei sau situațiilor. Tîna care declară cu încîntare că nu știe ce vrea și trece „ușor mirată” prin existență — prin bucurii și injosiri (Ușor mirată) aparține, desigur, altui regim al scrisului decît dramaturgului oportunisat, care propovăduiește plecarea absvențelor de facilitate în provincie (Serviciul „Organizării”), după cum ucigașul, omorînd „cu multă părere de rău” pe avocat — fostul său apărător, pentru că acesta pentru sine nu e capabil să pledeze (Ucigașul și avocatul) presupune o operație comică, spre deosebire de slăbiciunea pentru fotbal a unui director și consecințele ei în politica de cadre. (Cavalerul morilor de vînt).

Dacă perspectiva morală a lui H. Salem e comună, fiind determinată în genere de criteriul eficienței individului, perspectiva culturală e vădit superficială, bazată pe un bun simț desuet. (Și bunul simț evoluează!). Piese convenționale de propagandă, recrutarea publicului teatral dintre soldați sau locatarii azilelor (Serviciul „Organizării”), plastica non-figurativă (Cavalerul morilor de vînt) etc. și-au pierdut de multă vreme actualitatea comică. Faptul că H. Salem, mai stăruie în aceste direcții, care nici măcar cînd erau actuale nu pretindeau prea multă finețe culturală, provoacă sugestii dezagreabile în privința conștiinței scriitoricești. (Acestei impresii de ne-finețe o întretine de altfel și orizontul moral al autorului — preferința lui pentru „delicte” ca: adulterul, concubinajul, comportamentul provocator al tinerilor, atracția maturilor spre cochete etc., etc.).

Deși satira e o cursă, deși H. Salem nu evită alunecarea în foiletonistică, „Pastile contra prostiei” nu e o carte lipsită de orice atracție. Marele dar al autorului e concizia și, implicit, simțul ritmicii comice. Trezescă cu

penința ascuțită, dintr-o singură mișcare; nu reține, nu încercă. Aici se vede aptitudinea humoristică. Nici competența tehnică nu-i absentă. H. Salem face uz cu mare ușurință de absurd — de formule lui primare — e adevărat (absurdul ca termen ultim într-o serie aglomerantă, metaforă absurdă prin simplism ostentativ, jocuri cu literecul etc.). Un pasaj caracteristic: „Măduțioară, seful lui Dobrică, avea prostul obicei să se priceapă la toate. Pe buze, sub mustața subțire, purta întotdeauna un zîmbet ușor ironic, ușor disprețuitor, ușor ucigător, care nu lăsa nici un dubiu asupra superiorității sale față de restul omenirii, fără deosebire de religie, rasă, sex, apartenență socială sau înălțime. El stăpînea profund toate problemele legate de prepararea vinului de smochine din spanac și a spanacului din vin de struguri, de săpatul gropilor în cimitirele de ră ortodox, catolic, mozaic, mormon, credinșioși de ziua 6-a, credinșioși de ziua 5-a, de mulsul girafelor (femele), ș.a.m.d.”

OTTO STARK: „Jedera”

Pavel și Pascal se joacă în ziua echinocșului de-a Judecata-de-apoi: pe-o mică balanță își apasă pe rînd pîcătule, notează greutățile, le sfîrșit fac suma. În fond, situația din Balanța e repetată în diferite variante în cea mai mare parte a schițelor lui Otto Stark. Un personaj își impune dubla moarte survenută în domiciliul său — a mamei și a văduvei colocotate, amîndouă victime ale unor farse (Snurul), un altul își impune o consiliere eronată, în urma căreia îi moare mama (Anunțul); alte personaje — mediocritatea evoluției profesionale, stînjinită de comoditate, indolență (Inscripția); un scriitor își descoperă nefasta situație conjugală (Cioprapii); o femeie se ferește să-și recunoască greșelile în alegerea sofului (Cazanul); o alta e obligată să revină

asupra unei sale față de familie (Scrisoare). Schițele consemnează diferite forme ale Judecării-de-apoi — de fapt bilanțuri existențiale, soldate întotdeauna cu descoperirea unei greșeli fundamentale și cu remușcări sau tresăriri de energie. Preocuparea de a „cîntări” existențele — o adevărată fixație a autorului — presupune, firesc, o atitudine de raisonneur — a cărei expresie literară nu e însă dintre cele mai elevate. De obicei „rezonarea” e Otto Stark pedant, cu o ostentație a vivacității greu suportabilă. „Confidențial nu-i decît un vampir și paraziț psihic, avînd conștiința propriului său vid... de aceea nu e în stare de nici un sacrificiu, fiindcă îi lipsește singurul lucru ce se poate sacrifica: viața proprie”, sună una din sentințele pronunțate de inteligența doctorișă Ana Maria din Cioprapii, „Chicam în ea o nostalgie după adolescență, după primul amor platonice. Nu fiindcă nu s-ar fi complăcut în situația ei matrimonială ci pentru că există în ea un elan de a se dărui realității cu toată ființa ei, voia să se ofere vieții — adică să se iase pătrunsă de ea — cu tot ce ființa ei era aptă să simtă, retrînd totul... sintetizează personajul din Sticla Pretenția intelectuală e de obicei prezentă la Otto Stark și de obicei e dezagreabilă. Cu atît mai mult, cu cît i se acordă unora un rol cu totul exagerat în evoluția personajelor. Un citat clasic o definiție dintr-un dicționar, o celebră parabolă biblică sînt aduse la rostul unor propulsoare de destine. (Cioprapii, Inscripția).

Uneori se simte și pretenția literară: macabru înutit din Craniu (un pictor dezgroapă un schelet și-i decupează din craniu o jumătate — mască, pentru a autentifica legenda după care strigoiul se reîncarnează la găsirea unui craniu pe măsură), insolent insuficient asimilat din Snurul (cotoiul Theobalt determină două morți) metaforismul banal din Binoctul —

Pretenția coezistă — curios — la autor cu o anume simplitate — în alegerea subiectelor, a multora dintre personaje, a ambianței. Cîteva dintre ultimele schițe ale volumului — Cartea, Jedera, Subsolut, în parte și Mănușa, demonstrează prin renunțare, ce halast poartă cea mai mare parte a scrisului lui Otto Stark. Aceste schițe dovedesc una din calitățile indispensabile scriitorului — capacitatea omisivă — Ele sînt făcute din foarte puțîn material; nimic nu e în plus. E în minus însă pețima. Otto Stark scrie fără patimă, poate chiar fără simpla pasiune. Scrie parcă fugitiv și pentru variație. E din cînd în cînd autor, și fără prea mare bătaie de cap.

Ilina GRIGOROVICI

POPA RADU ȘAPCĂ

portrete și controversate

1. REFREN DE LA 1848.

Refrenul țărănilor românești porniți în glăoată și demonstrație revoluționară de la Izlaz spre Craiova și-apoi spre București în iunie 1848 a fost: „Popa Șapcă scapă pe țărani de clacă”.

„Ridicarea glozelor” la război se făcea de către vechii voievozi în momentele cele mai grele militare. Ridicarea noavelor se face în momente revoluționare. Radu Șapcă a ridicat gloata la 1848, dornic de a scăpa de dijma, clacă, gloabe și rușeturi.

2. ORATORIA LUI RADU ȘAPCĂ.

Titu Maiorescu a clasificat pe cei care în discursuri în trei categorii: oratori, retori și limbuzi. La 1848 nu se utilizau stenografi (se începuse pe vremea lui Cicero cu un libert al său), și nu se inventase magnetofonul, patofonul, televiziunea și alte marfaturi, când se poate surprinde oratoria integrală.

Se pare că popa Radu din Celei a fost un strâns orator din puținele fragmente autentice rămase în jureșul evenimentelor.

Înfișurarea din portretele vremii (afloare pentru privitorul actual, dornic de istorie revoluționară, în Muzeul Militar din Capitală) era de popă-haiduc. Reverența lungă și voinică se află și azi la mânăstirea Cozia în păstrarea staretului Gamaliel Vaida).

Orator se numește acela care grăiește din convicții intime imbrănbabile și nu posedă trei măsuri: una gândite, alta declarate și una făcute. Karl Marx a citat, cîndva, un vechi proverb german: *de Lüge hat bekantlich kürze Beine*. Adică: minciuna are picioare scurte și nu merge la drum lung. Retorii, limbuzii, demagogii și catilinarul subomăb inexorabil în istoria națională și universală.

Popa Șapcă a fost un orator cu dublul magnetism al sincerității și al personalității din născare devenit exponent în revoluția iluministă. A fost Dantonul popșismului valah.

O probă din discursul de la Izlaz de la 6 iunie 1848. Radu Șapcă în vîrstă de 48 ani, barbă neagră, lungă și stufoasă, ochii negri vii, fata albă, trupul: cruce de voinic, patrafir, înarmat cu o Biblie, de unde citește, cu glas de tunet, miilor de țărani capitolul 37 din proclamația Ieremie. Face o scurtă rugăciune în care imploră puterile cerești: „să se reverse curaj în piepturi, dă-leață în inimă și pace în suflete.” Efectul a fost cutremurător și masele au pornit în marș triumfal spre Caracal, unde s-au înfruntat cu soldații comandanții de Magheru (omul Bibulescu) spre cucerirea băneții din Craiova și a puterii din Capitală.

Popa Șapcă a mai scris negru pe alb despre epoca sa (trinduri valabile și azi): „avem necesitate de bărbăți, care să fie în duhul veacului în care trăim și însoții de bune purtări”.

Exegețul și criticul literar ar spune azi: Estetica se însoțește cu sociologia și cu etica și cu politica de înaltă principialitate.

3. ÎNCEPUT DE VEAC.

Radu s-a născut ca fiu al preotului Dobre Șapcă de la Celei (antica Malva), în anul 1800, la început de veac. Va domina secolul său iluminist (al XIX) cu lozinci clare și progresiste: libertate, egalitate, fraternitate. Împroprietărea dijmașilor — și a fost un românitor într-un stat unitar. Pentru aceste lozinci și marfaturi simple și-a pus pe la sa saramură. A stat la puscărie și în exil la Tarigrad.

Radu Șapcă n-a fost un popă colivar, un popă pleșcar, cu sira spinării eminentate și permanent curbată în față stăpînitărilor zilei și a tuturor coto-priorilor din instituția sa și din patria sa. A fost un om al lumii, alături de mireni și de popor. Și-a expus, de la 1848 pînă la moartea sa din 3 iulie 1876, adică exact 18 ani, familia sa tuturor riscurilor și pericolilor. (Muieroa ca o leoaică își apăra plozii și-i crește în văduvie curată). În documente apare feciorul său Radu (scritor de șate, adică notar rural și grămătic), apoi fiul Dobrea, ca preot, ca și genitorul său Radu, ca și bunicul popa Dobre.

Încercătura stufoasă de rude, de nepoți și răstrănepoți ne-a dat și pe vestitul Marin C. Popa, cizmar din Corabia, unul din fondatorii de vază ai Partidului Comunist din România de la 1924, astăzi în vîrstă de 76 de ani. Mărinică Popa este bunul meu amic, și al lui Alexandru Sahia, absolventul de liceu militar Craiova, candidat de căștigat în reverență neagră și cu bărbuță, la mânăstirea Cernica a sanctificatului episcop de Rm. Vlcea, Calinic, trecut prin căldura de sinodul actual. Fratele Al. Sahia a trecut cu sinceritate și cu evlavie, în mod organic, sub steagurile roșii ale internaționalismului proletar. Numele lui Calinic este în căldura ortodox. Numele lui Sahia s-a înscris pe drept pe frontispiciul studioului cinematografic de la Buftea și pe străzile multor orase și uliți ale țării.

Popa Radu Șapcă a fost un cărturar fără a fi livresc, fiindcă a unit slova cu fapta magnifică. Ideea se pectuește cu fapta. În tolu acțiunii se limpezec ideile.

Radu Șapcă s-a proclamat la 11 martie 1828. Pe-atunci nu existau seminarii monacale sau pentru viitorii sacerdoti laici însușiți. Seminarile s-au înființat abia la 1836. Buchile, bucoavele, psaltirile, vechiul și noul testament, ca și alte cărți laice se aflau puzderie prin Oltenia, în limba română sau în limbi străine.

Am avut la 8 februarie 1967 în fața mea un text de patru pagini și altul de două pagini scrise de Radu Șapcă, cu mîna proprie. De mult timp am mai închinat. În fața fiilor îngălbentate, aflătoare în posesiunea unui preot viclean savant (Emilian Nedelcu din satul Besca de lângă Drăgășani, prieten al lui Gib I. Mihaescu), m-am închinat și am sărutat hirtia ca pe o icoană. Plecaser în căutarea lui Gib I. Mihaescu, romancierul amic cu probleme absolate, și am dat întâmplător, peste Radu Șapcă în manuscris original care semnează:

„Subsemnat Kurator, preotu Șapcă”.

Primele două cuvinte sînt cu litere latine, iar ultimele două cu litere chirilice.

Studiu grafologic, caligrafic și istoric al celor șase pagini indică apartenența școlară la secolul XIX, cursivitate, sănătate, energie și visare. În mod cu totul bizar am avut impresia clară că grafologia lui Radu Șapcă este înrudită pînă la frățietate și identitate cu scrisul tatălui meu defunct, născut în anul în care popa se afla încă în surghiun la Brusa. Desi, înrudierea legală sau prin zăvoale este absolut exclusă. Nu-mi rămîne decît ipoteza că oamenii acestor plauri se aseamănă între ei ca florile, ca boabele de grâu, de cuceruz, de ovăz, de secară sau de floarea soarelui.

Popa Șapcă minuia, deci, slova chirilică și latinescă cu măiestrie în acest document inedit.

Din documente aflăm că Radu Șapcă a cumpărat Istoria Bisericii pe scurt a paharnicului Al. Geogănuș-Lesvidou din 1845 de la Craiova. (Strănepotul său, jurist, a fost amicul meu în tinerete și magistrat-asistent la Tribunalul Suprem).

În tineretele sale, Șapcă a fost preot slujitor și duhovnic la monahii din mânăstirea Hotărani, în vecinătate cu Celeiul său. Gr. Tocilescu a studiat biblioteca acestei mânăstiri danubiene și a dus în 1887 la București cu nota în regulă: 81 cărți grecești, 40 cărți române. 12 cărți în alte limbi și 4 manuscrise. Șapcă a avut din vreme bibliotecă selectă la îndemînă.

Bibliotecile oltenesti din secolul XIX au fost falomose.

Recent, în 1966—1967, academicianul-corespondent C. S. Nicolaescu-Plopșor a achiziționat pentru filiala Academiei Republicii Socialiste România Km. Craiova intr-un „fistigol” (la repetență) cu puțini dinari și mai mult din donații particulare circa 160 000 cărți, între care două elzeviruri, multe exemplare vechi în chirilică și restul de cărți savante în felurite limbi străine și chiar în românește. Poliglota și universalismul în lide este specificul intelectualității din Valahia-vea-Mică, nu numai spada și cobila, cum se spune îndobște, de către răuvăitori, răufăcători și lenesi.

(Urmare din pagina a 5-a)

Ceea ce obținusem azi era de fapt o victorie fără consecințe... Mi-am trecut mai bine de o jumătate de ceas încercînd să pensesc, să opresc singele sau să dau — atunci cînd altceva nu puteam — o încurajare. Între timp nu se mai petrecea nimic, ca și cum turcul ar fi ezitat asupra hotărîrilor care trebuiau luate. Pentru a doua oară a urcat din vale același parlamentar, cu steag alb de data asta. A mai cerut încă o dată predarea armelor.

— Sinteți pe urmă liberi să vă duceți pe la casele voastre. Domnii ofițeri pot să-și păstreze săbiile...
— Fiindcă a surprins în ochii lui Deivos o vagă ezitare, turcul a adăugat:
— Vreți să vă jerfiți de geaba oamenilor, domnule căpitan? Noul guvern — al înalților-sale Cantacuzino — vă trimite vorba să încetați ostilitățile... N-aveți nici o altă ieșire. V-ați bătut vitejește. Destul, bre...
— Auziți, băieți, sultanul ne garantează viața și libertatea dacă lăsam puștile — a strigat Deivos oamenilor. Ce ziceți?
— Vreo doi sau trei au ieșit înainte:
— Să le lăsam, domnule căpitan!
— S-a produs o învălmășeală. Strigătele de „Să ne vindem scump viața” se amestecau cu îndemnul unora de a lăsa lupta. Pe urmă, unul dintre cei care pășise înainte, a aruncat șis arma. I-au zvrilit în față:
— Vinzătorule! Faci și tu la fel cu ciocii de ofițeri?
— L-am văzut pe Deivos îngăbenind ușor; asta nu mai era în mîntea lui „revoluție” ci „răzvrătire”. A comandat:
— Companie... Încolonarea!
— S-a făcut tăcere. Obșnuința de ani a disciplinei i-a făcut pe cei mai mulți dintre soldați să asculte. S-au încolonat cu armele pe umăr.
— Și dumneata, căpitanule Zăgănescu?
— Eu rămîn aici. Cine vrea să nu arunce rușinea pe arma noastră, să rămînă cu mine!
— E o nebunie!
— Te încrezi în turci și în Cantacuzino?
— Deivos a ordonat plecarea. În jurul lui Zăgănescu mai rămăsese o ceață de pompieri și de infanteriști. Cei alții au coborît înec spre turci, aruncînd înapoi lungi priviri. I-au urmărit zeci de pe-rechi de ochi privind pe deasupra zidurilor ciuruite de gloanțe și lovituri de ghiulele. Jos, în vale, i-am zărit aruncîndu-și armele într-o grămadă jalnică și nefolositoare. Cetele turcești păreau neînșinate, uniforma lui Deivos scilicet alături de uniforme de ofițerești străine. O mîină mi-a prins brațul:
— Uite acolo, acolo, domnule!...
— Mi-am îndreptat privirea spre locul la care mă îndemna să mă uit soldatul de lingă mine în spatele unui șir de infanteriști cu arma la picior, un turc își ridica încet pușca. I-am prins scilicet oțelului cu o clipă înainte de a se auzi bubuitura. Au urmat focuri neregulate trase în ostașii noștri lipsiți de apărare, cărora trimisul lui Fuad le garanta viața. Începea un masacrul dezordonat pe care numai graba și învălmășeala dușmanului nu l-au transformat într-o baie de sînge. Români dezarmați s-au împrăștiat care în-

cotro, vînăci ca niște iepuri. În cazarmă nu mai era nimic de făcut. Eram prea puțini și prea singuri. Nu-mi mai aduc aminte cine a dat ordin de retragere. M-am strecurat pe o porțiță dosnică, țîrînd într-un grup de soldați. Bătălia era sfîrșită. Fusesse cîștigată și pierdută în același timp, pierdută nu din cauza lipsei de curaj, ci din cauza numărului redus de oameni, al ofițerilor care și-au abandonaseră trupa, a pregătirii militare încă nedesăvîrșite. Și cînd te gîndești că nu departe erau alte regimente române care așteptau fără să se amestece, fără să se urnească! Ele ar fi putut schimba poate soarta luptei, soarta revoluției. Dar nu. Soarta revoluției ar fi putut-o schimba doar poporul înarmat pe care nici o putere din lume nu l-ar fi supus. Asta ar fi fost adevărata cheazăie a izbînzii revoluției noastre...
Cordoanele de trupe turcești se destrămaseră după jaf. Înți mahalaua cea mai apropiată. — Izvorul — apoi întreg orașul aveau să cadă pradă. Am și văzut aprinzîndu-se un incendiu. Acum era posibil să te strecoari pe ulițe dosnice, mergînd cu băgare de seamă. Pe Mitru îl pierdusem și n-avea nici un rost să-l mai aștept. M-am despărțit

— S-a făcut întuneric.
A făcut un semn, și cineva a mai adus lumină, dar oada n-a fost înundată de lumină și obrazul lui i s-a luminat. În jurul flăcării pîlpitoare se roteau, — veniți nu știu de unde — fluturi plînzînd de toamnă. Se roteau ne-bunește atrași de lumină, fără grijă de moartea care îi pîndea, strălucitoare și fierbinte.
— Știi, nu mai avem vreme să vorbim. Doctorul — aștit decît tine — a spus că nu mai e mult. Știam eu. O simțeam aici — și își apăsa mîna pe pieptul ridicat de răsufări scurte. Altfel nu te-aș fi chemat.
Obșnea vorbind și eu însumi eram obosit de moarte, aștit de obosit că nu mai păstram în mîntie nimic altceva decît amintirea luptei, a singelui și a morților.
— De ce spui asta?
— Parcă nici nu m-a auzit.
— Îmi era tare dor de tine. Dar vezi, vezi, n-aș fi putut să fiu niciodată o nevastă bună pentru tine. Ar fi trebuit să mă îngrijești, acum te-ai fi înfrîntat. E mai bine așa!
— Ce să-ți răspund? I-am luat mîna fierbinte și amedă și i-am sărutat-o de nu știu cite ori.
— De ce spui asta?
— Parcă nici nu m-a auzit.
— Îmi era tare dor de tine. Dar vezi, vezi, n-aș fi putut să fiu niciodată o nevastă bună pentru tine. Ar fi trebuit să mă îngrijești, acum te-ai fi înfrîntat. E mai bine așa!
— Ce să-ți răspund? I-am luat mîna fierbinte și amedă și i-am sărutat-o de nu știu cite ori.

duți, hîrtii cu înscrisuri și ipotecă răvășite, boabe de mărgăritar zdrobite.
— Unchiule! Unchiule! Ce s-a înfrîntat?
— A trebuit să-l chem de citeva ori pînă să mă audă.
— Ai venit?
— Trebuie să plecăm, unchiule! A început să ardă casa și nu e nimeni care să stingă focul. Mă auzi?
— S-a aplecat pe jos și a adunat citeva boabe de mărgăritar.
— Vezi cit sint de frumoase? mi-a spus. Am un cufăr plin cu giuvaeruri pentru tine, un cufăr plin. Sint toate ale tale, toate, a soșit vremea să și le dau...
— Am crezut că-și bate joc de mine, cînd m-au izbit ochii lui înșepeniți, plini de serozitate. De mult nu-l mai priveșem drept în ochi.
— S-a îndreptat spre cufăr, călcînd peste înscrisurile alăturate păstrate cu grijă. Înăuntru nu mai era nimic, dar ochii lui au înfrînt pe jos, călcînd în picioare, ochii altor pietre pierdute de jefuitori. Le a cules și mi le-a îndesat în mîină, repetînd:
— Toate! Toate! Ale tale!
— Arde, unchiule, arde! Trebuie să plecăm — Ca să-l fac să înțeleagă, i-am apucat de umeri. I-am zguduit. Drept singur răspuns, mi-a strigat:
— Cine ești tu? Satan, piie! Nu mă tem de flăcările iadului!
— Și m-a împins cu o putere extraordinară, de nebur.
— Pentru a doua oară cuvîntul se lîpsese de iorgu. Îl mai gîndisem despre el încă o dată, de mult, și pe urmă îl uitasem. Abia acum își căpăta adevărata însemnătate. Fusesem, cel puțin în privința asta, un medic neprețuit. Tăserile, pașii lui furși, amenințările lui, și mai ales ochii, ochii! Oada asta în-tunecoasă, patina pentru giuvaeruri, și toate amestecate cu o stranie luciditate de cămătar... Ani întregi locuisem alături de un nebun, și nu-mi dădusem seama...
— Am încercat să-l smulg de acolo, dar n-am izbutit. Era mai puternic decît o sută de ori decît mine, gata să se aplece cu unghiile, cu dinții, cu picioarele. L-am lăsat căuțînd pe jos giuvaeruri pierdute și bani. Am plecat după vreun ajutor. Izolarea căuțată a casei sale, porțile vechilor zăvoare, lipsa de răspuns la toate chemările mele, m-au descurajat. M-am întors singur, și mai încerc o dată, dar casa întreagă era cuprinsă de flăcări. Am stat să privesc pînă cînd totul a început să se prăbușească. Abia tirziu mîinile mele ostentive căuțînd odihnă în buzunare au dat peste giuvaerurile dăruite de unchiul iorgu, mărunte rămășițe dintr-o avere care fusese poate de neprețuit.

După moartea Elenei și după înfrîngerea revoluției, nu mai aveam pentru ce să rămîn în țară. Șefii revoluționari erau închiși, pe urmă au fost trimiși în exil, — unii în Anatoția sau în insule, alții ca Bălcescu au trecut dincolo de munți, în Transilvania. Acolo flăcările revoluției ardea încă. La noi rezistența încercată de Magheru în Oltenia a fost înfrîntă prin aceeași trădare și tabăra pandurilor s-a spart fără un foc de pușcă. Orașul și țara erau ocupate de cetele lui Fuad și dinspre Buzău mărșăluiau regimentele mării-sale Nicolae, dușmanul tuturor revoluționarilor.

Am hotărît să plec, și în aceeași clipă am hotărît să mă întorc odată și odată. Revoluția se destrămase, dar în inimile fiecăruia din noi trăiau amintiri și nădejdi, ca niște boabe mărunte, dormind în pămîntul înghețat, așteptînd să încoltească din nou, cîndva.

(Fragment de roman)

Septembrie

de soldați și m-am îndreptat spre centru, căuțînd să ocolesc locurile în care bănuiam patrule sau cete de soldați turci. Peste tot porțile erau zăvoare, ferestrele închise, perdelele trase. Prin oraș răsunau rare focuri de pușcă. Se simțea miros de fum. De citeva ori înfrîntii trecătorii grabiți, înspăimîntați. Ce va fi la noapte?

De după colț țîni o birjă, nu știu de unde răsărită. Ca în vis m-am agățat de scara ei — din goană — și am sărit înăuntru.

— Boierule! mi-a strigat vizitînd.
— Mîină! E vorba de viață și de moarte!
— Trebuie să fi fost ceva cu totuși neobișnuit în înfrîngerea mea, pînă de pubere și de sînge, și în glas, fîndia vizitînd m-a ascultat fără să mă spună nimic. A gonit caii în spume, fără să se ferească de hopuri și colovani, pe urmă, cînd n-au mai putut animațiile, le-a lăsat la pas, dar eram aproape de țîntă.

La casa Elenei — unde fusesem de atîtea ori — era multă mulțime. Am trecut pe lingă bătrîni lași, mai îmbătrîniți și mai albi, pe lingă mama ei, mai tîcșută și cu ochii mai trîșni, și am intrat.

— Ai venit? m-a întrebat. Ești obosit și paud.
— Ea era mai palidă decît moartea.
— E țîrziu?
— Nu. Acum nu mai e țîrziu.

— Era prea țîrziu dar nu cu citeva ceasuri. Era prea țîrziu cu citeva ani, cu o viață întreagă. Cu întreaga noastră viață.
— Am alergat, dar...
— M-a întreprut.
— Da. Răsufii grei și repede.

Răsufia mai greu și mai repede decît un copil bolnav căruia nu-i mai ajunge aerul; pieptul îngust li ridica grabit și zăuțîndu-se cămașa albă, sabjire.

— Nu vorbi. Lăsa-mă să-ți povestesc ce am făcut în anii din urmă...
— Nu e nevoie. Știu tot. Ce însemnătate mai are? Vroiam doar să te văd, să te privesc.
— Ochii îi ardeau ca o flăcără neagră, așa îi era tot mai palidă, pieptul i se ridica tot mai grăuț. — Ce-i de făcut, Dumnezule, ce mai toate astea, de ce nu știu, de ce nu știu în stare să-l țin în joc viața, să-mi opresc mersul spre...?
— A statută încă o dată o mîină palidă, rece și fierbinte, dar fără să mă ceară nimic.
— Vreau să te văd, să te văd... S-a făcut noapte, nu?
— Ce să-ți răspund? I-am luat mîna și iar i-am acoperit-o cu sărutări, pînă cînd am simțit cum degetele lungi pe care le țineam strîns s-au închiricît pușca, s-au deslășit și au murit.

Cînd am plecat, răsunau în depărtare împuscături sugnere, ca niște ultime ecouri ale luptei.

Casa în care locuisem mai bine de șapte ani, nu mai era. Cînd m-am întors acasă, în noaptea în care murise Elena, — fiindcă pașii mă duceau într-acolo fără știrea mea — am găsit porțile sparte, ușile date în lături, saltele și perdele spulberite, scaunele prăbușite și călcate în pîmînt. Jefuitorii plecaser de puștin timp și din casă începuse să iasă fum înecăcios. Am intrat în odăile pustii strîgînd slugile. Pesemne fugiseră de mult. L-am strigat apoi pe iorgu, căuțîndu-l din odăie în odăie, călcînd pe mobile sfărîmate. În biroul meu n-am putut să intru: acolo focul începuse să prîndă putere.

Pe iorgu l-am găsit în iatacul lui. Îl loveșem probabil, fiindcă era plin de sînge, dar își revenise. Cufărul de fier era spart, goi. Pe jos, bani de aur pier-

— Frumoasă grădina, spuse el cînd se apropie.
— Bună ziua, acu' isprăvesc — și Olina continuă să ciumpăvească cu foarfeca tulpina unui trandafir.

Doar cînd îi zări cîștele ridică ochii și dînd să-și domolească sub hasma un smoc de păr pe pată cu pămînt. Luă apă cu palma-căuș dintr-un șențel, se spală și se ridică stergîndu-se învelșită cu șorțul. Cînd o văzu așa mică și parcă nedesfăcută, Mitele o privi necrezător și aștepta să mai apară cineva, să se mai adauge ceva pentru ca să se alcătuiască femeia povestită de atitea ori și în atitea feluri.

— Aș avea un bilet, începu el să se piardă și să nu mai priceapă.
— Acuzi?
— Și Olina se duse mai încolo de unde se întoarse cu un coșuleț acoperit.

— Poftim, îi făcu ea semn să o urmeze și o luă înainte dîndu-i să înțeleagă că discuții despre altceva decît desore flori nu se leagă aici, între rondurile colorate. Există un loc și pentru ele. Și ea se așeză lingă poarta casei pe banca de sub goruni bîndînd și potrivind meruța pe un coșuleț. După ce citi biletul, cu toate că-i era adresat ei, îl împături și-l înapoie. Mitele, mirat, îl mai îndoi și el odată.

— De unde și pînă unde? se miră ea. Verișoră-mea, sau unchea asta de Nela, cum mi-o fi venind, primită a fost de cînd o știu, primită a rămas. Nu se poate, n-am cum.

— N-am cum! se mai încredința ea ocolind privirea cam atîrnată și lihnită a lui Mitele.

Tocmai atunci din coșuleț ieși un melc, și ea cine știe de ce se rușină și lămurii încurcată.

— Îi adun, melcii, că-mi prăpădesc frunza pe ronduri și se usucă florile. E un om, dîncolo, în sat, bătrîn, nea Codin, care mă mai ajută mi-a ridicat și casa și el mînîncă melci. Nu-l știu, că nu ești de pe aici. Îi plac de zici că ce e aia. Îi trimit prin vre-un copil cînd coboară dîncolo. Eu nu m-ating de ei dar știu să-i gătesc, m-a învățat tot el.

Soarele scăpata, mai era de-un stat de om pe cer, Olinei i se făcu dîncolo-odată urî și nu i mai plănu nici vîntul mic de seară care-i legăna rondurile și se țesea peștriș din aburirea somnoroasă a florilor. O prinse o poftă de vorbă ca niciodată.

— Cu melcii, săracii, n-am cîine știe ce mare necaz. Mai rău e cu păduchii de flori sau cu dîncodii. Da ce să-l faci... cu casele lor se joacă Mihai. Îți plac melcii? Întrebă deodată Olina.

— Da, răspunse Mitele gîndindu-se la mersul lor, și la orice despre ei. Apoi se cutremură îngrozit cînd Olina deschise poarta și-l chemă.

— Hai atunci, și cu de-alea mîncării poți să dai vorbă pe cite un copil cînd coboară dîncolo să-ți trimească cite ceva. Cînd le mai gătesc lor pot să-ți gătesc și dîmăitale.

Mitele mîncă melci și-i plăcuseră. Ar mai fi cerut dar își aduse aminte lude de gîlma de pe fîntne. Era prima oară cînd nu-i mai apărea și plecă repede de teamă să nu-i apară fi și numai din poftă.

Olina urcă în „foisor” la ghivecele ei de flori de-acolo, unde nu făcu mai nimic, le aranjă doar atîfel.

(Urmare din pagina a 8-a)

— mai ales că în dreapta era un piept de deas nisipos, mic și drept, pe care te puteai iscăli.
— Se strînseseră speriați unul într-altul. Lui Din Aschoapei care sugea dintr-un ou fierț și se scurse tot gîbenușul pe piept.

De după o tuță de alun, apăru vijelios, tînd-o drept: cu pieptul calului Mitele al lui Marancea. Merse în galop pînă la un pas de ghemul de copii și acolo struni calul.
— Ce e bă, gîlme cu git, de-ați militat-o așa?
— Sări de pe cal și le dădu ocol. Avea un mers îndoit din genunchi, aruncînd picioarele în părți și în același timp și mîinile. Arunca în același timp și mîna și piciorul sting sau drept, dar le ținea un timp în aer, paralele, de parcă ar fi vrut să se repeadă undeva sau să prîndă ceva. Sorbi oul lui Din pînă la fund, mai luă unul, și-l spurse în creștet îl sorbi la fel și mai ciuguli cite ceva din legăturile de mîncare desfăcute ale celorlalți.

Mitele era un mare mîncău și de cite ori se sătura bine i se umfla o gîlmă vînăță deasupra ochiului sting.
El nu se speria și nu se rușina de ea, și o arăta mirat și trufaș la toată lumea cîrînd de mîncare, după ce isprăvea un rînd de feluri ca s-o mai arate o dată. Pentru că bila sau gîlma apărea și dispărea repede, de asta era toată ziua cu gîlmă în gură.

— După ce întrebă încotro vine casa Olinei, încălecă și plecă.

Mitele era dintr-un sat mai îndepărtat — Cuca-Măcăii, și avea în jur de 24-25 de ani. Făcuse ceva front, mai mult armată decît front. Oricum lucrare la intențență, „la brînză și marmeladă” cum se zicea acolo sau „la brînză și marmelada mă-si” cum se spunea tot acolo. Măică-sa, o femeie iute și oacheșă, proprietăreașă a unei mori mici și a unei liveze de meri măricele — putea să pară moșioară, — deviasse albia riului și făcuse oîn moară un fel de loc de popas ispititor și discret unde se găseau de toate și atrăgeau pe frunțași plășii și județului de atunci. I se spunea și lîf sat și peste tot „moara de dulce”, fie pentru că vadul fusese secat și atunci intelesul se lega de sec, de zile de sec, de post, cînd nu se minca ce se dădea aici tot timpul anului, fie și pentru că moara se găsea în apropierea fabricii de zahăr. Sau, și mai bine pentru amîndouă la un loc. Se bucurau aici de ce pofteau, „de la pui fript în untură pînă la puicute în căldură” cum zicea unul, Bob sau Toto, subprefect, care nu se referea atît la fetișcană din sat cit la coana Duța, proprietăreașă, mama lui Mitele, cu care trăia. Pentru că mama lui Mitele își disprițeau de mult bărbatul, un învătător, deoarece acesta culegea folclor și deci trăgea cu urechea lacom după orice nimic. Se certau des — ea îi arunca mereu în obraz nemulțumirea că el „n-are fond”, nu aruncă o vorbă, două, plină de sămînță să ducă satul către un partid sau altul (care vrea el) el nu, stă, ascultă tot ce iese din orice gură care pute. Certurile erau retezate în fața oamenilor prin cuvîntul silans și ei tăceau imediat. Cuvîntul, folosit cu chibzuință, numai în tolu înclăștărilor care-i căpăta ale înțelesuri, nu numai pentru oamenii pripei l credeau o nemaipomenită învinuire sau înjurătură — dar și pentru ei doi.

Cuvîntul pătrunse și rămase în casă pînă cînd nu mai

semne

fu treburilor, fu înlocuit de mîntirea și disprețul defizitiv cu care Duța își privea bărbatul.

Ea folosea legăturile ei vechi de la piașă și județ și mijloace ca Mitele să fie vîrsat la intențență. Pe urmă, o îngrijorase și spatele frontului și băiatul îi fusese trimis acasă. Mîntirea lămură cu mirarea aceea a lui parca jantouă, infumurată, că fusese lăsat la vatră pentru faptul că se îmbolnăvisse de astenie din cauza zgometului de pe front.

— Șulerul de bombă sau de glonte mi-a tocat nervii cum toci tătăneasa. Ce mai, m-a-nervat războiul ăsta! — explica el mirîndu-se.

Trimesese de pe front multe lucruri, o inspecție țîrzie și cam anapoda de exactă, descoperise cine știe cum în harababura de atunci golurile în intențență și trimisesse ordin de urmărire. Pe de altă parte, acasă i se mai găsiseră și niște ceasuri și mașini de cusut cu marcă străină rusească și era răuțat și de soldații în trecere prin satul lui. Se mai potrivise ca acolo, la Cuca-Măcăii-Pomură, „jandarul progresist doar trei săptămîni” — și nu se înduplece și să vadă zădărnica, acum, a ordinului de urmărire și-l pîndea pe Mitele de-adevărăt. Pomură a rămas zis „jandar progresist trei săptămîni” pentru că în tot timpul acesta, adică atît cit au trecut trupele pe șosea s-a purtat ca un om la locul lui și începea orice avea de spus cu „el de mult...” Mai mergea și cu gitul puștii întors în jos, spre pămînt, pîrînd să spună că și-a întors arma, ca orice oștean, adică în cazul lui n-a făcut și n-o să facă uz de ea. Pe urmă cînd se părea că se întorc timpurile normale el scoase lista și-i urmări cu amenz pe cei care luaseră zahăr din depozitul părăsit. Cuca-Măcăii se afla lingă fabrica de zahăr și Pomură îi pîndise, îi scrisese pe toți și le trîntise și un proces-verbal cu care amenința — neconvins și el — cînd îi cășuna pe cineva și care pînă la urmă s-a văzut că poate să usture.

Așa că Mitele, înghionțit din toate părțile ajunse la poarta și la pogonul de flori al Olinei cu un bilet din partea mătuși-si Nela. Ea, dacă nu și dăduse frumusețea la saș, cum aproape îi poruncise Olinei, era ca ferecată la „moara de dulce” unde învătase să bea cafea și să umbile cu umbrelă și cu poșeta pentru care avea să se certe pînă la urmă cu Olina. Nela încropise o poveste buciurnată și totodată zmeurie despre „înfrîșătorul” biletului și o rugă să o ajute „un timp de”, îi lăuda familia dîndu-i să înțeleagă că totul n-o să fie pe degeaba.

Mitele călare, o zări de departe pe Olina — pe care n-o cunoștea — îngenunchiată la marginea unui rond. Pripoi calul și se duse către ea ocolind pe poteci strîmte și răsucind între degete o mușcată, ceea ce părea cam nepotrivit aici.

semne

proză de Nicolae Velea

N-a fost și nu este nici acum adevărat ceea ce s-a auzit atunci, și mai târziu, despre focul de la Combinatul Chimic. N-a fost bombardat niciodată deoarece produsele sale — azotoase fiind — erau destinate agriculturii. N-a figurat niciodată pe harta de război a obiectivelor industriale demne de a fi luate în seamă nici măcar ca mijloc de derută, de atragere a atenției asupra lui ca să se protejeze ceva. Fumul care se ridica era subțire și dacă avea consistență asta se datora faptului că se amesteca învârtindu-se cu ceața munților. (Combinatul se afla într-o depresiune, la poalele piscului Frunții).

Așa că s-a petrecut cu totul altceva. Un avion n-a mai avut benzină sau a nimerit într-un gol de aer sau i-a nimerit vreo pasăre între brațele elicei și a căzut.

A aruncat înainte butoaiile goale de benzină care zdrențuiau aerul mai rău decât bombele adevărate și el, avionul, a căzut foarte departe, sau destul de departe de Combinat. Acesta a luat foc din cauza zguduitorii și a faptului că era mic și subred. Și odată cu butoaiile goale au coborât și doi oameni cu parașuta. Cei doi necunoscuți erau legați la gât cu fulare colorate. „Ca spinzurații”, își spuse Olina. Unul dintre ei avea fața toată înfășurată și pentru că era scund și i se vedea doar o dungă subțire din ochiul sting, — ei i se făcu deodată milă. Celălalt, nițel mai închegat dar sălcu, copilăros și lăptos la obraz șișia mereu.

— Astia sînt din Oas, îi încadră Olina urmărindu-i țîștiiile (La radio, la Cazacu, ascultase niște explicații naționaliste despre țipuri).

— Sînt din Oas, își împlini ea judecata. Cine știe cum i-o fi avîrlit vremea asta scuită din pustietatea lor în pustietatea mea.

— O ! O ! făcu cel teafăr privind-o pe ea și pe copil. Ea îi făcu la luteală ceva de mîncare și pe urmă se duse și luă niște țigări umezi din lac, din Lacul-Popii, și câteva bucați de patlagînă cu care-i obloji pe cel beteag, fără să-i desfacă bandajul.

Cîteva vreme s-au bătut vorbe despre un necunoscut, poate un spion care se strecoară noaptea prin grădini și pe dealuri, mascat. S-au pus și cîteva furturi pe seama lui, a fost și urmărit dar odată cînd necunoscutul s-a încurcat în niște mărcini a înjurat mult și neînțeleș înțit cei care-l urmăreau au rămas buimaci și s-au întors neliniștiți acasă să-și despice mirarea — și să dibăcească dacă nu cumva ivirea unui necunoscut nu e un semn, un semn de început al cîrmurii războiului.

Nela, mătua Olinei, avea să spună mai târziu după ce se certaseră pentru poșeta aceea jerpelită, că Olina ar fi trăit cu un spion. N-a crezut nimeni c-ar putea fi ceva adevărat sau dacă a fost ceva învechit cu învinuirea, mîngierile Olinei ar fi pornit din milă, din ocrotire sau dintr-o altă pornire de mamă. Mai ales că după ce s-a întremat cel de al doilea, aviatorii englezi au dispărut la fel de necunoscuți și de fără urme cum nimeriseră acolo. De fapt, nu chiar așa, pentru că — cine știe cum bănuiseră sau poate nu ghiciseră nimic — Olina a găsit la gîtul băiatului o cruculiță (care putea să pară și avion) de aur, înnoțată cu un lănișor tot de aur. Exact măștișorul la care se gîndise ea pentru Mihai. Și au mai lăsat și un ceas mic de mînă, o manta de piele și o busolă — uitată desigur în bijuteria plecării în întunericul nopții. Se înțelege că toate au servit și au îngroșat scornelile și vorbele Nelu despre Olina.

— Cînd spunea. Îndreptînd. Îndreptîndu-se astfel, oamenii se gîndeau întii și întii la vite. Așa că atunci cînd s-a stabilit că e precis, via, au trecut de Săpunari, sînt pe la Ceaurușii, — grajdurile și izlazul satului au rămas fără vite și casele fără copii.

Cam la vreo kilometru și ceva de casa Olinei la aproape o jumătate de ceas de mers domol cu piciorul începea pădurea Verneșilor, pe urmă Tăierea (un loc întins : plin cu buturuzi trunchi rețezați și lăstari) și mai venea Cîmpia-Teului și Polana-Solului.

Aici hotărîră oamenii să ducă vitele comune și ei se întoarseră la un timp de început în care nu se mai ținea seama de loturi, de cruci săpate în coaja de stejari, frați, frasinii sau ulmi sau de movilele care fixau hotarele. Seara copiii legau vitele de copacii mai subțiri, sau le prioneau de țărșii și după un timp au început să le lase slobode, pentru că ele se deprinseseră aici, nu prea se mai depărtau.

Ei dormeau pe toate întinse pe pămînt una lîngă alta la marginea pădurii. Erau vreo patruzeci-cincizeci de copii așezați unul lîngă altul și pădurea, de la streșină pînă în inima ei, își domolea foșnetul și cîntătoarele de seară și noapte — mirate sau speriate, ca să primească, risetele, plîsetele copiilor, să se umple de ele, să le mărească sau să le risipească în părți. Cum îi convenea. Cîteodată le trimitea pînă la ferestrele Olinei.

Copiii coborau făcînd cu rîndul, dacă erau neamuri sau vecini, sau fiecare în parte, dacă aveau părinții mai răzlețiți sau mai nelncrezători. — În sat după mîncare. Seara, pe sub țoale, își povesteau ce văzuseră sau auziseră. Spusa pornea de la un capăt, de la o margine sau din mijlocul acestui așternut lung și pestrî și se rostogolea mișcînd și înfîind înveltoarele. Apoi se întorcea altfel la cel care o adusesse. Se întorcea în aceeași seară, a doua zi sau mai târziu, zvon.

— Mie cînd fusei jos, un soldat cu o pușcă găurită și cu un cerc de ținicheș la cap cînt o țingire, mi-a dat doi pumni de zăcă de nu l-am putut duce. Nu încăpeau nici în buzunare nici în sin. Din povestea, băiatul lui Așchioapei.

— Bă, p-al lui Așchioapei l-au bătut rușii cu zăcă pînă n-a mai putut. Îi vine să zică că-a leșinat de dulce. — Peste cine dădu norocul ? ! Peste o zgaibă.

— E la zăcă în sat cum e țărîna. Sau bunăoară cum e zăpada doar că nu e rece.

Stătea sus, în foșorul ei, lîngă un ghiveci, în fața ferestrei așa cum alte femei stăteau și coseau sau împleteau, și se uita departe, pînă în vale, la satul pe care-l deslușea destul de bine de aici. Sau nu se uita la nimic; ședea așa.

Copilul se sălta și el mirat și pe urmă din ce în ce mai puțin surprins de nepotrivirea dintre atîtea culori de flori și aceeași culoare neagră a basmalelor sau broboadelor care înfășurau capul femeilor venite pînă aici să le cumpere.

Cîteva sîcîieli, boli mărunte, sau niște năvăliri printre flori pe care le biciuia și le reteza cîteodată cu nuiua (și s-o fi luat și lui, toată ziua flori, și flori și flori) — îl înțelegea măică-sa bătîndu-l neconvinsă, o mai făceau pe Olina să ofteze :

— Mamă să ai, mamă să nu fii !

— Ofta și se gîndea că zice și ea așa, că așa zicea toată lumea dar la ea nu prea se lovește, măică-sa se dase după neamuri și o alungase și o împofilase aici și ea fără băiat și-ar fi luat de mult cîmpii.

Treptat, vocea Olinei deveni într-un fel răcoroasă. Vorbea lung, pînă la capătul gîndului chivernisit bine și obositor, fără să sară peste lucrurile care se înțelegeau și așa, nerostite.

— A apus soarele în nor și trebuie că mîne o să plouă — îi spunea ea lui Mihai. O să coborîm stăvilarul ca să oprim pîrăul că așa, și cu apa de la pîrău și cu apa de sus, se înecă florile.

Cuvintele erau măruntite și spuse cu grijă, drepte și uscățive și ele parcă nu se mai înnoadau unele cu altele, parcă se pîndeau să-și afle vreun beteșug, vreo greșală și începuseră să nu mai spună nimic, să nu mai aibă nici o potrivire cu întîmplările sau faptele din care porneau. Pluteau undeva mîndre, boierose și într-un fel înspăimîntate de faptul că dacă ar coborî la rostul lor s-ar pingări și scutura.

Pe scurt, „schimmicia” la care o siliseră neamurile dădea semne, avea urmări și poate s-ar fi ajuns la și mai rău dacă Olinei nu i-ar fi trecut pragul casei întîmplările vremii și cele de jos, din sat.

Soseaua pe marginea căreia se aduna satul era una din principalele șosele naționale ale țării. Răspundea prin mușți spre Sibiu și se știa că pe aici or să treacă armatele către Germania. Oamenii — și doar printre ei se găseau și foști soldați lăsați la vatră de pe front — așteptau trecerea trupelor într-un fel copilăros. Cînd se auzea vreun zgomot de motor care de multe ori nici nu era al vreunei mașini, era al unui avion sau nu era decît o închipuire, îi vedeai pîndindu-se după colțul casei cu ce găseau să ia mai în fugă în brațe din casă și pîndind de acolo. Ca și cum armatele treceau un ceas, două, sau și mai puțin pe drum și gata. Bătrînul Cazacu, cînd auzea un zvon, lina numai o pereche de pantaloni albi, de șai, și trăgea cu ochiul de după muchea unui pătul.

E drept că cei mai mulți își duseseră lucrurile la neamurile sau la cunoscuții de peste rîu și mai în vale, cît mai departe de șoseaua națională. „Soldatul e soldat, și de-al tău se fie, român, tot s-atinge. P-o parte, dacă stai să te gîndești, au și ei dreptul și dreptatea lor: toată ziua, toată noaptea, gamela giontă și tranșea”.

Și cînd spunea. Îndreptînd. Îndreptîndu-se astfel, oamenii se gîndeau întii și întii la vite. Așa că atunci cînd s-a stabilit că e precis, via, au trecut de Săpunari, sînt pe la Ceaurușii, — grajdurile și izlazul satului au rămas fără vite și casele fără copii.

Cam la vreo kilometru și ceva de casa Olinei la aproape o jumătate de ceas de mers domol cu piciorul începea pădurea Verneșilor, pe urmă Tăierea (un loc întins : plin cu buturuzi trunchi rețezați și lăstari) și mai venea Cîmpia-Teului și Polana-Solului.

Aici hotărîră oamenii să ducă vitele comune și ei se întoarseră la un timp de început în care nu se mai ținea seama de loturi, de cruci săpate în coaja de stejari, frați, frasinii sau ulmi sau de movilele care fixau hotarele. Seara copiii legau vitele de copacii mai subțiri, sau le prioneau de țărșii și după un timp au început să le lase slobode, pentru că ele se deprinseseră aici, nu prea se mai depărtau.

Ei dormeau pe toate întinse pe pămînt una lîngă alta la marginea pădurii. Erau vreo patruzeci-cincizeci de copii așezați unul lîngă altul și pădurea, de la streșină pînă în inima ei, își domolea foșnetul și cîntătoarele de seară și noapte — mirate sau speriate, ca să primească, risetele, plîsetele copiilor, să se umple de ele, să le mărească sau să le risipească în părți. Cum îi convenea. Cîteodată le trimitea pînă la ferestrele Olinei.

Copiii coborau făcînd cu rîndul, dacă erau neamuri sau vecini, sau fiecare în parte, dacă aveau părinții mai răzlețiți sau mai nelncrezători. — În sat după mîncare. Seara, pe sub țoale, își povesteau ce văzuseră sau auziseră. Spusa pornea de la un capăt, de la o margine sau din mijlocul acestui așternut lung și pestrî și se rostogolea mișcînd și înfîind înveltoarele. Apoi se întorcea altfel la cel care o adusesse. Se întorcea în aceeași seară, a doua zi sau mai târziu, zvon.

— Mie cînd fusei jos, un soldat cu o pușcă găurită și cu un cerc de ținicheș la cap cînt o țingire, mi-a dat doi pumni de zăcă de nu l-am putut duce. Nu încăpeau nici în buzunare nici în sin. Din povestea, băiatul lui Așchioapei.

— Bă, p-al lui Așchioapei l-au bătut rușii cu zăcă pînă n-a mai putut. Îi vine să zică că-a leșinat de dulce. — Peste cine dădu norocul ? ! Peste o zgaibă.

— E la zăcă în sat cum e țărîna. Sau bunăoară cum e zăpada doar că nu e rece.

— Bă, jos e topenie mare. E alb peste tot de zăcă, și pe case, și pe nuci, și pe pruni. Pe ce vrei. Dacă ai noroc și bate vîntul, scoți limba de zece ori, o bagî în gură și gata, ești sîtul.

— Tică, tu știi pîtrioul ăla mare cît juncu' din prundul rîului venit de cînd cu popotu, acu, să fie trei ani. E, așa sînt acu bolovani de zăcă în sat. Bagă ai noștri peste tot — în beci, în pod, în butoaie. E de speriat. A văzut Din Așchioapei.

— Adormiși mă ?

— Nu !

— Cîcă în sat s-aleargă vitele cu limba atîrnată, după un zob de sare. Și cad de-a-n picioarele că nu găsesc neam. Peste tot e numai zăcă.

(Ei uitau că toate vitele sînt aici, sus, cu ei).

Zvonul pornea de la ceva adevărat. În apropierea satului, spre Jiblea, era o fabrică de zahăr. Proprietarii fugiseră, depozitul rămăsese fără pază și stăpîn, veghiat într-o doară de niște paznici bătrîni. Și căra lumea zahăr praf sau blocuri mici și mari de zahăr cu ce putea : cu sacii, cu papornîțele sau chiar cu căruțele.

— Pică, ascultă ici să-ți spui ceva ce auzii jos cînd mă dusei. Curcile lui Ion Tușurin ciuguleau pe cîmp într-un ghizdei. Un soldat s-a dus lîngă ele și le-a împușcat pe toate dintr-un foc. Erau vreo pașpe, cînspe curci risipite pe cîmp și pe toate le-a împușcat odată, le-a... am uitat cum a zis. Ascultă, mă, sau duci porcii la jir ?

— Ascult, ascult, zi !

— Pe toate cînspe sau cîte or fi fost, dintr-un foc. După ce le-a împușcat, le-a aruncat într-un cazan care fierbea într-o căsuță și a dat bici la cai și gata. Floarea lui Tușurin aolea ca după mort, dar el Tușurin, fuma și scuipa și zicea că așa e la război.

— Bă, soldații nu mîncă lighioana tăiată la gît cu costura. La război duci la gură ce împuști. N-ai voie altfel.

— Auzii că în sat s-au strîns toate curțile și topoarele. N-ai voie să mai mîncini pasăre tăiată.

Zvonul a fost risipit a doua zi, de Pică al lui Bădălan, cînd s-a întors de jos.

— Care soase mă, minciuna aia cu nețaiatul ? Că-l tai eu, acu, și-l afum ! (Băiatului îi tremurau mîinile, biția tot și stătea să plîngă.)

— Al lu...

Dar nu găsiră. Mai toți spuseseră sau adăguseră. Pică se așeză pe pămînt și povesti uitîndu-se la ei cam rădîcit : — Vedeți, mă, voi, mîinile astea două cum tremură ? D-abia țineam legătura cu mîncare. M-a pus mama de-am tăiat toate orătîniile curții. Cine era să le tale ? Ea, ori soru-mea ? Sînt femei ! Le-am adunat pe toate sub șopron, la fereală, și mi le dădea pe rînd la mînă la tăietor. Toanta aia de soru-mea plîngea cît o ținea, mama o cîrnea ca să tacă odată că se aude, eu am pus toporișca la o parte.

— Dacă nu taci, Miorito, îți așez capu pe tăietor ca la rața asta ! Pe urmă am luat-o cu bînișoru, că dacă mă prînde mă împușcă. Pe mîne mă împușcă, nu pe tine...

După ce am isprăvit m-am drăcut că nu mai tai cît o trăi eu pe lumea asta. Mama nici nu m-a bătut că m-am drăcut în loc să mă fi jurat și eu pe ceva acolo. S-a uitat nițel, așa... Dine, tu mi-ai văzut de vacă, ia niște zăcă, măcar cu asta e ceva adevărat.

Alte vești erau mai mici, priveau numai pe cineva sau nu puteau fi înțelese și rămîneau așa, nu se lungeau pe sub pățuri.

— Mama — aduse poveste de jos. Nicu lui Bădălan, bătea pîneului. Șosea o strachină cu unt și mai bătea că mai avea de scos. A intrat un rus bătrîn în baracă și i-a făcut niște semne — către unt și către țest. Mama n-a înțeles sau nu s-a temut, fi da înainte cu bătătorul. Că era lesne de priceput : pitește-l, untu, că vin alții și o să țî-i ia. Și chiar c-au venit, au ciugulit din el nițel, nu le-a prea plăcut, de lapte nu s-au atins. S-au mai uitat p-acolo și au plecat. Mama s-a mirat. I-a spus astea lui nea Panțiruș Tușovnicu și el a zis că soldații căutau de băutura. Și untul și laptele nu le-a plăcut, că lor nu le place albul și verdele, le place doar ce e roșu. Horondoiu, chioru, invalidu, care stă mal mult pe la noi de-un timp, i-a spus să mai tacă dracului din gură, or dacă-l scarpină oieșii și i s-a urit cu binele să vorbească vorbe d-astea la el acasă, nu aici.

De, acu eu știu ce-or fi vrut să zică ?

— Ce credeți voi că-mi văzură ochii azi la prînz ? veni într-o seară, gîfînd Ion al Gogulesii. Cînd pleca mă gîndii că ce s-o mai tai pînă drumul Tăierii, hai să ocolesc și eu nițel pînă Lupoanca ce dacă nimeresc în șoseaua mare ? Merg eu p-acolo printre mașini și soldați adormiți pe zonă și cu cine era cît p-acă și dau piept în piept ? Cu don'vâstor Diaconea ! Numai că nu m-am crucit. Era îmbrăcat în uniformă. I-am dat bună ziua Dumneașii m-a întrebat că ce, am uitat cum se vorbește pe drum ? Adică de ce nu spui pînă la cap : „bună ziua don'vâstor”. Eu am rupt-o la fugă. Cum era să-l zici „bună ziua don'vâstor” cînd era îmbrăcat așa ?

Băiatul mai gîfîia și-i privea pe ceilalți mirat, nu de știrea urcată pînă aici, cît de faptul că se terminase povestea și el tot mai gîfîia.

— N-o fi venit să deschiză școala ? se îngrijoră unul.

— Nu, am întrebat eu E într-o mică permisie și se întorcea iar pe front, mai încolo.

În altă zi, Bucur al lui Giontu sosi și el tot așa, de-abia trăgîndu-și sufletul.

— „Bă, o să vă spui eu vouă acuma ceva de o să rămîneți așa că n-o să dormiți toată noaptea. Da cu o condiție dacă-mi întoarceți caroașele toată ziua de mîne și poi-mîne.

— Ce caroașe ?

— Păi așa zic eu la vacă, — caroașe. Eu gata, la Malbina mea îi zic de azi înainte Caroașe. Mi le întoarceți ? Pică și Dine, mai ales cu voi vorbesc, că aștia-lăți d-abia duc de la mînă pînă la gură.

— Ai clocit iar vreuna de să turbeze cîinii, se îndoiră cei doi care-l știau de mare mincinos pe Bucur.

— Bine, zic, prima parte și pe urmă o să trageți voi de mine Bă. Hitler e în sat !

— Ce mă ?

— Ce auziți, Hitler e pitit în sat, devale. Ce ziceți acu, mi le întoarceți ca să spui mai departe.

Ceilalți stăteau prea cu gurile căsate și Bucur era și el plin-ochi de nouitate ca să mai fie timp și loc de țiruleli.

— Să vă spui cum mi-am dat seama. Am văzut doi soldați, — m-am ținut țirîș după ei — care se răzlețiseră spre Murta, mergeau din casă în casă, prin poduri, finare, dulapuri, ba și pe sub pat și ziceau doar „Hitler, Hitler”. La tine Dine, mă-ta avea ferestrele de la odaia bună dinspre drum acoperite cu ziare. I-au făcut semn să descurie că altfel sparg și ușa și geamurile. Credeau că Hitler e dosit acolo.

Tot el aduse peste patru zile altă veste !

— Ce mai, cade Berlinul. Vorbește toată lumea. Sînt mai tari aliații. Zicea și nea Hondorolu. Sînt precis și eu d-asta. Mai știți closetul de la școala ? M-am uitat înăuntru și nu mai e mînjit cu spîrcuiala aia a nemților de ciocolată și cafea, ca atunci cînd trecură ei încolo. Acu e îndesut bine.

Sînt mai tari, ce mai ! Ghiță Cînhurezu zicea că verde a vrut Hitler, stele verzi o să vadă. Nici nu v-am spus că el îi încartiruește noaptea pe soldați și vorbește în limba lor.

Bucur mai spusese că Cînhurezu se lăuda că pentru cureaua aia de pămînt ciștigată la proces de Cărmădaru, acesta o să vadă pe dracul gol, de o să-l pomenească neam de neamul lui.

— Ar trebui să-i spunem Olinei, propuse el.

Pe la Olina se abătuseră des. Ea rusămintea părinților ea le gătea unora mîncare caldă și, cum satul era într-adevăr aproape năpădit de zahăr, le făcea într-o oală mare de pămînt, ceai. Flori de tei, cozii de cîrșe și mușeșel se găseau peste tot și mai avea și Olina adunate. Pe ea o deslușeau ca pe o fată cam de odată cu ei. „Tencuirea” Olinei, felul ei de a vorbi într-un fel proaspăt, răcoros și mirat, o cobora printre ei. Mai ales că Olina intra des în jocurile lor. Faptul că ea plecase de-acasă și stătea aici, departe, îi se părea tot o toamnă, o joacă de copil supărat și plecat „în lume” care le plăcea și le sprindea mîinile. Chiar și mai țirîș, cînd toate se așezaseră dacă erau certați de ai casei, ei amenințau cu : „mă duc la Olina” sau „fac ca Olina”.

Sau poate întîmplările din anul acela îi făcuseră și pe ei să urce repede la înțelegeri mari și s-o ajungă pe Olina.

Cînd i-au spus de amenințările lui Cînhurezu ea a săltat din umeri, aproape scăpîndu-l să ridă și ei au încuviințat.

La Mihai băiatul ei se uitau ca la ceva ciudat, nema-întîlnit, ca la un copil de copil. Ca și cum pădușile sau chipurile din humă pe care le făceau ei ar fi prins să înceapă să vorbească și să meargă și cu toate că destul dintre ei nu erau cu mult mai mari decît el, nu l orimeau în jocurile lor, îl ocroteau sau îl socoteau ca pe o jucărie plăpîndă.

Mihai se uita la ei, se ținea și el departe și-și vedea de treburile lui mici.

Cîrînd copiii începură să se neliniștească. Ei îi spusera Olinei că dimineața găsesc urme proaspete de copite de cal prin Tăierea, urme care vin și parcă se întorc, se împleticesc și cîteodată dau roată.

Cineva le dă țiroale, să nu fie...

— Și sus, în Cîmpia Teului, unde e frasinul ăla trîsnit de cresc aci doar lăstari, e un coluciu de om E și un mîntean acolo.

Dar Olina îi asculta tot dintr-o parte, nepăsătoare. Băieții lui Giontu care la o țîrcă nu vruseseră să „purcărească” și după ce se certaseră cu ceilalți s-au dus să pască vitele mai încolo, spre Vernești au adormit acolo și cînd s-au trezit s-au pomenit fără vite. Pe au căutat, nu le au găsit, au venit încoace la înșiră la un căntat cu toți pînă seara țirîș degeaba și pe urmă ai lui Giontu au plecat noaptea țirîș acasă să spună că le-au luat vitele soldații.

Dimineața vacile se întoarseră. Intraseră într-o poștă de porumb, tot a lui Giontu, înnoptaseră acolo, — cunoscut pe pămîntul — și dimineața veniseră la Lacul Popii să bea apă. Frica le trecu la toți și de data asta Olina chiar rise de ei.

Dar a doua zi, pe la amiază cînd toate vacile mergeau la umbră auziră limpede tropotul de copite dinspre poșta Rîșnasei. Poșta aceasta se croia prin albia unui pîrîș cat, unde Bucur auzise că fusese demînt un fund de mare

(@)Innuare în pag 7-a

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănușescu
Redactori-șefi adjuncți :
Gheorghe Achil, Cezar Bălgă,
Eugen Simion

REDACȚIA :

București, Bd. Ans Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :

Șoseaua Kiseleff 10, tel. : 18.33.99.

ABONAMENTELE :

3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei.

Tiparul executat la

COMBINATUL POLIGRAFIC „GASA ȘCITEI”

Paginatoni : Nicușe Ion, Cerchez Nicolae.

Tehnoredactor : Ștefana Harbur.

Macheta : Radu Georgescu.